

Youth4Youth

**Jaunų žmonių
įgalinimas
bendraamžių
švietimui
siekiant smurto
lyties pagrindu
prevencijos**

Youth4Youth

**Jaunų žmonių
įgalinimas
bendraamžių
švietimui
siekiant smurto
lyties pagrindu
prevencijos**

KOORDINATORIUS:

Viduržemio jūros regiono lyčių studijų institutas
(Mediterranean Institute of Gender Studies) (Kipras)

PARTNERIAI:

- Europos organizacijų tinklas prieš smurtą
(European Anti-Violence Network) (Graikija) –
www.antiviolence-net.eu
- Smurtą patyrusių moterų namai (Casa delle
Donne per non Subire Violenza) (Italia) –
www.casadonne.it/cms
- Moterų informacijos centras (Lietuva) –
www.lygus.lt/mic
- Barcelonos universiteto Mokslinių tyrimų, kaip
pratiškai ir teoriškai įveikti nelygybes, centras
(Centre of Research in Theories and Practices that
Overcome Inequalities-University of Barcelona)
(Ispanija) – www.creaub.info

AUTORIAI:

Artemis Pana and Stalo Lesta

PRIE LEIDINIO RENGIMO PRISIDĖJO:

Rugile Butkevičiūtė, Sylvia Carboni, Georgina Christou, Sakis Ntinapogias, Susana Elisa Pavlou, Sandra Gírbés Peco, Kiki Petroulaki, Maša Romagnoli, Mimar Ramis Salas, Gisela Redondo Sama, Tinka Schubert, Jurate Seduikiene, Penelope Sotiriou.

KOORDINATORIUS:

Georgina Christou

REDAGAVO:

Susana Elisa Pavlou

PADĖKA:

Speciali padėka jaunuoliams iš visos Europos už jų entuzijazmą ir atsидavimą mokymų metu!

FINANSAVO:

Daphne III Programme, European Commission

KNYGOS DIZAINERIS:

Mario Pavlou — www.mariopavlou.com

Entypo pictograms by Daniel Bruce — www.entypo.com

© 2012, MEDITERRANEAN INSTITUTE OF GENDER
STUDIES, VISOS TEISĖS SAUGOMOS.

Ši publikacija yra Mediterranean Institute of Gender Studies atsakomybė ir Europos Komisija yra neatsakinga už informacijos esančios leidinyje naudojimą ir šiame leidinyje išsakyta nuomonė negali būti vertinama kaip Europos Komisijos nuomonė.

ISBN 978-9963-711-10-9

Daugiau informacijos:

Email: info@medinstgenderstudies.org

Website: www.medinstgenderstudies.org

Šis darbas yra licencijuotas pagal Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License. Norėdami peržiūrėti šios licencijos kopiją, apsilankykite:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>

1. Įvadas	4
2. Smurtas lyties pagrindu – apibrėžimas, priežastys ir poveikis	6
3. Youth4Youth programos tikslai ir siekiai	10
4. Youth4Youth programos apžvalga	11
5. Youth4Youth programos taikymas jūsų mokykloje ar jaunimo projekte	18
6. Smurto lyties pagrindu atskleidimas	21
7. Youth4Youth programos užsiėmimo veiklų planas	23
8. Kaip naudotis šiuo vadovu	25
Socialinės/kultūrinės lyties normos	27
SLP mokykloje	39
SLP romantiškuose santykiuose	53
Bendraamžių švietimas	67
Bendraamžių švietimas	79
Meno veikla	83
A Priedas: Vertinimo klausimynas	88
Mokymo vertinimo klausimynas	88
B Priedas: Nuorodos	92

1. Įvadas

Youth4Youth mokomasis vadovas - daugybės iniciatyvų, kurios buvo vykdytos keliose Europos šalyse ir suteikė daugiau aiškumo smurto lyties pagrindu tarp paauglių klausimu, rezultatas. Daug projektų, kurie buvo finansuoti Europos Komisijos Daphne programos, suteikė informacijos apie tai, ką jaunimas galvoja ir kaip elgiasi vertindamas jų lyčių tapatumo supratimą romantiškuose santykiuose. Taip buvo sukurtas pagrindas Youth4Youth projekto veikloms, kurių rezultatas - suformuotas šis vadovas.¹ Tokios ir panašios priemonės gali būti vystomos ir įgyvendinamos mokyklose bei jaunimo centruose, siekiant užkirsti kelią smurtui lyties pagrindu, ypač smurtui prieš moteris, kaip galima anksčiau atkreipiant dėmesį į pagrindines jo priežastis. Gyvenimiškos situacijos parodo, jog smurtinės elgsenos modeliai gali pradėti vystytis jau ankstyvoje paauglystėje, o bėgant laikui jie tampa sunkiai pakeičiami. Taigi, pirminės prevencijos priemonės turi ypatingai svarbią rolę kovoje su smurtu lyties pagrindu, nes mokyklos ir kiti lavinimo centrai yra ypatingai svarbi paauglių gyvenimo dalis ir viena iš svarbiausių aplinkų, kurioje vyksta socializacija, kaip ir požiūrio apie save ir kitus formavimas ir įtvirtinimas.² Tokio tipo veiklos suteikia ypatingos svarbos Europos Sąjungos finansavimo programoms, kurių prioritetas yra lyčių lygybė ir kova prieš smurtą lyties pagrindu, įtraukiant ir pirminės prevencijos programas, kurios siekia suteikti visos Europos jaunimui sveikesnio ir veiklesnio gyvenimo žinių ir įgūdžių.

Youth4Youth yra sąmoningumo skatinimo, mokymo ir bendraamžių švietimo programa, skirta jauniems žmonėms oficialioje ir neoficialioje švietimo aplinkoje. Ji buvo vystoma kaip daugiašalis projektas Youth4Youth: Bendraamžių švietimas, siekiant išvengti jaunų žmonių smurto lyties pagrindu, bendrai finansuojama Europos Komisijos Daphne III programos ir koordinuojama Viduržemio lyties studijų instituto (MIGS). Programa buvo suformuota panaudojant penkių Europos šalių (Kipro, Ispanijos, Italijos, Graikijos ir Lietuvos) jaunimo indėlį kartu su mokyklomis ir organizacijomis partnerėmis: Casa delle Donne per non Subire Violenza (Italija), Europos Prieš Smurtą Tinklas (Graikija), Moterų Informacijos centras (Lietuva) ir Teorijos ir praktikos, įveikiant nelygybę tyrimų centras, Barselonos Universitetas (Ispanija).

 Long URL - Original URL
Short URL - The same URL shortened for easier typing

- 1) Daphne III Programa: PERSPEKTYVA <http://medinstgenderstudies.org/current-projects/perspective-peer-education-roots-for-school-pupils-to-enhance-consciousness-of-tackling-and-impeding-women-violence-in-europe/>, <http://goo.gl/A4Q10>, Daphne III programa: GEAR prieš IPV <http://gear-ipv.eu/>, Daphne II Programa: Vidurinio išsilavinimo mokyklos ir švietimo vertybės: Pasiūlymai smurto lyties pagrindu prevencijai <http://medinstgenderstudies.org/past-projects/daphne-ii-secondary-education-schools-and-education-in-values/>, <http://goo.gl/F4JRb> ir Daphne II Programa: Jaunų moterų išprievartavimo atvejai pasimatymuose <http://medinstgenderstudies.org/past-projects/date-rape-cases-among-young-women>, <http://goo.gl/EPtfa>.
- 2) Viduržemio Lyčių Studijų Institutas (2010), ATSAKAS smurtui šeimoje: *Paramos sistemos, skirtos smurto šeimoje aukoms kūrimas*, http://medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/REACT_ENG.pdf, <http://goo.gl/TiWVY>

Daugiau kaip 2300 jaunų žmonių dalyvavo tyrime, kuris siekė nustatyti tarpvalstybines jaunimo požiūrio tendencijas į su lytimi susijusius stereotipus ir smurtą. Remiantis šio tyrimo rezultatais, Youth4Youth sąmoningumo skatinimo ir mokymo užsiėmimai buvo sukurti taip, jog suteiktų jauniems žmonėms galimybę per bandymais ir asmeniniu paskatinimu pagrįstą procesą, išvystyti supratimą ir įgūdžius, būtinus, kovojant prieš žalingus požiūrius, kurie tiesiogiai prisideda prie smurto lyties pagrindu atsiradimo ir, tam tikrais atvejais, toleravimo ar net pateisinimo.

Kiti 350 jaunuolių iš penkių minėtų projekto šalių, dalyvavo Youth4Youth sąmoningumo skatinimo ir mokymo užsiėmimuose, 200 iš jų, savanoriškai pasisiūlė tapti bendraamžių mokytojais ir sėkmingai apmokė virš tūkstančio bendraamžių jų mokyklose. Dėka šių jaunų žmonių, jų nuomonių, kūrybingumo ir entuziazmo Youth4Youth iniciatyva tapo dinamiška smurto lyties pagrindu prevencijos programa, kuri gali būti lengvai pritaikoma ir kartojama įvairiose pasaulio šalyse.

Šis leidinys yra Youth4Youth programos taikymo vadovas jūsų mokykloje ar jaunimo centre. Jį sudaro aiški programos teorinė ir praktinė struktūra, kartu su užsiėmimų planais, veiklomis ir vertinimo priemonėmis. Programa gali būti taikoma visa arba dalimis, užduotys gali būti pritaikomos priklausomai nuo mokymų programos. Abiem atvejais Youth4Youth programos komanda tikisi, kad ji svariai prisidės kovojant prieš smurtą lyties pagrindu ir taps vertinga priemone mokytojams ir jaunimo instruktoriams, siekiantiems teisingo, takaus ir nešališko pasaulio.

Georgina Christou

Youth4Youth projekto koordinatore

Viduržemio Lyčių Studijų Institutas

2. Smurtas lyties pagrindu – apibrėžimas, priežastys ir poveikis

2.1 SMURTO LYTIES PAGRINDU APIBRĖŽIMAS³

Smurto lyties pagrindu (SLP) terminas yra sąvoka apimanti bet kokios rūšies diskriminaciją ar žalingą elgesį, kuris gali būti nukreiptas prieš asmenį dėl (realios ar suvoktos) lyties ar seksualinės orientacijos.

SLP gali būti fizinis, seksualinis, psichologinis, ekonominis ar socialinis kultūrinis. Jo priežastys turi būti suprastos lyčių normų, vertybių ir įsitikinimų kontekste, kurie palaiko nelygias jėgos hierarchijas tarp moterų ir vyrų, o taip pat tarp vyrų ir tarp moterų. Tokios jėgos hierarchijos ne tik suteikia pagrindą smurto lyties pagrindu atsiradimui, bet tam tikrais atvejais ir sukuria aplinką, kur SLP yra toleruojamas ar net laikomas priimtiniu. Smurtautojai gali būti šeimos ar bendruomenės nariai, veikiantys kultūrinių, religinių ar valstybinių institucijų vardu.

Smurtas lyties pagrindu paveikia ir moteris, ir vyrus, bet neproporcingai didelis poveikis yra moterims ir mergaitėms, atspindintis jų antraeilį vaidmenį visuomenėje. Skirtingos moterų ir vyrų grupės,⁴ kurios priklauso seksualinių mažumų grupėms, taip pat patiria neproporcingai didelį smurto lyties pagrindu poveikį.

2.2 KĄ REIŠKIA TERMINAS „SOCIALINĖ/ KULTŪRINĖ LYTIS“ IR „SOCIALINĖS/ KULTŪRINĖS LYTIES NORMOS“?

Žodžiai „biologinė lytis“ ir „socialinė/kultūrinė lytis“ nereiškia to paties. Biologinę lytį atsienešame gimdami. Rengti mergaitę rožiniais drabužiais, o berniuką - mėlynais, - tėvų pasirinkimas. Tai yra socialinis/kultūrinis skirtumas.

Biologinė lytis reiškia biologines savybes su kuriomis moterys ir vyrai gimsta. Jos yra visuotinės ir paprastai nuolatinės, pavyzdžiui vyrai negali maitinti krūtimi, moterys serga menstruacijomis ir taip toliau.

Socialinė/kultūrinė lytis reiškia vyrų ir moterų vaidmenis bei atsakomybes priskirtas jiems visuomenės. Mergaitės ir berniukai gimsta nežinodami kaip jie turėtų atrodyti, rengtis, kalbėti, elgtis ar galvoti. Jų socializacijai įtaką daro šeima, bendra-

amžiai, bendruomenės ir institucijos, tokios kaip žiniasklaida. Socialinės/kultūrinės lyties normos yra kuriamos kultūros, ne gamtos ir gali per laiką kisti. Pavyzdžiui, prieš keletą dešimtmečių, būtų buvę labai neįprasta, net neįsivaizduojama, jog vyras galėtų nedirbti ir prižiūrėti savo vaikus namuose.

Nepaisant didelės galimybių lygybės ir teisių tarp moterų ir vyrų pažangos, „tradicinės“ ar „griežtos“ socialinės/kultūrinės lyties normos išlieka paplitusios tarp suaugusiųjų ir jaunimo Europoje ir pasaulyje. Socialinės/kultūrinės lyties normos gali būti taip įsišaknijusios, jog žmonės jas priima kaip savaime suprantamą dalyką ir nesuvokia, jog jos paveikia lūkesčius ir elgesį (Carroll, 2010). Pavyzdžiui, berniukai, sulaukia daugiau teigiamo dėmesio, jei žaidžia mašinėlėmis ar įrankiais, o mergaitėms labiau akcentuojamas žaidimas lėlėmis ir rūpinimasis savo išvaizda.

2.3 KOKS YRA RYŠYS TARP SOCIALINĖS/ KULTŪRINĖS LYTIES IR SMURTO LYTIES PAGRINDU?

Griežtos socialinės/kultūrinės lyties normos ne tik riboja žmonių asmenybes ir galimybes, bet taip pat atskiria moteris nuo vyrų. Šis atskyrimas sąlygoja nelygiavertes jėgos hierarchijas kur paprastai visuomenė labiau vertina „vyriškas socialines/kultūrinės lyties normas“ tokias kaip - dominavimą, agresiją ir konkurenciją, nei „moteriškas socialines/kultūrinės lyties normas“ – nuolankumą, trapumą ir auklėjamąjį elgesį.

Nors joks žmogus neturi 100% „moteriškų“ ar „vyriškų“ bruožų, berniukai ir mergaitės, moterys ir vyrai vis dėl to skatinami vertinti ir trokšti vyriškumo ir moteriškumo idealų, kurie dažnai būna nerealiūs ar net prieštaringi. Asmenys, kurie neatitinka šių moteriškų ar vyriškų idealų, pavyzdžiui vyrai, kurie vertinami kaip „sumoteriškėję“ ar moterys, kurios turi daug seksualinių partnerių, dažnai patiria atskirtį, diskriminaciją ir užgauliojimus. Toks smurtas, nukreiptas prieš asmenį, remiantis jo socialine/kultūrine lytimi ar seksualine orientacija vertinamas kaip smurtas lyties pagrindu. SLP - kitų, kurie yra suvokiami kaip žemesnio statuso nei smurtautojas, kontrolės priemonė ar „bausmė“

3) Apibrėžimas adaptuotas iš ReliefWeb, internetinio informacijos apie humanitarines kritines situacijas puslapio, <http://reliefweb.int>

4) Seksualinės mažumos yra tos, kurių seksualinė orientacija skiriasi nuo numanomos gyventojų daugumos: kai numanoma dauguma yra heteroseksualūs.

tiems, kurie neatitinka idealizuojamų socialinės/kultūrinės lyties normų.

Tiek vyrai, tiek moterys gali patirti smurtą lyties pagrindu, bet smurtas lyties pagrindu neproporcingai dažnai susijęs su moterimis ir mergaitėmis, nes jos visuomenėje užima antraeiles pozicijas. Šiuo metu vyrai Europoje užima aukštesnę padėtį nei moterys ir išlieka stipresnėse pozicijose politinėje ir viešojoje erdvėje:

- 👉 2009 metais moterys Europos Sąjungoje ir Euro Zonoje vidutiniškai uždirbo 17% mažiau grynojo valandinio uždarbio nei vyrai, atlikdami tuos pačius darbus (EK Eurostat Tarnyba, spalio, 2010).
- 👉 Vieną iš dešimties vietų (apie 12%) Europos didžiausių kompanijų valdybose užima moterys, bet tik 3% vadovaujančių pozicijų, pvz. pirmininko ar vadovaujančio pareigūno. (Europos Komisijos tinklas, skatinantis moteris dalyvauti politikoje ir sprendimų priėmimo, ekonomikoje, liepa, 2011).
- 👉 Vidutiniškai moterys užima 25% vietų nacionaliniuose parlamentuose Europos Sąjungos šalyse narėse (Europos Komisijos tinklas, skatinantis moteris dalyvauti politikoje ir sprendimų priėmimo, ekonomikoje, liepa, 2011).
- 👉 Duomenų iš 24 Europos šalių analizė parodė, jog moterys, lyginant su vyrais, per savaitę skiria daugiau laiko namų ruošai; kartais iki 20 val. daugiau). (Voicu, 2008).

Apibendrinant, vyrai, ypač heteroseksualūs vyrai, turi didesnes privilegijas ir statusą nei moterys ar asmenys, priklausantys seksualinių mažumų grupėms. Socialinės/kultūrinės lyties normos, įstatymai ir institucijos, kurios sukelia tokią nelygią jėgos hierarchiją sukuria aplinką, kur smurtas lyties pagrindu yra ne tik kad įmanomas, bet ir manomas esantis teisėtas ir priimtinas mechanizmas siekiant išlaikyti tokią hierarchiją. Dėl to smurtas lyties pagrindu laikomas normalia elgsena, kurią pateisina plačioji visuomenė, kaltindama ar gėdindama auką, o ne smurtautoją.

2.4 KOKIOS YRA SMURTO LYTIES PAGRINDU FORMOS?

Artimo partnerio smurtas (APS), smurtas šeimoje ar pasimatymų metu - ilgalaikis užgauliojimas,

naudojamas kaip priemonė partnerio ar buvusio partnerio kontrolei. Jis gali apimti fizinį smurtą (mušimą, kumščiojimą, spardymą), seksualinį smurtą (seksualinę prievartą ar išprievartavimą), emocinį smurtą (pastovų žeminimą, izoliaciją nuo šeimos ar draugų, nurodinėjimus, ką žmogus gali dėti ar daryti) ir ekonominį smurtą (uždardžio nuslėpimas bei kontrolė). Kai šeimoje yra vaikų, jie dažnai tampa šių veiksmų liudininkai ar aukos, todėl egzistuoja tiesioginis ryšys tarp smurto šeimoje bei psichinio, fizinio ir seksualinio smurto prieš vaikus.

Psichologinės ir emocinės SLP formos: apima priekabiavimą lyties pagrindu, seksualinį priekabiavimą, persekiojimą, izoliavimą, pajuoką, žeminimą, pravardžiavimą, gąsdinimą priekabiaujant ir grasiinant, asmens kontroliavimą, su kuo jis gali susitikti, ką gali dėti, seksualines užuominas, juokelius apie berniukų seksualumą ir moterų seksualinį tinkamumą. Psichologinis smurtas gali būti vykdomas tiek pažįstamo aukai žmogaus (pvz. partnerio, šeimos nario, mokytojo mokykloje ar kolegų darbo vietoje) tiek nepažįstamo (pvz. įžeidžiantys pastebėjimai iš nepažįstamojo gatvėje).

Seksualinis smurtas - visi priverstiniai seksualiniai veiksmai vykdomi prieš kieno nors valią ir bet koks nepageidaujamas, dažniausiai besikartojantis vienas seksualinis puolimas ar nenorimas žodinis ar fizinis seksualinio pobūdžio elgesys. Jis apima išprievartavimą (išprievartavimą pasimatymo metu, gaujos ar santuokinį išprievartavimą, išprievartavimą kaip karo ginklą), seksualinį smurtą prieš vaikus, seksualinį priekabiavimą ir moterų, mergaičių ar berniukų prekybą siekiant seksualinio išnaudojimo.

Ekonominis smurtas gali apimti turto užvaldymą, pagrindinių pirmo būtinumo dalykų atėmimą, aukos pajamų kontrolę, draudimą dirbti, pašalinimą iš sprendimų priėmimo proceso. Daugumoje šalių ekonominis smurtas yra įteisintas įstatymuose, pvz. įstatymai, kurie suteikia vyrui teisę visiškai disponuoti žmonos turto ar neleisti tam tikrų žmonių grupėms balsuoti rinkimuose.

Socialinis-kultūrinis smurtas apima žalingas tradicines ir kultūrines veiklas, tokias kaip moterų lyties organų žalojimas (MLOŽ), su dorove susijusį smurtą, žmonos ir turto paveldėjimą, ankstyvas ir vaikų vedybas, priverstinį seksualinį demonstravimą ir treniravimą, kračio ar nuotakos įkainavimą.

2.5 KOKS YRA SMURTO LYTIES PAGRINDU MASTAS?

Smurtas lyties pagrindu egzistuoja kiekvienoje šalyje nepriklausomai nuo amžiaus, kultūros, visuomenės klasės, išsilavinimo, etniškumo ir kilmės. Smurtas lyties pagrindu sukelia kliūčių vyrų ir moterų lygybei ir yra pripažintas žmogaus teisių pažeidimu. Paprastai smurto lyties pagrindu veiksmai yra vykdomi artimo aukai asmens:

- ♥ Apytikriai apskaičiuota, jog Europoje 1/5-1/4 visų moterų bent kartą per savo suaugusio žmogaus gyvenimą patyrė fizinį smurtą ir daugiau nei 1/10 kentėjo nuo seksualinio smurto. Visų formų smurto lyties pagrindu apimtis įskaitant ir persekiojimą siekia net 45%. Didžioji šių veiksmų dalis yra įvykdoma vyrų, kurie yra žinomi aukų, dažniausiai partnerių ar buvusių partnerių (COE, 2011).
- ♥ Spėjama, jog 32% 16-70 metų moterų Italijoje per visa savo gyvenimą patyrė fizinį ar seksualinį vyro smurtą. Moterys, kurių amžius 16-24 metai - labiausiai pažeidžiamos. (Istituto Nazionale di Statistica, 2006).
- ♥ 63.3 % moterų Lietuvoje, kurioms yra 16 metų, tapo vyrų fizinio ar seksualinio smurto aukomis; 71.4 % buvo seksualinio priekabiavimo ar seksualinio įžeidinėjimo aukomis, kai taip elgėsi nepažįstamas vyras ir 43.8% - pažįstamas vyras. (Purvanekienė, 1996).
- ♥ Moterų prieš vyrus smurto paplitimo studijos rodo, jog vyrai taip pat kenčia smurtą šeimoje, tik jis būna daug mažesnio laipsnio, ir smurtas, padarytas prieš juos, yra mažiau žiaurus. Be to, vyrai retai kenčia nuo daugialypių smurto formų ir priklausomybės santykiuose, kas neleistų ar apsunkintų išsiskyrimą su smurtaujančia moterimi. (COE, 2008).

Jaunų žmonių patirtis smurte lyties pagrindu:

- ♥ Smurtas lyties pagrindu yra dažniausia priekabiavimo forma JAV mokyklose. Nacionalinis tyrimas teigia, jog 80% paauglių iki vidurinės mokyklos baigimo patiria tam tikros smurto lyties pagrindu formos užgauliojimą. (Anagnostopoulos, 2007).

♥ Keletas jaunų lesbiečių, vyrų gėjų ir biseksualų tyrimų, atliktų Jungtinėje Karalystėje, JAV ir Australijoje nustatė, jog 30-50% jų patyrė tam tikros formos homofobišką priekabiavimą lavinimosi aplinkoje. (Warwick, 2004).

♥ Naujas tyrimas Ispanijoje, kuris apėmė 11,000 jaunuolių parodė, jog didžioji dalis berniukų ir mergaičių neatpažįsta skirtingų formų prievartos. 35% berniukų ir 26% mergaičių nemanė, jog „tavo partnerio kontrolė“ yra smurto forma. Dar daugiau, 33% berniukų ir 29% mergaičių mano, jog pavydas yra meilės išraiška (Diaz-Aguado, 2011).

♥ Jungtinės Karalystės tyrimas, apėmęs 13 ir daugiau metų turinčius 1,353 jaunuolius, parodė panašias mergaičių ir berniukų proporcijas patiriant emocinį ir fizinį smurtą romantiškuose santykiuose. Mergaitės daug dažniau teigia, jog patyrė žiaurias smurto formas ir tai, kad smurtas buvo pasikartojantis, buvo toks pats žiaurus ar tapo dar žiauresnis. (Barter, 2009).

♥ Tarptautinis tyrimas (atliktas Graikijoje, Kipre, Maltoje, Lietuvoje ir Latvijoje), įtraukęs 1,850 mergaičių, kurių amžius buvo 18-24m. parodė, jog 10-16% iš visų respondentų pranešė, jog patyrė tam tikrą nepageidaujamo sekso formą pasimatymo metu, įskaitant išprievartavimą ar pastangas išprievartauti. (MIGS, 2008b).

2.6 KOKIA YRA SMURTO LYTIES PAGRINDU ĮTAKA JAUNIEMS ŽMONĖMS?

Visos šalys, išskyrus Somalį ir JAV, pasirašė Vaikų Teisių Jungtinių Tautų Konvenciją (VTJTK), kuri pripažįsta, jog vaikai ir jauni žmonės turi teisiškai ginamas teises, apimančias:

- ☞ Apsaugą nuo diskriminacijos ar baudmės biologinės lyties, socialinės/kultūrinės lyties pagrindu ir t.t. (2 Punktas);
- ☞ Teisę į gyvenimą ir į maksimalias išlikimo ir išsivystymo galimybes (6 Punktas);
- ☞ Teisę išreikšti save laisvai, gerbiant kitų žmonių teisę daryti tą patį (13 Punktas);
- ☞ Teisę būti apsaugotam nuo piktnaudžiavimo ar tėvų bei slaugytojų aplaidumo (19 Punktas);

5) http://unicef.org/crc/index_30160.html, <http://goo.gl/Vr004>

 Teisę į išsilavinimą (28 Punktas);

 Teisę būti apsaugotam nuo seksualinio išnaudojimo (34 Punktas).

Bet kokia smurto lyties pagrindu patirtis jauniems žmonėms: ar prie jų būtų priekabiuojama mokykloje, gyvenant šeimoje, kurioje smurtauja ar patiriant smurtą nuo partnerio, - visa tai panaikina visas šias teises. Ne visos smurto formos palieka matomus randus, kai kurios jų palieka didesnę fizinę ir emocinę poveikį nei kitos. Smurto lyties pagrindu pasekmės gali būti pasitikėjimo savimi praradimas, depresija, savęs žalojimas, žemesnis išsilavinimas, padidintos rizikos elgesys, fizinės traumos, savižudybė ar žūtis.

2.7 KAIP MOKYKLOS IR ŠVIETIMO ĮSTAIGOS GALI PRISIDĖTI PRIE SMURTO LYTIES PAGRINDU PREVENCIJOS?

Instituciniame lygmenyje, švietimo sistema - mokykla, mokytojų profsąjungos ir švietimo ministerijos gali atlikti labai svarbų vaidmenį atkreipiant dėmesį į smurtą lyties pagrindu tarp paauglių, o taip pat ir stengiantis išvengti smurto jų tolimesniame gyvenime. Mokykla yra svarbi jauno žmogaus gyvenimo dalis ir vienas iš pagrindinių socializacijos kontekstų, kur formuojamas požiūris į save ir kitus. Paauglystėje jauni žmonės pradeda formuoti savo vertybes ir lūkesčius romantiškuose santykiuose.

Tokios programos kaip Youth4Youth yra gyvybiškai svarbios siekiant užtikrinti jaunų žmonių galimybę tyrinėti „griežtų“ socialinių/kultūrinių lyties normų poveikį jų asmenybei ir elgesiui bei suteikti žinių, įgūdžių, kurie leistų jiems sukurti sveikus santykius, paremtus lygybe ir pagarba. Pripažindamas tai, Europos Parlamentas pakvietė Komisiją ir Šalis Nares kurti strategijas, siekiant išvengti smurto lyties pagrindu ir pasitelkiant švietimo iniciatyvas mokyklose ir neformaliose švietimo aplinkose. (European Parliament, 2009).

SIŪLOMA LITERATŪRA

Europos Taryba „Lytis svarbu – vadovas, smurto lyties pagrindu poveikis jauniems žmonėms“, kurį sudaro plati ir lengvai skaitoma dalis, apibendrinanti teoriją apie lyties socializaciją ir jos ryšį su nelygiaverte jėgos hierarchija bei smurtu lyties pagrindu. Atsisiųsti galima iš čia: <http://eycb.coe.int/gendermatters/> (Tik angliskai)

LLSS prieš APS – Lyčių lygybės sąmoningumo skatinimas kovoje su artimo partnerio smurtu -mokytojo vadovas (III lankstukas), kuriame taip pat galima rasti naudingos teorijos apie artimo partnerio smurto priežastis ir poveikį. Atsisiųsti galim: <http://gear-ipv.eu/> (Angliška, Vokiška, Graikiška ir Kroatishka versijos)

3. Youth4Youth programos tikslai ir siekiai

Jauni žmonės, būdami aukomis, smurtautojais ar stebėtojais augdami patiria skirtingas smurto lyties pagrindu formas. Daugumoje atvejų tai turi didelę įtaką jų fizinei ir psichinei savijautai, išsilavinimo pasiekimams ir santykiams. Skiriant daugiau dėmesio 14-18 m. amžiaus mergaitėms ir berniukams, sudaromos sąlygos smurto išvengimui šiuo jų formavimosi metu, taip pat pristabdomas smurtas ir ateityje. Jaunoms moterims ir vyrams,

berniukams ir mergaitėms reikia paramos sistemos, saugios vietos, kur galima būtų vystyti teigiamą požiūrį į santykius, metant iššūkį toms vertybėms ir įsitikinimams, kurie remia žiaurų elgesį.

Youth4Youth siekia sumažinti smurto lyties pagrindu dažnumą ir poveikį visuomenėje vykdant šiuos veiksmus.

Kelias kaip

2

Sukuriant saugią aplinką, kur jauni žmonės gali tyrinėti kaip smurtas lyties pagrindu tiesiogiai veikia juos ir bendraamžius;

3

Suteikiant jauniems žmonėms galimybę atpažinti jų teisę būti vertinamiems ir gerbiamiems, taip pat prievolę vertinti ir gerbti kitus;

6

Suteikiant ugdytojams informaciją ir priemones darbui su jaunais žmonėmis formalioje ir neformalioje aplinkoje, siekiant užkirsti kelią SLP;

1

Gerinant jaunų žmonių žinias ir supratimą apie smurto lyties pagrindu prigimtį, esmines jo priežastis socialinių/kultūrinių lyties normas ir nelygybes;

4

Išgalinant jaunus žmones įgūdžiais ir pasitikėjimu savimi skatinti pokyčius savose bendruomenėse, metant iššūkį ir užkertant kelią smurtui lyties pagrindu ten, kur jis veikia juos ir jų bendraamžius;

5

Suteikiant svarbesnę rolę mokykloms ir neformaliems švietimo centrums siekiant išvengti SLP tarp jaunų žmonių ir skatinant santykius, paremtus tolerancija, pagarba ir lygybe.

4. Youth4Youth programos apžvalga

4.1 KĄ MES BANDOME PAKEISTI?

Smurto lyties pagrindų tyrimai, kaip apžvelgta Hagemann-White et al (2010), nurodo specifinius faktorius, kurie padidina smurto lyties pagrindų tikimybę, toleravimą bei pateisinimą:

- 👉 Socialinės/kultūrinės lyčių nelygybės, paremtos normatyviniais įsitikinimais dėl tinkamų vyrams ir moterims sferų, santykine tokių sferų verte visuomenėje ir teisiniu jėgos tarp moterų ir vyrų paskirstymu kiekvienoje.
- 👉 Tradiciškai griežtos vyriškumo socialinės/kultūrinės lyties sąvokos, siejančios vyriškumą su kontrole, dominavimu ir konkurencija bei moteriškumą su rūpestingumu ir pažeidžiamumu.
- 👉 Moterų ir vyrų stereotipų vaizdavimas populiarioje žiniasklaidoje ir smurto veiksmų pateikimas kaip teikiančių pasitenkinimą ir sėkmingų, taip seksualizuojant smurtą ir vaizduojant moteris kaip tinkamus ir silpnus seksualinius objektus.
- 👉 Bendraamžiai (ypatingai paauglystėje), remiantys seksistinių elgesį ar smurtą ir skatinantys priešišką vyriškumą ir agresiją.
- 👉 Institucijų nesėkmės užkardant smurtą lyties pagrindu, pavyzdžiui mokytojų apatiškumas užgauliojimams lyties pagrindu mokykloje.

2011 metais atlikto tyrimo⁶ kuriame dalyvavo virš 2,300 jaunų žmonių iš penkių Youth4Youth šalių partnerių – Lietuvos, Italijos, Kipro, Ispanijos ir Graikijos – parodė, jog jauni žmonės vis dar remia stereotipinius požiūrius apie lytį; jie demonstruoja toleranciją tam tikroms smurto lyties pagrindų formoms ir pritaria vyraujantiems mitams dėl tokio smurto atsiradimo:

- ★ Dauguma mergaičių ir berniukų visiškai palaiko lygybę tarp moterų ir vyrų vertindami išsilavinimo ar pramogų galimybes. Tiek mergaitės, tiek berniukai pritaria stereotipiniams požiūriams apie lytį, pvz. labiau priimtina, jog berniukai turi daug seksualinių partnerių ir jog berniukai mėgsta susitikti su mergaite tik dėl sekso.

★ Jaunimas nemano, jog smurtas lyties pagrindu tiesiogiai juos liečianti problema, jie linkę manyti, jog tai – suaugusiųjų problema.

★ Jie atpažįsta fizinės smurto formas, bet mažiau atpažįsta psichologines formas pvz. šaukimas ant partnerio, kontroliavimas, ką partneris daro ar dėvi.

★ Daug jaunų žmonių mano, kad pavydas – meilės požymis.

★ Reikšminga dalis berniukų mano, jog normalu spausti merginą užsiimti seksu, jei jie susitikinėja.

★ Jauni žmonės neatleidžia smurto, ypačiai, jei tai fizinis smurtas, bet jie labai greitai pateisina jį tam tikromis aplinkybėmis, tokiomis kaip partnerio apgavystės ar jei jis flirtuoja su kažkuo kitu. Be to, tarp tyrimo dalyvių taip pat buvo paplitusi nuomonė, jog moterys ir mergaitės dėl savo aprangos ir elgesio gali išprovokuoti seksualinę agresiją. Toks požiūris atspindi aukos-kaltinimo mentalitetą visuomenėje.

Youth4Youth Veiklos leidžia dalyviams kritiškai įvertinti savo socialinių/kultūrinių lyties normų suvokimą – kaip jos yra formuojamos visuomenės, ir kaip jos, iš kitos pusės, formuoja asmenybės ir elgesio modelius bei gali sąlygoti SLP. Tyrinėdami šias problemas jauni žmonės pradeda suprasti, jog jie turi galios kaip asmenybės ir bendruomenės nariai išvengti diskriminacijos, smurto ir prievartavimo poveikio. Vienas jaunas dalyvis iš Italijos pasakė: „Aš supratau, jog mes, jaunimas, turime ir galime kažką daryti, kad kažką pakeistume; pradėkime nuo savęs“.

Instituciniame lygmenyje, Youth4Youth padeda mokykloms ir neformalioms švietimo organizacijoms skatinti lygybės ir pagarbos tarp jaunų žmonių kultūrą. Projektas taip pat suteikia švietimo profesionalams įgūdžius mesti iššūkį SLP ir suteikti paramą tokio smurto aukoms.

6) Daugiau informacijos apie Youth4Youth tyrimo metodologiją ir rezultatus rasite internetiniame puslapyje: <http://medinstgenderstudies.org/news/youth4youth-empowering-young-people-in-preventing-gender-based-violence-through-peer-education/>, <http://goo.gl/aAKsd>

4.2 MOKYMASIS PER PATIRTĮ IR ĮGALINIMĄ

Nors žinios apie smurtą lyties pagrindu gali būti perduodamos per mokymą, įgūdžiai ir vertybės, tokios kaip pagarba, bendravimas, empatija ir kritinis mąstymas turi būti įgaunamos per patirtį.

Youth4Youth programa naudoja įvairius linksmus, eksperimentinius ir sąveikaujančius metodus – diskusijas grupėse, vaidmenų žaidimus, smegenų šturmą, gaudų grupes, veiksmų planus – kurie suteikia dalyviams galimybę mokytis veikiant ir tuo pačiu metu įsisamoninti programos žinią.

Mokymosi procesas vyksta, nes jauni žmonės gauna progą bendradarbiauti vienas su kitu bei valdyti savo mokymosi procesą. Jie pradeda pasitikėti dalindamiesi savo požiūriu su kitais, išmoksta pakreipti diskusijas ta linkme, kuri būtų aktuali jų gyvenimui. Labai svarbu, jog projekto vykdytojas lanksčiai parinktų veiklas ir pritaikytų jas atsižvelgdamas į problemas, kurias jaunimas nori išgvildinti.

Pagrindinis Youth4Youth tikslas – įgalinti jaunus žmones įsitraukti į pokyčius, kuriuos jie nori matyti savyje ir aplinkoje. Jauni žmonės retai kada yra įtraukiami ar gauna progą dalyvauti diskusijose kurios liečia ar paveikia juos. Bendraamžių švietimas yra įgalinantis, nes suteikia jauniems žmonėms 'balsą'. Tai sukelia didesnę pasitikėjimą, jog jų poreikiai, požiūriai ir nuomonės yra išklausomi ir yra svarbūs. Ruošdamiesi tapti bendraamžių mokytojais, jauni žmonės gali atrasti savo potencialą būti pavyzdžiu ir pakeisti rytojų. Jie turi galimybę pajusti laimėjimo, įvykdymo skonį ir vystyti naudingus įgūdžius: lyderystę, planavimą, vykdymą, komunikavimą ir empatiją.

Bendraamžių švietimas yra efektyvus dar ir dėl to, nes naudojama bendraamžių įtaka teigiama prasme. Priešingai nei suaugę mokytojai, bendraamžiai mokytojai turi 'tą patį statusą' ir todėl sulaukia daugiau pasitikėjimo. Jie nėra vertinami kaip valdžios atstovai, 'pamokslaujantys' iš teisėjo pozicijos ir nurodinėjantys kaip jauni žmonės turėtų elgtis. Jie turi bendras kultūrines nuorodas ir kalba ta pačia kalba kaip ir užsiėmimų dalyviai, todėl gali geriau suprasti jų jausmus, mintis ir patirtį. Bendraamžiai mokytojai sukuria tokią aplinką, kurioje jaunieji dalyviai jaučiasi jaukiai tyrinėdami jautrias problemas, tokias kaip nelygybės lyties pagrindu ar smurtas lyties pagrindu. Jie taip pat daug labiau pasiruošę nei suaugę mokytojai pažvelgti į problemas ir padaryti jas aktualias.

4.3 YOUTH4YOUTH UŽSIĖMIMŲ SANTRAUKA

LYČIŲ
NORMOS

Užsiėmimo veiklos skatina jaunos žmones tyrinėti smurto lyties pagrindu lūkesčius, kuriuos jie patiria iš šeimos, visuomenės ir žiniasklaidos. Jaunimas išmoksta kritiškai vertinti griežtas lyčių normas savyje ir atrasti ryšius tarp lyčių normų, nelygybės ir smurto. Šio proceso metu jie išmoksta naudotis savo teise būti vertinamiems ir gerbiamiems už tai, kas jie iš tikro yra (ne tie kokiais juos tikisi matyti visuomenė) bei atsakomybe vienodai vertinti ir gerbti kitus.

SLP MOKYKLOS
APLINKOJE

Užsiėmimo veiklą metu jauni žmonės tyrinėja skirtingų smurto lyties pagrindu formų (tokių kaip fizinis, psichologinis ir seksualinis) suvokimą. Pagrindinė veikla akcentuoja užgauliojimo lyties pagrindu veiksmų seką mokyklose. Sugebėjimas įvardyti užgauliojimą lyties pagrindu, pripažinti jo poveikį ir suprasti, kodėl tai atsitinka, įgalina jaunos žmones kovoti už save, savo draugus, taip pat suvokti, koku savo elgesiu ar veiksmais gali įžeisti kažką kitą.

SLP
ROMANTIŠKuose

Užsiėmimas tiria smurtą lyties pagrindu romantiškuose santykiuose. Atpažinus smurtinius santykius, atsiveria jaunų žmonių akys, daugelis jų romantizavo smurto suvokimą ir nesugebėjo atpažinti skirtingų smurto formų, ypač psichologinio. Kaip pasekmė, jauni žmonės jaučiasi labiau motyvuoti vystydami savo strategijas, kaip elgtis su smurto lyties pagrindu, jei susiduria su juo patys ar draugai romantiškuose santykiuose.

BENDRAAMŽIŲ
MOKYTOJŲ
RUOŠIMAS

Ne visi jauni žmonės, kurie dalyvauja 1-3 užsiėmimuose norės tapti bendraamžių mokytojais, bet iš patirties galima teigti, jog norinčių tikrai daug. 4 užsiėmimas paruošia bendraamžius mokytojus, suteikia žinių ir įgūdžių, kurių reikės sekant Youth4Youth programos pakopomis, perduodant informaciją jauniems žmonėms mokykloje ar jaunimo projekte.

BENDRAAMŽIŲ
ŠVIETIMO
UŽSIĖMIMAS

Tik nuo bendraamžių mokytojo priklauso, kokios veiklos bus pasiūlytos jauniems žmonėms mokykloje ar jaunimo projekte. Mes pateikėme keletą užsiėmimų pavyzdžių, kurie buvo sukurti jaunų žmonių, dalyvavusių Youth4Youth projekte.

MENO
UŽSIĖMIMAS

Meno užsiėmimas siūlomas kaip tolimesnė veikla, kurios metu jauni žmonės kuria meno priemones: plakatus, filmus ar spektaklius, kurių pagalba perduodama Youth4Youth programos žinia. Tai, ką jie sukūrė, gali būti rodoma mokyklose ar platesnei visuomenei suorganizavus darbų parodą.

4.4 JAUNŲJŲ DALYVIŲ MOKYMOSI PASIEKIMAI

Patvirtinta, jog Youth4Youth suteikia žmonėms daugiau žinių ir padeda geriau suvokti socialines/kultūrines lyties normas ir smurtą lyties pagrindu. „Prieš ir po“ klausimynai, užpildyti jaunų žmonių, kurie dalyvavo 1-3 užsiėmimuose atskleidė požiūrio į nelygybę ir smurtą bei jų toleravimo pasikeitimą:

Dar įdomesnis programos rezultatas - patys jauni žmonės, kurie dalyvavo programoje. Jų požiūriai apie įgytas žinias aprašyti jų pačių žodžiais.

Jauni žmonės palankiai įvertino galimybę tyrinėti problemas, kurios paprastai nėra aptariamose mokyklose ir neformaliojo švietimo aplinkoje:

„[SLP] yra tabu. Mokytojai ir tėvai nekalba apie tai su vaikais. Dalyvavimas tokiame projekte padeda suvokti, jog toks smurtas iš tikrųjų vyksta.... Ir jis ne taip toli nuo mūsų kaip gali atrodyti“.

Mergina, Italija

„Man patiko tai, kad mes kalbėjome tokiomis temomis, kuriomis negalėjau kalbėti su kitais žmonėmis, pvz. temos, susijusios su santykiais ir seksualiniais klausimais“.

Mergina, Graikija

Jaunuoliai tapo sąmoningesni smurto lyties pagrindu problemoms ir išmoko atskirti skirtingas jo formas:

„Manoma, jog smurtas yra tada, kai kažkam suduodama, bet smurtas yra daug daugiau. Dabar aš žinau kaip atpažinti psichologinį smurtą“.

Mergina, Italija

„Anksčiau aš maniau, jog fizinis smurtas yra daug blogesnis nei psichologinis, nes pastarasis nebuvo man labai svarbus, bet dabar... nors psichologinis smurtas nepalieka žymių ant kūno, jis palieka žymes tavo mąstyme“.

Mergina, Ispanija

Pagausėjo žinių apie tai, kaip veikia konkrečius gyvenimus socialinės/kultūrinės lyties normos:

„Aš gavau galimybę apvarstyti kelias situacijas ir pagalvoti kaip visuomenė ir kiti žmonės riboja mano pasirinkimus gyvenime“.

Mergina, Graikija

„Prieš tai aš maniau, jog biologinė lytis ir socialinė/kultūrinė lytis yra tas pats“.

Vaikinas iš Ispanijos

Pradėjo labiau savimi pasitikėti išreikšdami savo asmenybę ir reikalaudami pagarbos sau, tokiems kokie jie yra, ir tuo pačiu vienodai gerbdami kitus:

„Anksčiau aš pasakydavau ne tokių gražių komentarų apie merginas, kurios būdavo apsirengusios tam tikras darbužiais. Dabar aš žinau, kad jos turi teisę rengtis taip, kaip nori“.

Mergina, Kipras

„Pratimas su linija (Atsistok) išmokė pagarbiai kalbėtis vienam su kitu...suprasti, jog gali būti ir kita istorijos pusė ir įsitikinimai kitokie nei tavo. Aš išmokau gerbti žmones ne tik vertinant socialinės/ kultūrinės lyties klausimu bet ir visais kitais klausimais“.

Mergina, Kipras

„Užsiėmimai padėjo man išmokyti gerbti save ... pasitikėti...priimti save toki, koks esu“.

Vaikinas, Kipras

Jaunuoliai tapo galintys pasipriešinti smurto lyties pagrindu atvejams ir siekti išvengti jo pasekmių:

„Anksčiau, kai matydavau, jog kažkas trenkia kitam žmogui, manydavau, jog jie tiesiog mušasi ir tiek. Aš nežinojau, jog tai gali būti užgauliojimas ar smurtas lyties pagrindu, todėl nieko ir nedariau. Tačiau dabar mes žinome kitų būdų spręsti tokias situacijas“.

Mergina, Ispanija

„Tai privertė mane iš naujo pagalvoti apie savo įsitikinimus dėl pavydo. Aš vis dar esu pavydus, bet riba pasikeitė ir aš esu labiau tolerantiškas“.

Vaikinas, Kipras

„Aš supratau, jog vykstant smurtui vienas nieko nepadarysi, norint jo išvengti būtina draugų ir kitų ekspertų pagalba“.

Lytis nežinoma, Italija

Jauni žmonės, kurie savanoriškai tapo bendraamžių mokytojais pajuto, jog jie labiau pasitiki savimi, savo mokymo įgūdžiais ir didžiavosi tuo, jog skatina pokyčius savo bendruomenėje:

„Aš prisimenu, kaip praeitais metais turėjau pristatyti projektą ir buvau toks susijaudinęs, kad net mano liežuvis buvo kietas. Kai mokiau bendraamžius, jaučiausi kitaip. Aš buvau atsipalaidavęs ir per daug apie tai negalvojau. Aš net sėdėjau susidėjęs kojas ant stalo ir šnekėjau su savo bendraamžiais. Jaučiausi taip, jog galiu padaryti viską, ką jie man sakė. Turėjau visus argumentus, kad juos įtikinčiau. Užsiėmimai man labai padėjo lavinant pristatymo įgūdžius“.

Mergina, Kipras

„Aš mėgavausi bendraamžių mokytojos patirtimi. Mokiniai labai noriai dalyvavo – jie pasakojo savo gyvenimo istorijas, klausinėjo, domėjosi“.

Vaikinas, Italija

„Man buvo labai gera matyti studentus aktyviai dalyvaujančius diskusijose. Jaučiausi kažko pasiekęs. Tie berniukai ir mergaitės po užsiėmimo gali pasikalbėti su savo tėvais ir draugais. Jautiesi lyg būtum jiems kažkaip padėjęs.“

Vaikinas, Kipras

„Tai nebuvo taip, kaip mūsų klasėje, kai mokytojas tik kalba ir kalba. Šie užsiėmimai suteikė galimybę kalbėti ir išreikšti savo nuomonę. Dar daugiau, diskusijos išmokė ne tik gerbti kitų nuomones, bet ir tai, jog gali daug ko iš kitų išmokyti“.

Vaikinas, Kipras

Džiaugėsi galimybe išreikšti savo nuomonę, vystyti bendravimo įgūdžius ir keistis idėjomis su bendraamžiais:

4.5 ĮGŪDŽIAI, POŽIŪRIAI IR ŽINIOS, KURIUOS JAUNI ŽMONĖS GALI ĮGYTI, DALYVAUDAMI YOUTH4YOUTH PROGRAMOJE

VISI DALYVIAI

Įgūdžiai	Požiūriai	Žinios
★ Aktyvus klausinėjimas ir bendravimas, sugebėjimas išklausti skirtingas nuomones, išreikšti savo nuomonę bei vertinti savo ir kitų nuomones. ★ Kritinis mąstymas: gebėjimas atskirti faktus ir nuomones, žinojimas apie prietarus ir išankstines nuomones, manipuliavimo formų atpažinimas. ★ Bendradarbiavimas grupėje. ★ Sutarimo siekimas ir teigiamas požiūris į konfliktus. ★ Demokratiškas dalyvavimas bendraamžių veiklose. ★ Saviraiška su pasitikėjimu. ★ Problemų sprendimas. ★ Pasipriešinimo lyčių nelygybei, diskriminacijai, smurtui technikos. ★ Geresnis pagalbos siekimo elgesys.	★ Pagarba sau ir kitiems. ★ Padidėjęs pasitikėjimas savimi. ★ Pasitikėjimas būti savimi ir reikšti nuomonę. ★ Atsakomybė už savo veiksmus. ★ Smalsumo, atvirumo ir įvairovės vertinimas. ★ Jaudinimasis dėl kitų ir pasitikėjimas priešinant nelygybei ir diskriminacijai. ★ Įgalinimas: mokyklos ir bendruomenės gerinimas bei žinios, jog jaunimas turi galios keisti savo aplinką ir savo ateitį.	★ Socialinių/kultūrinių lyties normų suvokimas – kaip visuomenė jas formuoja, kaip formuojami asmenybės ir elgesio modeliai ir kaip jie gali sukelti diskriminaciją ir smurtą. ★ Smurto lyties pagrindu sąmoningumas, jo priežasčių ir pasekmių suvokimas. ★ Žinios apie skirtingas smurto lyties pagrindu rūšis (fizinę, psichologinę ir seksualinę), kaip jos veikia jaunos žmones ir suaugusius. ★ Suvokimas, kas yra sveiki ir nesveiki romantiški santykiai. ★ Žinios apie pasipriešinimo smurtui lyties pagrindu strategijas, kaip apsisaugoti patiems ir apsaugoti bendraamžius.

4.6 NAUDA MOKYKLOMS IR NEFORMALIEMS ŠVIETIMO CENTRAMS

Teigiami rezultatai mokyklos ar neformalaus švietimo grupei/ organizacijai:

- ✓ Sumažėjęs smurto lyties pagrindu įvykių skaičius, saugesnės mokymosi aplinkos sukūrimas jauniems žmonėms ir personalui.
- ✓ Padidėjęs jaunų žmonių teigiamas, nesmurtinės mokyklos ar jaunimo projekto aplinkos formavimas.

PAPILDOMI ĮGŪDŽIAI, POŽIŪRIAI IR ŽINIOS BENDRAAMŽIŲ MOKYTOJAMS

Įgūdžiai	Požiūriai	Žinios
★ Planavimas ir ruošimasis: sugebėjimas planuoti ir ruoštis švietimo užsiėmimui su jaunais žmonėmis. ★ Laiko valdymo ir organizaciniai įgūdžiai. ★ Tyrimai. ★ Pristatymas ir viešasis kalbėjimas. ★ Dėstymas/mokymas: skatinimas jaunas žmones domėtis "sunkiomis" temomis. ★ Lankstumas: sugebėjimas mąstyti ir keisti, pritaikyti mokymosi užsiėmimą pagal aplinkybes.	★ Lyderystė. ★ Pasitikėjimas ir sugebėjimas daryti įtaką ir mokyti kitus. ★ Pasitikėjimas būnant efektyviu pokyčių skatintoju bendruomenėje. ★ Motyvacija tęsti veiklą teigiamose veiklose.	★ Sustiprėjęs 1-3 užsiėmimuose nagrinėjamų temų suvokimas. ★ Strategijų, skatinančių teigiamos pokyčius mokykloje ar bendruomenėje, suvokimas. ★ Mokymo ir pagalbos metodika.

- ✓ Personalias jaučiasi labiau informuotas apie smurtą lyties pagrindu ir užtikrinčiau pasisiūlo padėti tiems, kurie gali būti patyrę tokį smurtą.
- ✓ Skirtingų mokymo metodikų ir švietimo požiūrių taikymas formalioje ar neformalioje švietimo jaunimo programoje.
- ✓ Sugebėjimas atitikti nacionalinės mokymo programos prioritetus, pvz. pilietybės ir sveikatos.
- ✓ Pagerėjęs ryšys tarp bendruomenės ir mokyklų, neformalų jaunimo švietimą propaguojančių organizacijų ir kitų išorinių institucijų.

Švietimas, skatinantis lyčių lygybę ir keliantis diskriminacijos klausimus turėtų būti nuolatinis procesas, kuris negali būti ribojamas vienos švietimo veiklos vienoje klasėje. Youth4Youth turės ilgalaikį poveikį, jei jis taps visos mokyklos ar viso jaunimo projekto dalimi, kuri meta iššūkį lyčių stereotipams ir įgalina jaunas žmones tapti pokyčių skatintojais.

5. Youth4Youth programos taikymas jūsų mokykloje ar jaunimo projekte

5.1 DALYVIŲ AMŽIAUS GRUPĖ

Vykdytojas pats turėtų įvertinti veiklų tinkamumą tai amžiaus grupei, su kuria ruošiamasi dirbti. Iš esmės Youth4Youth veiklos yra sukurtos jauniems žmonėms, kurie yra 14-18 metų. Ši amžiaus grupė laikoma pakankamai užaugusi, kad turėtų įvairios patirties mokykloje ir už jos ribų, pavyzdžiui romantiškų santykių ir galės susieti savo patirtį su pateikiama užsiėmimuose. 14-16 metų jaunimas įgauna papildomą naudą, nes jie dar keletą metų liks mokykloje ar jaunimo projekte ir dėl to galės skatinti pokyčius bendraamžių tarpe. Bendraamžių mokymo užsiėmimo (Penktas Užsiėmimas) dalyviai idealiau atveju turėtų būti to paties ar labai artimo amžiaus kaip ir bendraamžiai mokytojai, nes tai padeda iškart užmegzti glaudų ryšį.

5.2 GRUPIŲ DYDIS IR LYTIŠKUMAS

Youth4Youth programoje dalyvavo grupės iš 30 jaunų dalyvių, bet kadangi veiklos yra labai interaktyvios, užsiėmimams tinkamiausia būtų, jei grupės būtų mažesnės - iki 22 žmonių. Taip kiekvienas turės vienodą galimybę pasisakyti ir įsitraukti į veiklas. Veiklos geriausiai vykdomos, kai grupėje yra vienodas skaičius berniukų ir mergaičių, nors jos gali būti sudarytos tik iš mergaičių ar tik iš berniukų.

5.3 MOKYTOJŲ SKAIČIUS IR LYTIS

Nors tai ne visada įmanoma, jog užsiėmimą vestų du mokytojai su skirtingais mokymo principais, tačiau tai padėtų užtikrinti, jog veiklos pritrauks didesnę kiekį dalyvių. Taip pat tai užtikrina, jog visada yra tas papildomas garantas, jog prireikus bus galimybė pabendrauti su dalyviu, kuriam reikia daugiau asmeninės erdvės kalbant apie asmeninius išgyvenimus, susijusius su smurtu lyties pagrindu (SLP). Jei mokytojai yra vyras ir moteris, tai padeda užmegzti santykius su mišria dalyvių grupe. Vyriškos lyties mokytojai vyriškos lyties dalyvių vertinami kaip labiau patikimi, todėl kai yra vyras ir moteris, parodoma, jog vyrai turi vienodai dalyvauti sprendžiant lyties nelygybės klausimus ir smurtą lyties pagrindu. Tikimasi, jog pirmų užsiėmimų metu bendraamžiai mokytojai dirbs komandoje iš dviejų ar trijų, kol įgaus pakankamai patirties ir įgūdžių vesti užsiėmimus vieni.

5.4 UŽSIĖMIMŲ STRUKTŪRA, TRUKMĖ IR DAŽNIS

Užsiėmimų trukmė priklauso nuo veiklų, kurias pasirenka vykdytojas. Mes parašėme rekomenduojamą kiekvienos veiklos trukmę Veiklų plane, bet tai tik rekomendacija, veiklos gali būti lanksčiai adaptuojamos.

Tam tikros veiklos kiekviename užsiėmime yra laikomos "pagrindinėmis". Šios veiklos suteikia specifinių užsiėmimo dalykų pagrindines žinias ir suvokimą. Kitos gali būti laikomos "tęstinėmis". Jos yra sukurtos ne tik tam, kad padidintų sąmoningumą, bet ir tam, kad motyvuotų ir įgalintų jaunus žmones tapti aktyviais veikėjais prieš smurtą lyties pagrindu ir diskriminaciją. Išsamesnė informacija apie šias veiklas yra pateikta 7 skyriuje: Youth4Youth programos užsiėmimo veiklų planas. Svarbu pastebėti, jog veiklos, nurodytos šiame Vadove gali būti naudojamos mokymuose, kurie susiję su smurto lyties pagrindu problemomis. Atsižvelgiant į laiko apribojimus kiekvienai užsiėmimo veiklai, mokytojas gali norėti pasirinkti kitą veiklą, kuri nagrinėja jam rūpimą temą. Vis gi, Vadovas gali būti taikomas kaip pilna socialinės/kultūrinės lyties normų ir smurto lyties pagrindu mokymo programa.

Būtų geriausia, jei užsiėmimai būtų vykdomi kas savaitę ar bent kas dvi savaites, kad dalyviai neprarastų entuziazmo dalyvauti. Jos yra sukurtos taip, kad kiekvienas užsiėmimas gilintų žinias ir įgūdžius, kuriuos dalyvis gavo prieš tai. Pastaba dėl užsiėmimų dažnumo – vykdant Youth4Youth programą mes pastebėjome, jog bandant įgyvendinti visa programą per vieną savaitę darbas buvo per daug intensyvus, todėl dalyviai nespėdavo įsisavinti ir apmąstyti to, ką mokosi.

5.5 DALYKAI, APIE KURIUOS BŪTINA PAGALVOTI PRIEŠ PRADEDANT YOUTH4YOUTH ĮGYVENDINIMĄ

Mes sudarėme šį sąrašą kartu, remdamiesi mūsų patirtimi vystant ir įgyvendinant Youth4Youth programą Kipre, Lietuvoje, Graikijoje, Italijoje ir Ispanijoje. Nors jis nėra baigtinis, tačiau gali padėti susiplanuoti Youth4Youth programos įgyvendinimą jūsų mokykloje ar jaunimo projekte.

JAUNŲ ŽMONIŲ, DALYVAUJANČIŲ YOUTH4YOUTH PROGRAMOJE, ATRANKA, NUSTATYMAS

- ✓ Ar kviesite jaunos žmones dalyvauti programoje savanoriškai ar įtrauksite konkrečią klasę ar jaunimo grupę? Youth4Youth buvo vykdomas visai klasei kaip švietimo programos dalis ar kaip pasirenkamoji popamokinė veikla skirtingų klasių mokiniams. Abu būdai veikė puikiai.
- ✓ Kaip pakviesite jaunos žmones dalyvauti Youth4Youth programoje?

LEIDIMAI

- ✓ Ar jums reikia gauti leidimą iš mokyklos ar organizacijos, kad turėtumėte teisę vykdyti Youth4Youth programą?
- ✓ Planuojant Meno užsiėmimą, būtina pagalvoti, ar bus būtinas papildomas leidimas eksponuoti jaunų žmonių darbus viešai (mokykloje, savi-valdybėje ar viešojoje aikštėje)?
- ✓ Ar reikia tėvų sutikimo, kad jauni žmonės galėtų dalyvauti Youth4Youth programoje?

PRIEMONĖS IR BIUDŽETAS

- ✓ Ar turite galimybę naudotis priemonėmis ir ištekliais, kurie gali būti reikalingi vykdančiam Youth4Youth programą (pvz. meno reikmenys, kopijavimo, spausdinimo paslaugos)?
- ✓ Ar reikalingas mažos apimties biudžetas, kad galėtumėte įgyti/naudotis minėtais ištekliais ir priemonėmis?

VYKDYTOJŲ ŽINIOS

Prieš pradėdami programą, vykdytojai turėtų susivokti savo požiūrį ir nuomonę apie socialinę/kultūrinę lytį ir smurtą lyties pagrindu. Vykdančiam užsiėmimus, ruošiant teoriją ir veiklas, būtina užduoti klausimus sau apie savo požiūrį, prielaidas tam tikromis temomis, kurioms ruošiatės diskutuoti su jaunais žmonėmis. Jei manote, jog jums reiktų mokymų, tada reiktų kreiptis į vietinės ekspertų organizacijas, kurie gali suteikti tokių mokymų galimybes.

- ✓ Ar būtų naudingi su socialinės/kultūrinės lyties problemomis susiję mokymai, ruošiantis vykdyti Youth4Youth programą?
- ✓ Ar yra vietinių ekspertų organizacijų, kurios suteiktų papildomos informacijos ar mokymus?
- ✓ Ar yra vietinių ekspertų organizacijų su kuriomis galima būtų bendradarbiauti įgyvendinant Youth4Youth programą mokykloje ar jaunimo grupėje?

JAUNŲ ŽMONIŲ DALYVAVIMO ĮVERTINIMAS

- ✓ Kaip jūs įvertinsite ir apdovanosite jaunų žmonių dalyvavimą Youth4Youth programoje? (pvz. pažymėjimai visiems dalyviams, papildomų kreditų už panašių temų pamokas suteikimas).

SMURTO AR PRIEVARTOS ATSKLEIDIMAS

- ✓ Ar jūsų mokykla ar organizacija yra paskelbusi rekomendacijas personalui, kaip elgtis jaunų žmonių užgauliojimų ar smurto atveju?
- ✓ Ar jaunimas žino apie šias rekomendacijas?
- ✓ Ar turite sąrašą tų organizacijų, kurios gali padėti ar paremti jaunuolius, kurie patyrė užgauliojimus ar smurtą ir norėtų apie tai pasikalbėti?
- ✓ Ar turite skrajučių ar informacijos iš paramos organizacijų, kurias galėtumėte duoti jauniems žmonėms?

PROGRAMOS VERTINIMAS

- ✓ Kaip vertinsite Youth4Youth programos efektyvumą?

PASTABOS STEBĖSENAI IR VERTINIMUI

Jaunimo dalyvavimo vertinimas Youth4Youth programoje – ką jie išmoko, kokius įgijo įgūdžius ir ar jiems patiko, leis jums:

- ★ Pamatuoti Youth4Youth programos įtaką jaunų žmonių žinioms ir požiūriams.
- ★ Pagerinti programą atsižvelgiant į jaunų žmonių požiūrį ir pasiūlymus.
- ★ Užtikrinti, jog bendraamžiai mokytojai gautų grįžtamąjį ryšį apie jų užsiėmimų poveikį jauniems žmonėms.
- ★ Suteikti grįžtamąjį ryšį apie programos vykdymą kitoms suinteresuotoms šalims – kolegoms, išorinėms organizacijoms, tėvams ir kt.
- ★ Vertinimo klausimynas: Pavyzdinis vertinimo klausimynas - A priede.
- ★ Kokybinis grįžtamasis ryšys iš jaunųjų dalyvių: momentinio jaunų žmonių požiūrio apie programos užsiėmimus gavimas gali būti logistiškai lengvesnis nei klausimyno suvaldymas. Todėl galite užduoti atvirus klausimus, į kuriuos jauni žmonės gali atsakyti žodžiu ar raštu ar ant lentos, pvz:

Kas jums labiausiai patiko?

Kas jums nepatiko?

Ko išmokote?

Ką jūs darytumėte kitaip?

Šis požiūris yra skatinamas kaip vienas iš būdų aptarti užsiėmimą su bendraamžiais mokytojais iškart po jų veiklos su jaunais žmonėmis. Taip pat siūloma, jog bendraamžiai mokytojai tą patį padarytų, siekdami grįžtamojo ryšio su jaunais žmonėmis, kurie dalyvavo užsiėmime.

6. Smurto lyties pagrindu atskleidimas

Augdami jauni žmonės gali patirti skirtingas SLP formas. Jie gali tapti užgauliojimo lyties pagrindu aukomis, gali gyventi šeimoje, kurioje smurtaujama ar gali patirti prievartą santykiuose su vaikinu ar mergina.

Neegzistuoja jokių konkrečių „ženklų“, kurie leistų lengvai nustatyti jaunos žmonės, patiriančius smurtą lyties pagrindu. Kai kurie jų gali atrodyti užsisiklę savyje, liūdni ar sunerimę, nesusikaupę klasėje ar

kaip tik demonstruoti trikdantį ar iššaukiantį elgesį. Kiti gali būti nepralenkiami pamokose ir savanoriškai dalyvauti visose veiklose, kad tik nepritrauktų nenorimo dėmesio sau. Nepaisant to, kokius „ženklus“ rodo jauni žmonės, labai svarbu nepamiršti, jog psichologinės, fizinės ar seksualinės smurto lytinių pagrindu formos gali turėti gilių pasekmių jauno žmogaus gerovei. Todėl atskleidžiant bet kokio tipo smurtą lyties pagrindu privaloma būti atsargiems.

SMURTO LYTIES PAGRINDU POVEIKIS JAUNIEMS ŽMONĖMS

⚡ Fizinė trauma;	⚡ Žemi akademiniai pasiekimai;
⚡ Depresija;	⚡ Potrauminis sutrikimas;
⚡ Nerimas;	⚡ Miego sutrikimai;
⚡ Užsisiklėjimas;	⚡ Problemos užmezgant socialinius ryšius;
⚡ Pasitikėjimo savimi ir savigarbos netekimas;	⚡ Nėštumas;
⚡ Savęs žalojimas;	⚡ Lytiškai plintančios ligos;
⚡ Nesveiki mitybos įpročiai (svorio netekimas, anoreksija);	⚡ Padidintos rizikos ar trikdantis elgesys;
⚡ Prastas mokyklos lankomumas;	⚡ Mintys apie savižudybę ir mėginimai nusižudyti;
⚡ Susikaupimo pamokų metu stoka;	⚡ Mirtis.

Youth4Youth vykdytojai gali nežinoti ar jauni žmonės, su kuriais jie dirba, yra patyrę smurtą lyties pagrindu. Tačiau reikia žinoti, kad skatinant atvirumą kalbėti apie problemas, jauni žmonės turi jaustis saugūs. Vykdytojui sunku iš anksto pasiruošti darbui su atskleidimais grupėje. Jaunas žmogus gali tapti labai emociu, kaip ir kiti, klausantys kito dalyvio istorijos. Todėl būtina atkreipti dėmesį:

- 👁️ Sukurkite grupės „pagrindines taisykles“, reikalaujančias, jog dalyviai neviešins asmeninės informacijos, kuria dalinamasi grupės diskusijose ir užtikrins pagarbą vienas kito nuomonei, požiūriui ir patirčiai. Dalyviai turi jaustis patogiai, ir laisvi palikti mokymus, jei per daug susijaudino.
- 👁️ Jei dirbate su kolega, užtikrinkite, jog žinotėte ką daryti, kai asmuo nuspręš atskleisti asmeninę prievartos patirtį. Gali būti taip, jog vienam vykdytojų gali tekti palikti kabinetą ir išeiti

su jaunu žmogumi, jei jis pageidauja daugiau privatumo ar truputį daugiau erdvės.

- 👁️ Jei prižiūrite bendraamžius mokytojus užsiėmėme, būtina pasikalbėti su jais prieš darbą apie tai, kaip reikia elgtis atsivėrimo metu ir koks bus jūsų vaidmuo tokioje situacijoje.

Jei įvyksta atsivėrimas grupėje:

- 👁️ Būtina nevengti, nepertraukti ir nebandyti sustabdyti jaunuolio.
- 👁️ Būtina užtikrinti, jog jūs išgirsite, jei jis norės išeiti.
- 👁️ Jei tinkama ir jei jaunuolis tam pritaria, paklauskite grupės nuomonės, turėdami omenyje, jog diskusija turės vykti glaudžioje aplinkoje, ypač jei dalyviai bandys kaltinti asmenį dėl prievartos, kurią jis patyrė.

- 🗨️ Geras būdas išsklaidyti situaciją, jei tai būtina - padaryti pertrauką ir leisti visiems atsikvėpti.
- 🗨️ Atkreipkite dėmesį į aptariamus asmenis, nepalikite jų vienus, jei jie to nenori. Jūs ar jūsų kolega vykdytojas turėtų palydėti jį į kitą kambarį, suteikti daugiau erdvės. Jiems gali reikti trumpo momento pabūti atsitraukus nuo grupės, ar vieniems.

Kalbant su jaunu žmogumi apie jo prievartos patirtį, būtina paminėti šešis dalykus, kuriuos jie nori iš jūsų išgirsti:

- 1) *Aš tavimi tikiu.*
- 2) *Aš esu dėkingas, jog tu man tai pasakei – tu esi labai drąsus, jog išdrįsai.*
- 3) *Man labai gaila, jog tau taip atsitiko.*
- 4) *Tu esi vienintelis patyręs prievartą – tai gali atsitikti daugeliui.*
- 5) *Tai ne tavo kaltė.*
- 6) *Yra žmonių, galinčių tau padėti.*

Norint padėti nuspręsti ir pasirinkti teisingą veiksmų kryptį, yra naudinga atkreipti dėmesį:

- ✔️ Ar atskleidžiama dabar vykstanti ar vykus prievarta?
- ✔️ Ar žmogus yra tiesioginiame pavojuje?
- ✔️ Kaip jaunuolis jaučiasi šioje situacijoje?
- ✔️ Ar žmogus nori/ar jam reikia imtis kažkokių veiksmų dabar? Ar jaunuolis nori apie tai pasakyti dar kam nors?
- ✔️ Ką jis darė, norėdamas būti saugus (jei kažką darė) ir ar tai jam padėjo?
- ✔️ Ar žmogus pažįstą kažką, kas galėtų jam padėti?

Jauni žmonės nesitiki, jog pažadėsite konfidencialumą (nei jūs turėtumėte tą daryti). Jei esate mokytojas ar jaunimo darbuotojas, tada tai nėra jūsų darbas - slapstyti jauną žmogų. Jūsų vaidmuo yra išklausti ir patarti imtis tam tikrų veiksmų ar nukreipti tinkama linkę (pvz. pas mokyklos socialinį darbuotoją ar kitą atstovą). Visada pasitarkite su jaunuoliais, koks jų manymu yra geriausias būdas jiems padėti ir pasiūlykite informaciją apie vietinės paramos organizacijas ar pagalbos linijas, kurios turi žinių smurto lyties pagrindų atveju.

Prieš pradėdant įgyvendinti Youth4Youth programą, jūs turėsite susipažinti su teisine informacija apie atsivėrimą ir savo teisines prievolos apie atitinkamų institucijų informavimą (pvz. policijos, socialinių įstaigų ir t.t.). Jei jums reikia imtis veiksmų, svarbu informuoti jauną žmogų apie tai, kas vyksta ir užtikrinti, jog jūsų veiksmai nestumia jo į didesnę pavojų. Tokiu atveju, kai jaunas žmogus patiria smurtą šeimoje, susisiekti su priekabiauojančiu tėvu ar motina būtų pavojinga tiek jaunam žmogui tiek nesmurtauojančiam tėvui ar motinai, nes tai galėtų sąlygoti dar didesnę smurto protrūkį.

7. Youth4Youth programos užsiėmimo veiklų planas

„Pagrindinės“ veiklos suteikia pagrindinių žinių ir suvokimą apie konkretų dalyką, kuris nagrinėjamas kiekviename užsiėmime.

„Tęstinės“ veiklos yra sukurtos ne tik padidinti sąmoningumui, bet taip pat ir motyvuoti bei įgalinti jaunas žmones būti aktyviais veikėjais kovoje su smurtu lyties pagrindu ir diskriminacija

1

UŽSIĖMIMAS

LYČIŲ NORMOS

Pagrindinė veiklos tema	Veiklos pavadinimas	Pagrindinė ar tęstinė	Laikas
Skirtumai tarp biologinės lyties ir socialinės/kultūrinės lyties	Socialinė/kultūrinė lytis ir biologinė lytis	Pagrindinė veikla	20 min
Socialinės/kultūrinės lyties normos	Socialinės/kultūrinės lyties aiškinimasis	Pagrindinė veikla	60 min
Socialinės/kultūrinės lyties standartai	Šaudymas į taikinį	Tęstinė veikla	30 min
Įgalinimo veikla	Tai mano teisė!	Tęstinė veikla	20 min

2

UŽSIĖMIMAS

SLP MOKYKLOJE

Pagrindinė veiklos tema	Veiklos pavadinimas	Pagrindinė ar tęstinė	Laikas
Smurto lyties pagrindu rūšys	Smurto lyties pagrindu rūšys	Pagrindinė veikla	30 min
SLP mokykloje	SLP scenarijai mokykloje	Pagrindinė veikla	50 min
Įgalinimo veikla	Balsuok savo kojomis!	Tęstinė veikla	30 min
Įgalinimo veikla	Mokyklos taisyklės	Tęstinė veikla	25 min

3

UŽSIĖMIMAS

SLP ROMANTIŠKIUOSE SANTYKIUOSE

Pagrindinė veiklos tema	Veiklos pavadinimas	Pagrindinė ar tęstinė	Laikas
SLP mitai ir tiesos	SLP mitai ir tiesos	Pagrindinė veikla	35 min
SLP romantiškuose santykiuose	Vaidmenų žaidimas	Pagrindinė veikla	60 min
Įgalinimo veikla	Stebėtojo įsikišimas	Tęstinė veikla	25 min

6. SMURTO LYTIES PAGRINDU ATSKLEIDIMAS

4

UŽSIĖMIMAS

BENDRAAMŽIŲ MOKYTOJŲ
RUOŠIMAS

Pagrindinė veiklos tema	Veiklos pavadinimas	Pagrindinė ar tęstinė	Laikas
Bendraamžių švietimo pristatymas	Kas yra bendraamžių švietimas ir kodėl jis yra efektyvus	Pagrindinė veikla	40 min
Bendraamžio mokytojo savybės ir įgūdžiai	Bendraamžio mokytojo savybės ir įgūdžiai	Pagrindinė veikla	20 min
Grupės vadovo įgūdžiai	Bendraamžiai mokytojai vaidmenų žaidime	Pagrindinė veikla	70 min
Bendraamžiai mokytojai planuoja ir praktikuoja	Bendraamžių švietimo užsiėmimo planavimas	Pagrindinė veikla	2 val. +

5

UŽSIĖMIMAS

BENDRAAMŽIŲ MOKYMO UŽSIĖMIMAS
(ZDYS)

Pagrindinė veiklos tema	Veiklos pavadinimas	Pagrindinė ar tęstinė	Laikas
Įvadas	Trumpas mokymų pristatymas	-	5 min
Socialinės/kultūrinės lyties standartai	Veikla 1.2 Socialinės/kultūrinės lyties aiškinimasis	Pagrindinė veikla	60 min
SLP mokykloje	Veikla 2.2 SLP scenarijai mokykloje	Pagrindinė veikla	50 min
Trumpas dalyvių vertinimas	Išdalinti klausimynus, kurie turi būti užpildyti anonimiškai	-	5 min

6

UŽSIĖMIMAS

MENO VEIKLA

Pagrindinė veiklos tema	Veiklos pavadinimas	Pagrindinė ar tęstinė	Laikas
Mokiniai kuria meno kūrinius, kurie perteikia Youth4Youth programos žinių jų bendruomenei	Meno veikla	Tęstinė veikla	n/a
Meno darbai yra demonstruojami (nuolatinė arba vienkartinė paroda)	Eksponavimas	Tęstinė veikla	n/a

8. Kaip naudotis šiuo vadovu

Kiekvienas užsiėmimas prasideda nuo trumpo pristatymo apie tai, ką mes jau žinome apie žmonių nuomones ir požiūrius, susijusius su temomis, kurios nagrinėjamos veiklose. Ši informacija, skirta suteikti užsiėmimams pagrindinę informaciją ir kontekstą, buvo gauta iš tyrimo, kuris buvo Youth4Youth programos vystymo dalis bei kitų Europos tyrimų, kuriuose dalyvavo jauni žmonės.

Kiekvienai užsiėmimo veiklai yra sudarytas Veiklos Planas, kuris dažniausiai susideda iš tokių dalių:

Laikas

Laikas, kurio vidutiniškai gali reikėti veiklai įvykdyti

Mokymosi

tiksiai Veiklos tikslas ir tam tikri įgūdžiai bei sugebėjimai, kuriuos mokiniai įgis

Priemonės

Priemonės, kurių reikės veiklai įvykdyti

Pasiruošimas

Pasiruošimas (jei jis reikalingas) prieš pradėdant veiklą

Veikla – žingsnis po žingsnio

Nuoseklios veiklos etapų instrukcijos

Vykdytojo užrašai

Specialios pastabos, patarimai vykdytojui (jei reikalingi)

Klausimai diskusijoms

Klausimai, kurie turi būti aptarti veiklos vykdymo metu

Tikėtinas rezultatas ir veiklos pabaiga

Tikėtinas rezultatas. Pagrindiniai dalykai, kurie turi būti aptarti su mokiniais prieš pabaigiant veiklą, taip pat ir „namų darbų žinutės“.

Jautrios temos

Ginčytinos ar jautrios temos, į kurias gali būti atkreipiamas dėmesys vykdant veiklą ir būdai, kaip jas nagrinėti.

Pasiruošimo laikas bus eliminuotas iš veiklų kurioms jis nereikalingas.

PAGRINDINIŲ TAISYKLIŲ KŪRIMAS

Laikas
10 -20 minučių

Mokymosi tikslai

Mokiniai sutaria dėl bendrai priimtino ar vertinamo elgesio standarto, kuris padeda sukurti saugią ir palaikančią aplinką programos vykdymo metu.

Priemonės

- 1) Rašymo lenta su popieriumi
- 2) Rašikliai
- 3) Iš anksto paruošta rašymo lenta su „pagrindinėmis taisyklėmis“

Pasiruošimas

Paruoškite rašymo lentą su „pagrindinėmis taisyklėmis“ (žiūrėti šios dalies „tikėtiną rezultatą“).

Veikla – žingsnis po žingsnio

- Suteikti dalyviams pagrindinę informaciją apie Youth4Youth programą ir jos struktūrą.
- Paaiškinti, kas yra Pagrindinės Taisyklės ir kodėl jos yra naudingos (jos padeda mokiniams jaustis ramiai ir saugiai, dalinantis savo mintimis ir nuomonėmis, ypač, kai bus kalbama jautriomis temomis apie prievartą ir smurtą). Paklauskite mokinių:
 - Kokios yra Pagrindinės Taisyklės, kurias norėtumėte nustatyti?
- Užsirašykite atsakymus ir palyginkite veiklos pabaigoje su jau iš anksto paruošta rašymo lenta su 10 Pagrindinių taisyklių. Jūs galite pasiūlyti tas Pagrindines Taisykles, kurių nesugalvojo mokiniai.
- Pastatykite/prikabinkite rašymo lentą su „Pagrindinėmis taisyklėmis aiškiai matomoje vietoje (pvz. prie/ant sienos), kur ji bus gerai matoma visų užsiėmimų metu.

Tikėtinasis rezultatas ir Veiklos pabaiga

- 1) Komandinė dvasia: Visi dirbame kaip komanda.
- 2) Lygybė ir pagarba: Mes gerbiame vienas kito nuomonę, net jei ji ir skiriasi nuo mūsų.
- 3) Leisti žmonėms kalbėti: Įdėmiai klausau, nepertraukdamas kalbančiojo.
- 4) Nebijok užduoti klausimų: Nėra kvailų ar neteisingų klausimų! Klausk, jei tik kažko nesupranti.
- 5) Kalbėk laisvai ir nesijausk nepatogiai dalindamasis asmenine informacija: Visi esame laisvi reikšti savo nuomonę, bet niekas neverčia dalintis asmenine informacija ar aptarti dalykus, kurie verčia jaustis nepatogiai.
- 6) Asmeniniai puolimai neleidžiami: Niekas neturi teisės kaltinti kito dėl kažko.
- 7) Netinkamiems ir žeminantiems komentarams čia ne vieta.
- 8) Gerbk nustatytą laiko trukmę.
- 9) Informacija yra konfidenciali: Tai ką pasakysi ar pasidalinsi, negali būti aptarinėjama už šio kabineto ribų. „Paskalos“ draudžiamos.
- 10) Visi linksminamės!

1

UŽSIĖMIMAS

Socialinės/kultūrinės lyties normos

Šioje mokymų dalyje

Įžanga	28
Užsiėmimo veiklų apžvalga	29
1.1 Biologinė ir socialinė/kultūrinė lytis	32
Mokymo priemonė	33
1.2 Praktinis užsiėmimas	34
Mokymo priemonė	35
1.3 Šaudymas į taikinį	26
Mokymo priemonė	37
1.4 Praktinė užduotis: Tai mano teisė!	38

KAIP JAUNI ŽMONĖS SUVOKIA SOCIALINĖS/ KULTŪRINĖS LYTIES STANDARTUS IR KĄ REIŠKIA BŪTI VYRU AR MOTERIMI VISUOMENĖJE

Dauguma jaunų žmonių žino kokie yra vyro ar moters elgesio lūkesčiai. Tam tikrais atvejais jie jaučia šeimos, bendraamžių, žiniasklaidos spaudimą „atitikti“ tam tikrus, dažnai prieštarigus stereotipus. Mergaitės, pavyzdžiui, turi būti gražios, plonos, švelnios ir kuklios bet taip pat (visiškai priešingai), tikimasi, jog jos bus seksualios, provokuojančios ir gundančios. Berniukai turi būti stiprūs, drąsūs, atletiški, vyriški, bet taip pat jautrūs bei rūpestingi. Vyrai turi būti šeimos maitintojai, o moterys turi būti „super moterys“ – atsakingos už vaikų priežiūrą, balansuojančios tarp namų ruošos ir karjeros.

Jauni žmonės pripažįsta, kad „socialinės/kultūrinės lyties standartai“ su laiku pasikeitė, bet berniukai ir mergaitės vis dar patenka į situacijas, kuriose su jais elgiamasi skirtingai ar sudaromos skirtingos galimybės. Jie patys dažniausiai pritaria „tradicinei“ nuomonei apie vyrus ir moteris – tai patvirtina neseniai atliktas tyrimas Kipre. Pavyzdžiui, daug jaunų žmonių nepitaria tokiam posakiui, kad „jei vyras ir moteris dirba, vyras turi padėti ir dalyvauti namų ruošos veikloje (indų plovimas, skalbimas)“ ir pritarė, jog „labiau priimtina yra tai, jog vaikinai, o ne merginos turi daugiau seksualinių partnerių“. Berniukai labiau pritarė šiai nuomonei nei merginos (MIGS, 2010). Vertinant šiuolaikinės kultūros įtaką jauniems žmonėms, svarbu pastebėti, jog žiniasklaidoje moterys vaizduojamos priklausančios nuo vyro: auka, seksualinis objektas, pasiaukojanti žmona ar motina. (EK Patariamasis Lygių galimybių komitetas 2010).

JAUNŲ ŽMONIŲ SOCIALINIŲ/KULTŪRINIŲ LYTIES STANDARTŲ, DISKRIMINACIJOS IR PRIEVARTOS RYŠIO SUVOKIMAS

Socialinės/kultūrinės lyties standartai atskiria moteris ir vyrus. Jie sukuria žalingą atskirtį, dažnai jau nuo pirmos naujagimio minutės, ir ši atskirtis sąlygoja nelygybę. Vyrams ir moterims priskirti skirtingi laisvės, teisių, reputacijos ir vertės visuomenėje lygiai. Net tarp vyrų ir moterų, tam tikros grupės, kurios neatitinka „idealaus standarto“ (pavyzdžiui, „moteriški“ vyrai, „vyriškos“ moterys, lesbietės, gėjai ar transseksualai) yra priskiriami skirtingiems vertės, reputacijos ir teisių lygiams. Šis jėgos disbalansas, kuris egzistuoja tarp vyrų ir moterų ar tarp vyrų, ar tarp moterų gali paskatinti smurtą lyties pagrindu (SLP). SLP gali būti psichologinis, seksualinis, ekonominis ar socialinis/kultūrinis ir naudojamas kaip kontrolės priemonė tiems, kurie yra suvokiami, kaip turintys mažesnę vertę ar reputaciją nei jie patys.

Faktas, jog dauguma žmonių nesuvokia, jog socialinės/kultūrinės lyties normos riboja jų pasirinkimo galimybes, taip pat kaip ir nesusieja socialinės/kultūrinės lyties standartų su savo išgyventa nelygybės patirtimi, diskriminacija ar smurtu. Youth4Youth programa suteikia „akis atveriančią“ galimybę suprasti, jog žmonės patiria nelygybę ar smurtą, nes jie yra kitokie, jie yra kitokie nei trokšamas idealas, kuris yra formuojamas visuomenės. Galima abejoti griežtais socialinės/kultūrinės lyties standartais, kuriuos jauni žmonės laiko labiausiai įgalinančiais, galima naudotis teise būti vertinamiems ir gerbiamiems, o taip pat vertinti bei gerbti kitus – nepaisant ar jie atitinka tuos standartus.

UŽSIĖMIMO VEIKLŲ APŽVALGA

1

2

3

4

5

A

Tikslai

1.1

VEIKLA

SOCIALINĖ/KULTŪRINĖ
LYTIS IR BIOLOGINĖ LYTIS

20 min

Mokiniai suvokia skirtumą tarp biologinės lyties ir socialinės/kultūrinės lyties.

1.2

VEIKLA

SOCIALINĖ/KULTŪRINĖ
LYTIES AIŠKINIMASIS

60 min

Mokiniai:

- Aiškinasi socialinės/kultūrinės lyties standartus ir stereotipus, kurie yra sukurti visuomenės (nepamirštant ir žiniasklaidos);
- Nagrinėja savo įsitikinimus, ką reiškia būti berniuku ar mergaite visuomenėje, kurioje jie gyvena;
- Meta iššūkį socialinės/kultūrinės lyties stereotipams ir „priimtiniams“, „normaliems“ įsitikinimams apie moteriškumą ir vyriškumą;
- Atpažįsta neigiamą griežtų socialinės/kultūrinės lyties standartų poveikį tiek berniukams/vyrams, tiek mergaitėms/moterims. Nagrinėja kaip šie stereotipai riboja moterų ir vyrų pasirinkimo galimybes;
- Supranta ryšį tarp socialinės/kultūrinės lyties, nelygybės ir jėgos struktūros;
- Suvokia kaip socialinės/kultūrinės lyties standartų spaudimas sąlygoja smurtą lyties pagrindu.

1.3

VEIKLA

ŠAUDYMAS Į TAIKINĮ

30 min

- Mokiniai tyrinėja kaip socialinės/kultūrinės lyties standartai veikia jų gyvenimus;
- Mokiniai pripažįsta, jog nesvarbu, kokį spaudimą jie patiria, jie ir jų bendraamžiai turi teisę gyventi „išorėje“ be baimės ir prievartos.

1.4

VEIKLA

TAI MANO TEISĖ

20 min

- Mokiniai pripažįsta savo teisę gyventi be baimės ir diskriminacijos (ir atsakomybę pripažinti kitų žmonių teisę gyventi be baimės ir diskriminacijos);
- Mokiniai įgauna pasitikėjimo atskleisti savo unikalią asmenybę ir individualumą.

SOCIALINĖ/KULTŪRINĖ LYTIS IR BIOLOGINĖ LYTIS

Laikas
20 minučių

Mokymosi tikslai
Mokiniai suvokia skirtumą tarp socialinės/kultūrinės lyties ir biologinės lyties.

Priemonės

- PowerPoint prezentacija
- Dalomoji medžiaga su trumpomis socialinės/kultūrinės lyties ir biologinės lyties formuluotėmis (Mokomoji medžiaga 1.1)

Veikla – žingsnis po žingsnio

- 1) Pradėkite nuo trumpo socialinės/kultūrinės lyties ir biologinės lyties apibrėžimo:
 - Biologinė lytis reiškia biologines savybes su kuriomis moterys ir vyrai gimsta. Jos yra visuotinos ir paprastai nuolatinės, pavyzdžiui vyrai negali maitinti krūtimi, moterys serga mėnesinėmis ir taip toliau.
 - Socialinė/kultūrinė lytis reiškia vyrų ir moterų vaidmenis bei atsakomybes priskirtas jiems visuomenės. Mergaitės ir berniukai gimsta nežinodami kaip jie turėtų atrodyti, rengtis, kalbėti, elgtis ar galvoti. Jų socializacijai įtaką daro šeima, bendraamžiai, bendruomenės ir institucijos, tokios kaip žiniasklaida. Socialinės/kultūrinės lyties normos yra kuriamos kultūros, ne gamtos ir gali per laiką kisti. Pavyzdžiui, prieš keletą dešimtmečių, būtų buvę labai neįprasta, net neįsivaizduojama, jog vyras galėtų nedirbti ir prižiūrėti savo vaikus namuose.
- 2) Kiekvienam mokiniui išdalinkite po Mokymo priemonę 1.1 ir paprašykite peržvelgti parašytas formuluotes (3-4 minutes) ir priskirti jas socialinei/ kultūrinei arba biologinei lyčiai.
- 3) Aptarkite kiekvieną formulotę su visa grupe.
- 4) Paklauskite mokinių, kodėl jie priskyrė formuluotes prie socialinės/kultūrinės arba biologinės lyties.
- 5) Atraskite skirtumus: ar kas nors iš mokinių priskyrė socialinės/kultūrinės lyties formuluotes prie biologinės lyties ir atvirkčiai? Išsiaiškinkite priežastis kodėl.
- 6) Pataisykite, jei reikia ir paaiškinkite priežastis, kodėl taip darote.

Klausimai diskusijoms

- Ar kokios nors formuluotės nustebino?
- Ką mes galime išmokti iš skirtumų tarp socialinės/kultūrinės ir biologinės lyties?

Tikėtinas rezultatas ir Veiklos pabaiga

Šios veiklos žinia – socialinės/kultūrinės lyties tapatumas nėra iš anksto nustatytas. Nuo to momento, kai gimsta berniukas ar mergaitės, su jais elgiamasi remiantis jų biologine lytimi, pvz. mergaitės rengiamos rožine spalva, berniukai mėlyna, mergaitės žaidžia lėlėmis, berniukai mašinomis ir ginklais. Tai tik socialiniai standartai ir jie gali būti pakeisti. Nėra jokios priežasties kodėl berniukai negalėtų dėvėti rožinių rūbų, o mergaitės negalėtų žaisti su įrankiais vietoje lėlės.

MOKYMO PRIEMONĖ⁷

Prašau pažymėti ar nurodyta formuluotė priklauso socialinei/kultūrinei lyčiai ar biologinei lyčiai?

Klausimai		Socialinės/ kultūrinė lytis	Biologinė lytis
1	Moterys gali gimdyti, vyrai negali.		
2	Mergaitėms matematika sekasi ne taip gerai kaip berniukams.		
3	Moterys maitina kūdikius krūtimi, vyrai to negali.		
4	Mergaitės yra kuklios, žavios ir drovios, berniukai - drąsūs ir stiprūs.		
5	Sportas svarbesnis berniukams nei mergaitėms.		
6	Mergaitės turi susirasti gerą vyrą; berniukai turi susirasti gerą darbą.		
7	Moterys gali tapti nėščios, vyrai – ne.		
8	Moterys nevairuoja traukinių.		
9	Berniukų balsas lytinio brendimo metu keičiasi, mergaičių - ne.		
10	Indijoje įprasta mokėti moterims 40-60% mažiau už tą patį darbą.		

7) Formuluotės adaptuotos iš 'Doorways I': Student Training Manual on School related gender based violence prevention and response and GEAR against IPV' mokymo vadovo

SOCIALINĖS/KULTŪRINĖS LYTIES AIŠKINIMASIS⁸**Laikas****60 minučių**

- 20 minučių skirta žurnalų karpymui, nuotraukoms mažose grupėse;
- 10 minučių skirta sukurti socialinės/kultūrinės lyties paaiškinimą;
- 30 minučių paaiškinimui ir diskusijai.

Mokymosi tikslai

Mokiniai:

- Iširti socialinės/kultūrinės lyties standartus ir stereotipus, kurie yra sukurti visuomenės (įskaitant ir žiniasklaidą);
- Išsiaiškinti įsitikinimus apie tai, ką reiškia būti berniuku ar mergaite visuomenėje, kurioje jie gyvena;
- Mesti iššūkį socialinės/kultūrinės lyties stereotipams ir „priimtiniams“ ar „normaliems“ moteriškumo ir vyriškumo įsitikinimams;
- Atpažinti neigiamą socialinės/kultūrinės lyties standartų poveikį berniukams/vyrams ir mergaitėms /moterims bei išsiaiškinti, kaip jie riboja pasirinkimo galimybes moterims ir vyrams;
- Suprasti ryšį tarp socialinės/kultūrinės lyties socializacijos, socialinės/kultūrinės lyties nelygybės ir jėgos struktūros;
- Suprasti kaip socialinės/kultūrinės lyties standartų įgalinimas prisideda prie smurto lyties pagrindu.

Priemonės

- Reklaminės iškarpas iš žurnalų, kur vaizduojamos moterys ir vyrai bei nuotraukos su įžymybėmis;
- Rašymo lenta;
- Rašikliai;
- Dalomoji medžiaga su paaiškinimais „Socialinės/kultūrinės lyties aiškinimais“ užduotimi (Mokymo medžiaga 1.2).

Pasiruošimas

- Perverskite vyrų ir moterų žurnalus bei išsikirkpate reklamas ar nuotraukas, kuriose atsispindi informacija, kaip vyrai ir moterys „turėtų“ atrodyti ar elgtis.
- Paruoškite du plakatus, ant kurių būtų galima sudėlioti du „socialinės/kultūrinės lyties paaiškinimus“.

Veikla – Žingsnis po žingsnio

- 1) Padalinkite grupę į kelias mažesnes grupes, geriausiai - mišrias (sudarytas iš mergaičių ir berniukų).
- 2) Viena grupė dirba su moterų nuotraukomis, kita grupė su vyrų nuotraukomis.
- 3) Kiekvienai grupei išdalinkite žurnalų iškarpas ir vieną Mokymo medžiagos 1.2 kopiją.
- 4) Paprašykite grupių padiskutuoti Mokymo medžiagoje 1.2. nurodytais klausimais. Kol jie tai daro, paruoškite du plakatus rašymo lentai: vieną su užrašu MERGAIČĖS/MOTERYS ir kitą - BERNIUKAI/VYRAI.
- 5) Kai grupių darbo laikas baigsis, paprašykite pateikti atsakymus. Užrašykite savybes, būdingas kiekvienai socialinei/kultūrinei lyčiai ant atitinkamo plakato.
- 6) Apibraukite paminėtas savybes tiek moterų tie vyrų plakate. Paaiškinkite, jog tai yra socialinės/kultūrinės lyties ribos ir paprašykite jų apibraukti, kaip tikimasi, jog žmonės turėtų elgtis, priklausomai nuo to kaip visuomenė supranta vyrišką ir moterišką elgesį. Paaiškinkite, kad tos ribos nurodo taip vadinamus socialinės/kultūrinės lyties standartus vyrams ir moterims.
- 7) Diskutuokite vykdytos veiklos tema.

8) Veikla adaptuota iš 'GEAR Against IPV' Booklet III: Teacher's Manual (<http://gear-ipv.eu>) ir 'Gender Matters' Europos Tarybos jaunimo ir sporto direktorato mokymo vadovo (http://eycb.coe.int/gendermatters/pdf/Gender_matters_EN.pdf, <http://goo.gl/lcjce>).

Klausimai diskusijoms

- Iš savo patirties pasakykite, kaip turėtų atrodyti ir elgtis merginos? Kas lemia, jog mergaitė yra patraukli/populiari?
- Iš savo patirties pasakykite, kaip turėtų atrodyti ir elgtis berniukai? Kas lemia, jog berniukas yra patrauklus/populiarus?
- Jei mokiniai atranda papildomų savybių, kurių nėra nustatytose ribose, galite jas įrašyti į plakatus.
- Kur mes išmokstame socialinės/kultūrinės lyties standartų? Kada mes pradedame jų mokytis? Kas jų mus moko? Kas moko jais naudotis? Ar matome tokį požiūrį savo tėvų mąstyme?
- Kokius pastebite skirtumus tarp tikėtinų vyrų ir moterų elgesio?
- Ar viena iš dviejų socialinių/kultūrinių lyčių turi daugiau jėgos/ stipresnę padėtį visuomenėje? (žiūrėkite į pastabas jautrių temų skyriuje po šia veikla).

- Vertinant savybes, kurias paminėjote ir kurios turi apibrėžtas ribas, kaip manote ar lengva mergaitėms ir berniukams neperžengti tų ribų?
- Kas būtų, jei mergaitė ar berniukas norėtų peržengti socialinės/kultūrinės lyties ribas? Kas jiems atsitiktų? Kaip su jais elgtųsi šeima, bendraamžiai, bendruomenė, jei jie elgtųsi ir atrodytų kitaip, nei iš jų tikimasi?
- Iš kitos pusės, kas atsitinka su tais žmonėmis, kurie neperžengia minėtų ribų? Kas neleidžia mums peržengti šių ribų?
- Ar egzistuoja „apdovanojimo“ ar „bausmės“ sistema? Kaip ši sistema lemia mūsų sprendimus?

Užrašykite mokinių mintis apie „apdovanojimo“ ir „bausmės“ sistemas ant rašymo lentos.

Tikėtinas rezultatas ir Veiklos pabaiga

Galimai pateiktos socialinės/kultūrinės lyties savybės:

MERGAITĖS/MOTERYS:

Jautrios, turinčios ilgus plaukus, plonos, trapios, pažeidžiamos, priklausančios nuo vyrų, lengvai apsiaverkiančios, silpnos, sekasi kalbos ir menai, geros motinos, drovios, bailios, kuklios, nesikeikiančios, seksualios, koketiškos, besirūpinančios vaikais ir šeimos nariais ir taip toliau.

BERNIUKAI/VYRAI:

Tvirti, vyriški, mušeikos, sekasi matematika ir tikslieji mokslai, mėgsta sportinius automobilius, žaidžia futbolą, turi ūsus ar barzdą, atletiški, ambicingi, stiprūs, raumeningi, jie neverkia, dėvi kelnes, užima vadovaujančią poziciją šeimoje ir taip toliau.

Nustačius socialinės/kultūrinės lyties ribas, moksleiviai gali norėti surasti panašumus ir skirtumus tarp šių dviejų socialinių/kultūrinių lyčių (moterų yra jautrios prieš vyrai yra agresyvūs). Jie taip pat gali atrasti prieštaravimus toje pačioje socialinėje/kultūrinėje lytyje (pavyzdžiui moterų turėtų būti kuklios, bet kartu ir provokuojančios,

patyrusios lytiniuose santykiuose), taip atskleidžiant socialinės/kultūrinės lyties identiteto nestabilumą.

Galimas bausmių ir apdovanojimų sąrašas:

BAUSMĖS

Priekabiavimas, patyčios, izoliacija, pašiepimas, gandai, diskriminavimas, neleidimas dalyvauti, pravardžiavimas, fizinis smurtas ir t.t.

.

APDOVANOJIMAI

Pagarba, bloga reputacija, daugiau draugų, įtaka, daugiau galimybių gauti geresnį darbą, laisvė nuo smurto ir t.t.

Gali atsirasti diskusijos dėl tam tikrų bausmių ir apdovanojimų – kai kurie mano, jog bloga reputacija yra apdovanojimas, kiti – bausmė.

Žinia apmastymams:

- Socialinės/kultūrinės lyties standartai nėra nustatyti, jie kuriami visuomenės. Tradicijos, populiarioji kultūra, žiniasklaida, bendraamžiai, šeima ir visuomenė (mokyklos) vaidina svarbų vaidmenį kuriant šiuos standartus. Jauni žmonės turi teisę juos priimti arba jų atsisakyti.

- Socialinės/kultūrinės lyties standartai ir stereotipai sukuria žalingą atskirtį tarp vyrų ir moterų ir skatina socialinės/kultūrinės lyties nelygybę.
- Vaikai, jauni žmonės ir suaugę vienodai patiria spaudimą atitikti tam tikrus idealus – ką reiškia būti vyru ar moterimi. Priklausomai nuo to kiek jie yra linkę prisitaikyti, jie yra apdovanojami arba baudžiami.
- Mes visi esame unikalios ir sudėtingos asmenybės, kurioms sunku būti rėmuose. Kiekvienas turime teisę būti vertinamas ir gerbiamas už tai kas esame ir turime vertinti ir gerbti kitus.

Jautrios temos

Socialinės/kultūrinės lyties nelygybės problema, kuri gali išsirutulioti diskusijų metu gali būti labai jautri tema. Berniukai ir mergaitės atmeta tą faktą, kad egzistuoja nelygybė tarp moterų ir vyrų arba stengiasi pateisinti, kodėl vyrai vertinami vienaip, o moterys kitaip. Jie gali teigti, jog tai skirtingų socialinės/kultūrinės lyties savybių sąlygota situacija, nes pvz. vyrai turi daugiau jėgos nei moterys. Svarbu išsiaiškinti ar tos savybės yra primestos visuomenės, ar tai yra biologinis faktas.

Kitas būdas, kaip galima būtų paklausti „kas turi daugiau galios mūsų visuomenėje“ yra

klausti „kas turi daugiau laisvės ir lengvatų“. Jauni žmonės tuoj pat ras pavyzdžių, kur vyrai ir berniukai turi daugiau laisvės (jie gali ilgiau užtrukti linksminantis savaitgaliais, gali rengtis ką nori, nejaučia spaudimo rūpintis vaikais, labiau linkę užimti dominuojančią poziciją, dažnai uždirba daugiau, dirbdami tą patį darbą kaip moterys).

Veiklos vykdytojui gali būti naudinga pateikti skirtingoms šalims būdingą socialinės/kultūrinės lyties nelygybės statistiką (moterų ir vyrų skaičių bei moterų ir vyrų, užimančių vadovaujančias pareigas, skaičių).

Vykdytojo užrašai

Užpildytas „bausmių“ plakatas gali būti toliau naudojamas 2 užsiėmime, veikloje 2.1.

KLAUSIMAI „SOCIALINĖS/KULTŪRINĖS LYTIES AIŠKINIMO“ VEIKLAI

Aptarkite šiuos klausimus grupėse ir užrašykite savo atsakymus.

Moterims

- Q1** Kaip moterys vaizduojamos žiniasklaidoje? Pateikite jų vaizdavimo būdus, kūno padėtis, aplinką.
- Q2** Kokią žinią toks vaizdavimo būdas skelbia apie moteris? Kokio elgesio iš jų tikimasi?
- Q3** Remdamiesi savo patirtimi ir tuo, ką esate girdėję (iš tėvų, draugų, bendramokslių, žiniasklaidos, mokytojų ir t.t.), kokius vaidmenis moterys atlieka gyvenime? Ar jos atsiskleidžia savo profesijoje? Ar užima vadovaujančias pareigas? Koks jų vaidmuo šeimoje?

Vyrams

- Q1** Kaip vyrai vaizduojami žiniasklaidoje? Nupasakokite jų vaizdavimo būdus, kūno padėtis, aplinką.
- Q2** Kokią žinią toks vaizdavimo būdas skelbia apie vyrus? Kokio elgesio iš jų tikimasi?
- Q3** Remdamiesi savo patirtimi ir tuo, ką esate girdėję (iš tėvų, draugų, bendramokslių, žiniasklaidos, mokytojų ir t.t.), kokius vaidmenis vyrai atlieka gyvenime? Ar jie atsiskleidžia savo profesijoje? Ar užima vadovaujančias pareigas? Koks jų vaidmuo šeimoje?

ŠAUDYMAS Į TAIKINĮ

Laikas

30 minučių

- 10 minučių „šaudymui į taikinį“;
- 20 minučių pavaizduoti rezultatą grafiškai ir aptarti jį.

Priemonės

Pasiruoškite „smiginio lentos“ lapą ir prikabinkite jį prie rašymo lentos. Jis bus naudojamas surinktiems grupės „taškams“ rašyti.

Mokymosi tikslai

- Mokiniai aiškinasi kokį poveikį jų gyvenimui daro socialinės/kultūrinės lyties stereotipai (ar gyvena ribose, ar už jų?);
- Mokiniai atranda ir pripažįsta, kad nesvarbu, kokį spaudimą jie patiria, jie vis tiek turi teisę „gyventi už ribų“, nebijodami smurto ar prievartos.

Priemonės

- Rašymo lenta;
- Rašikliai;
- Lapai su procentinių dydžių lentele (Mokymo medžiaga 1.3);
- Tuščias „smiginio lentos“ lapas, kur bus surašyti grupės „taškai“.

Veikla – žingsnis po žingsnio

- Išdalinkite kiekvienam mokiniui po Mokymo medžiagos 1.3 kopiją.
- Paprašykite procentinių dydžių lentelėje pažymėti, koks procentas atspindėtų jų buvimą socialinės/kultūrinės lyties standartų ribose (0-už ribos, 100 – visiškai ribose).
- Surinkite Mokymo medžiagą, kai tik jie pažymės.
- Galite paprašyti vieno iš mokinių surašyti/pažymėti visus skaičius/taškus ant „smiginio lentos“. „Smiginio lentos“ centre turėtų būti 100, o išorėje 0. Esmė, kad tie, kurie yra už ribų, būtų kuo toliau nuo rato centro.
- Paprašykite, kad grupė pareikštų savo nuomonę apie „taškus“.
- Aptarkite, kaip jie jaučiasi patekdami ar nepatekdami į socialinės/kultūrinės lyties ribas.

Discussion Questions

- Aptarkite „smiginio lentos“ rezultatus. Ką pastebite?
- Kaip jaučiatės „nepatekdami“ į ribas?
- Kaip jaustumėtės, jei reiktų prisitaikyti, kad patektumėte į ribas?
- Ką manote apie kitus, kurie nepatenka į ribas?

Tikėtinas rezultatas ir veiklos pabaiga

- Didžioji mokinių dalis, o gal net ir visi, nurodys, jog gyvena už ribų, pvz. toli nuo taikinio centro.
- Apibendrinkite veiklą pasakydami, jog nesvarbu kaip sunku prisitaikyti, mokiniai turi teisę likti „už ribų“. Panašiai kaip „socialinės/kultūrinės lyties ribų aiškinimosi“ veikloje, šios veiklos žinia yra ta, jog mes visi esame unikalios ir sudėtingos asmenybės, kurios netelpa į kažkokius rėmus. Kiekvienas turime teisę būti vertinami tokie, kokie esame ir turime taip vertinti ir gerbti kitus.

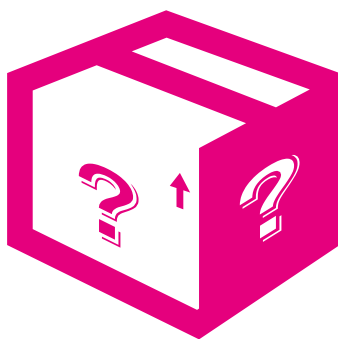

MOKYMO MEDŽIAGA 1.3

Koks yra jūsų „buvimo ribose“ mastas?

Apibraukite (0= visiškai už ribų, 100 = visiškai ribose)

1

2

3

4

5

A

TAI MANO TEISĖ!

Laikas
20 minučių

Mokymosi tikslai

- Mokiniai išmoksta atpažinti savo teisę gyventi be baimės ir diskriminacijos (ir savo atsakomybę pripažinti kitų žmonių teisę gyventi be baimės ar diskriminacijos).
- Mokiniai įgyja pasitikėjimo išreikšti savo individualumą ir unikalumą.

Priemonės

- Rašymo lenta ir rašikliai;
- Lipnūs lapeliai (pasirinktinai).

Veikla – žingsnis po žingsnio

- 1) Paprašykite mokinių pagalvoti, kokias teises jie turi, kurios būtų susijusios su:
 - laimingu vyro ar moters gyvenimu (neapsiribojant visuomenės lūkesčiais);
 - savęs gynimu nuo žalingo vyriško ar moteriško elgesio ir įsitikinimų, kurie manomi esą „normalūs“ ir „priimtini“.
- 2) Pastatykite rašymo lentą priešais grupę ir paprašykite sugalvoti ir parašyti vieną formuluotę, kuri prasidėtų: „aš turiu teisę...“

Tikėtinas rezultatas ir veiklos pabaiga

- Mokiniai gali sugalvoti tokias formuluotes:
 - Aš turiu teisę ...rengtis kaip noriu!
 - ...būti kuo noriu!
 -nekęsti priekabiavimo!
 - ...būti savimi!
- Kartais mokiniai sugalvoja tokių formuluočių, kurios skamba ne visai rimtai, pvz. „Aš turiu teisę neatsakyti į šį klausimą“. Kad tokia situacija neįvyktų, geriausiai leisti jiems galvoti formuluotes ir jas užrašyti po vieną, asmeniškai, pvz. ant lipnių lapelių, kuriuos vėliau galima bus užklijuoti ant rašymo lentos.
- Apibendrinant veiklą būtina pasakyti, jog teisės eina kartu su atsakomybe.

Vykdytojo užrašai

Paklauskite mokinių, ką jie norėtų daryti su ant rašymo lentos kabančiais lapeliais, pasiūlykite juos pasikabinti kaip plakatą klasėje.

2

UŽSIĖMIMAS

SLP mokykloje

Šioje mokymų dalyje

	Įžanga	40
	užsiėmimo veiklų apžvalga	41
2.1	Smurto lyties pagrindu rūšys	42
	Mokomoji priemonė: SLP scenarijai mokykloje	43
2.2	SLP scenarijai mokykloje	45
2.3	Balsuok savo kojomis!	48
	Mokomoji priemonė	50
2.4	Mokyklos taisyklės	51

KAS YRA PATYČIOS LYTIES PAGRINDU?

Visose šalyse, patyčios vertinamos kaip viena didžiausių problemų mokyklose, kuri turi įtakos jaunuolių pasiekimams bei fizinei ir psichologinei būsenai (Currie 2008, UNICEF 2006). Daugelis situacijų, kurias patiria ar įvykdo jauni žmonės yra smurtas lyties pagrindu, seksualinis priekabavimas, pažeminimas, užgauliojimas, izoliacija ar gandų skleidimas apie tikrą ar suvokiamą socialinę/kultūrinę lyties ar biologinės lyties orientaciją (Anagnostopoulou 2007). Dažniausios patyčių formos tarp jaunų žmonių: žodinės patyčios; ypatingai neigiamų gandų skleidimas; seksualinis priekabavimas (seksualiniai gestai ar pastabos); fizinis užgauliojimas ir socialinė atskirtis (izoliacija, išstūmimas iš bendraamžių tarpo).

Socialinės/kultūrinės lyties patyčios vykdomos prieš tuos žmones, kurie neatitinka vyriško ar moteriško idealo standartams tam tikrame kontekste. Priekabavimas gali būti suvokiamas kaip aukos bausmė ar pastangos „gražinti“ auką į „normalų vyrą“ ar „normalią moterį“. Šiuolaikinės technologijos, tokios kaip mobilieji telefonai ir internetas, yra dažnai naudojamos patyčioms, pavyzdžiui bendraamžių ižeidinėjimas trumposiomis žinutėmis ar viešas pažeminimas Facebook socialiniame tinkle. ES Vaikai internete tyrimas parodė, jog 6% 9-16 metų amžiaus vaikų Europoje gavo bjaurią, užgaulią žinutę, ir 3% siuntė tokią žinutę kitiems (Livingstone, 2011).

JAUNŲ ŽMONIŲ SUVOKIMAS APIE PATYČIAS LYTIES PAGRINDU

Jauni žmonės neatskiria patyčių lyties pagrindu nuo kitų priekabavimo formų: prie žmonių priekabiaujama, nes jie yra kitokie (pvz. mergaitė trumpais plaukais gali būti pavadinta lesbiete) ar dėl to, jog jie išsiskiria (pvz. berniukas, kuris labiau domisi menais, nei sportu, gali būti pavadintas „skystablauzdžiu“. Pozicijos visuomenėje išlaikymas ir yra priežastis, kodėl tyčiojasi (Huuki 2003, MIGS 2008a). Pavyzdžiai, kuriuos pateikia jauni žmonės: berniukai/vyrai seksualiai priekabaudami prie mergaitės/moters įsivaizduoja esą tvirti, vyriški; mergaitės/moterys, kurios įsivaizduoja, jog berniukas/vyras yra gėjus, nerodo jiems dėmesio.

Nors mergaitės yra mažiau linkusios užgauliai elgtis nei berniukai, tiek mergaitės, tiek berniukai tampa priekabavimo lyties pagrindu aukomis arba kaltininkais. Toks priekabavimas manomas esąs normalia jų bendravimo su bendraamžiais dalimi ir jo įtaka yra visiškai priimtina. Būtina pastebėti, jog Youth4Youth užsiėmimų metu jauni žmonės atpažįsta seksualinio priekabavimo elgesį ir izoliaciją kaip vieną iš smurto ar emocinio užgauliojimo būdų, tik pripažįsta, jog apie tai jie anksčiau negalvojo.

JAUNŲ ŽMONIŲ SUVOKIMAS APIE TAI, KAS YRA KALTAS DĖL PATYČIŲ LYTIES PAGRINDU

Diskutuojant apie galimas patyčių situacijas, jauni žmonės iškart aiškina, jog auka pati ieško problemų, neatitinkdama nustatytų normų, pvz. pati auka kalta dėl savo veiksmų, elgesio ar išvaizdos, kurie paskatino priekabavimą. Aukos kaltinimo galvosena, kuri lemia atsakomybės priskyrimą aukai, o ne kaltininkui, yra gana dažna tarp jaunų žmonių. Youth4Youth užsiėmimuose, vykdytojai turėtų užtikrinti, jog būtų šiuo klausimu būtų diskutuojama viešai, jog būtų suprasta, kad patyčios ir priekabavimas yra kaltininko pasirinkimas, o ne aukos kaltė. Pripažįstant, jog patyčios lyties pagrindu egzistuoja, jų pasekmes ir suprantant kodėl tai vyksta, jauni žmonės tampa įgalinti kovoti už save ir savo draugus, taip pat susimąstyti dėl savo elgesio, kuris gali būti skaudus kitiems.

UŽSIĖMIMO VEIKLŲ APŽVALGA

Tikslas

2.1

VEIKLA

SMURTO LYTIES
PAGRINDŲ FORMOS

30 min

- Mokiniai dar kartą apžvelgia „bausmių sąrašą“ paruoštą 1 užsiėmimo metu.
- Mokiniai sugeba „bausmių sąrašą“ įvertinti kaip smurto lyties pagrindų būdus ir suprasti, kaip toks elgesys sąlygoja smurto lyties pagrindų atsiradimą.
- Mokiniai supranta, jog žodinis ir psichologinis priekabiavimas yra taip pat rimtai vertinamas kaip ir fizinis.

2.2

VEIKLA

SLP MOKYKLOJE

50 min

- Gilinamos mokinių žinios apie SLP, jo būdus, kada jis vyksta ir kas jį sąlygoja.
- Mokiniai supranta patyčių poveikį ir išgyvena dėl tų, kurie jas patiria.
- Mokiniai supranta jėgos sąvoką, jėgos struktūrą/hierarchiją ir tai, jog priekabiavimas yra pasirinkimas (pvz. patyčios yra kaltininko pasirinkimas, o ne aukos atsakomybė).
- Mokiniai suvokia ryšius tarp SLP ir žmonių, kurie turi galios priekabiauti.
- Mokiniai atranda kovos su bendraamžių požiūriu ir elgesiu, kuris skatina SLP mokykloje, būdus.

2.3

VEIKLA

BALSUOK KOJOMIS!

30 min

- Mokiniai nustato galimas jaunų žmonių prevencijos priemones kovoje su smurtu lyties pagrindu.
- Mokiniai atranda skirtingas reakcijas į smurtą lyties pagrindu.

2.4

VEIKLA

MOKYKLOS TAISYKLĖS

25 min

- Mokiniai suvokia veiksmus, kuriuos gali atlikti patys kovodami su SLP mokykloje.
- Mokiniai atranda dalykus/veiksmus, kurių gali imtis mokykla (mokytojai), siekdama paremti mokinius kovoje su SLP.

SMURTO LYTIES PAGRINDU RŪŠYS

Laikas
30 minučių

Mokymosi tikslai

- Mokiniai atnaujina „bausmių sąrašą“, paruoštą 1 užsiėmimo metu.
- Mokiniai sugeba „bausmių sąrašą“ įvertinti kaip smurto lyties pagrindų būdus ir suprasti, kaip toks elgesys sąlygoja smurto lyties pagrindų atsiradimą.
- Mokiniai supranta, jog žodinis ir psichologinis priekabiavimas yra taip pat rimtai vertinamas kaip ir fizinis.

Priemonės

- Rašymo lenta su plakatu/informacija iš 1.2 veiklos (siekiant susieti smurto lyties pagrindų standartus su bausmėmis)
- Rašymo lenta ir rašymo lentos popierius/plakatas, rašikliai

Veikla – žingsnis po žingsnio

- 1) Priminkite pagrindinę 1 užsiėmimo žinią, kad visuomenė nustato tam tikrus lūkesčius berniukams ir mergaitėms, tikėdamasi, jog jie elgsis vienaip ar kitaip. Žmonės, kurie neatitinka tų visuomenės normų ar idealų nepatenka į „socialinės/kultūrinės lyties ribas“ yra tam tikrais būdais nubaudžiami. Tokios „bausmės“ yra smurto lyties pagrindų rūšys, pvz. smurtas, kurį žmonės patiria dėl savo socialinės/kultūrinės lyties ar biologinės lyties.
- 2) Parodykite mokiniams jų sugalvotas „bausmes“ ir paprašykite įrašyti kitas smurto formas, kurias jie žino. Jei dar nepaminėtos, išgaukite iš jų: patyčios, užgauliojimas, izoliacija, pravardžiavimas, gandų skleidimas, homofobiškas priekabiavimas, seksualinis priekabiavimas ir kitos fizinio priekabiavimo rūšys: kumščiajimas, stumdymas ir t.t.
- 3) Kai sąrašas bus papildytas, paprašykite mokinių kiekvieną smurto rūšį suskirstyti į kategorijas nuo 1 iki 5, kur 1 yra labai rimtai ir 5 yra visai nerimta. Jūs galite užrašyti suteiktas kategorijas prie kiekvienos smurto rūšies ant rašymo lentos.
- 4) Atlikus šią užduotį, paskatinkite diskusiją.

Klausimai diskusijoms

Kiekvienai ant lentos užrašytai smurto rūšiai:

- Kodėl manai, jog šios rūšies smurtas yra labai rimtas/ visai nerimtas?
- Kokia yra šio smurto įtaka?
- Kas yra tas žmogus, kurį pravardžiuoja, izoliuoja, užgaulioja kiekvieną dieną mokykloje? Kaip jis jaučiasi? Ar tai mažiau rimta, nei fizinis priekabiavimas?

Tikėtinas rezultatas ir veiklos pabaiga

Prieš diskusiją, tikėtina, jog mokiniai bus fizinį ir seksualinį priekabiavimą prirašę prie kategorijos „labai rimta“. Psichologinės smurto formos gali būti priskirtos kaip „visai nerimtos“.

Svarbu, jog diskusijos pabaigoje, mokiniai suvoktų psichologinio smurto esmę ir tai, jog toks smurtas yra taip pat labai rimtas, kaip ir kitos smurto rūšys.

SLP SITUACIJOS MOKYKLOJE

Skirtingos galimos situacijos mokykloje yra pateiktos šioje veikloje. Prašome pasirinkti tas, kurios labiausiai tinka jūsų mokinių grupei.

Laikas

50 minučių

- 20 minučių mokiniams perskaityti situacijas ir atsakyti į klausimus mažose grupėse;
- 30 minučių diskusijai ir aptarimui.

Mokymosi tikslai

- Gilinamos mokinių žinios apie SLP, jo būdus, kada jis vyksta ir kas jį sąlygoja.
- Mokiniai supranta priekabiavimo poveikį ir išgyvena dėl tų, kurie jį patiria.
- Mokiniai supranta jėgos sąvoką, jėgos struktūrą/hierarchiją ir tai, jog patyčios yra pasirinkimas (patyčios yra kaltininko pasirinkimas, o ne aukos atsakomybė).
- Mokiniai suvokia ryšius tarp SLP ir žmonių, kurie turi galios priekabauti.
- Mokiniai atranda būdus kaip kovoti su bendraamžių požiūriu ir elgesiu, kuris skatina SLP mokykloje.

Priemonės

- Dalijami situacijų aprašymai (pritaikyti iš 2.1 Mokymo medžiagos);
- Rašymo lenta ir rašymo lentos popierius/plakatas, rašikliai.

Veikla – žingsnis po žingsnio

- 1) Išdalykite skirtingus situacijų aprašymus mažoms 4-6 žmonių grupėms (pageidautina mišrioms grupėms).
- 2) Paprašykite mokinių perskaityti situacijas ir aptarti jas tarpusavyje.
- 3) Paprašykite mokinių trumpai aptarti gautą situaciją ir diskusiją grupėje.
- 4) Aptarkite situacijas su visa grupe, naudojantis „klausimais diskusijoms“, pateiktais žemiau.

Klausimai diskusijoms

- Kokios rūšies smurtas (pvz. izoliacijos, grasinimo, fizinio smurto) situacijose buvo aprašytas? Pateikite pavyzdžių.
- Ar tai buvo smurtas lyties pagrindu? Kodėl?
- Kodėl aprašyti žmonės tapo tokios rūšies elgesio dalyviais? (Jei nepamirėta, išgaukite bendraamžių palaikymą, jėgos struktūrą/hierarchiją, aukos kaltinimą, SLP kaip „normalų“ ir „priimtą“ elgesį, „tiesiog pokštas“, mokytojo nesikišimas ir t.t.).
- Kokias prielaidas galima daryti apie žmogų, prie kurio buvo priekabiuojama?

Ar manote, jog jis tam tikru būdu „išprovokavo savo bausmę“:

- Ar jis jautėsi kaltas dėl to, kas atsitiko?
- Ar jis buvo nusipelnęs to, ką gavo?
- Ar kas nors gali išprovokuoti smurtinį elgesį?
- Ko siekė „kaltininkai“ savo elgesiu?
- Kokius jėgos santykius pastebėjote? Kas buvo stipresnis šiose situacijose? Kodėl?
- Ką turėtų daryti žmogus, prie kurio priekabiuojama? Kas galėtų sustabdyti juos nuo pasisakymo ar veiksmo?
- Jei būtumėte jo/jos draugas/draugė, kaip padėtumėte? Ką patartumėte daryti?

Jautrios temos

Kaip ir prieš tai buvusioje veikloje (Veikla 2.1), vykdytojas turėtų pastebėti, jog mokiniams sunku atpažinti ne fizinės smurto rūšis. Jie taip pat mano, jog psichologinis priekabiavimas turi minimalias pasekmes aukoms.

Pats svarbiausias išmoktas momentas iš šios veiklos yra tai, jog smurtas lyties pagrindu niekada nebūna aukos kaltė – tai kaltininko pasirinkimas. Tai labai sunku pripažinti mokiniams.

Pavyzdžiui, aptariant 1 pateiktą situaciją, mokiniai linkę kaltinti Anną, jog ji elgėsi seksualiai provokuojančiai. Antroje situacijoje, Marija gali būti apkaltinta, jog davė telefono numerį klasiokui. Peter (3 situacijoje) gali būti apkaltintas, jog nepadėjo draugams daryti namų darbų ir dėl to, jog jo komanda pralaimėjo. Layla gali būti apkaltinta (4 situacija), jog „neturi humoro jausmo“ ar per daug „rimtai“ vertina vaikus, kurie žiūri pornografiją, nepaisant to, jog tai, ką vaikinai daro yra žema ir įžeidus moterims. Penktoje situacijoje, Erikas gali būti apkaltintas, jog atstūmė Laurą ir šeštoje situacijoje, Giuseppe gali būti apkaltintas, jog nenorėjo dalyvauti priekabiuojant prie Giulia.

Valdant diskusiją, vykdytojas turi paskatinti mokinius mesti iššūkį suvokimui, jog situacijose aprašytas priekabiavimas gali būti pateisintas. Palengvinant, vykdytojas gali naudoti tokį priekabiavimo apibūdinimą: Patyčios - tai noras pakenkti + žalinga veikla + jėgų santykio nelygumas + neteisingas jėgos panaudojimas + akivaizdus agresoriaus pasitenkinimas ir siekis engti auką (Rigby, 2002).

Vykdytojai gali remtis prieš tai vykusio užsiėmimo smurto lyties pagrindu standartais siekiant sustiprinti suvokimą, jog kiekvienas asmuo turi teisę būti gerbiamas, nepaisant to ar jie „telpa“ į bendraamžių nustatytus „rėmus“. Svarbu išgauti iš mokinių smurto rūšių išskyrimą, kurias jie priskiria smurtui lyties pagrindu. Mokiniai dažnai apibūdina patyčias kaip smurtą, bet jiems sunku suvokti, jog tai gali būti smurtas lyties pagrindu. Kai kurie mokiniai tiki, jog jei patyrei smurtą, reikia atsilyginti tuo pačiu, kad apgintum save ir neprarastum savo įvaizdžio. Svarbu, jog vykdytojas pasuktų diskusiją kitu kampu ir nukreiptų į labiau teigiamus būdus, kaip elgtis priekabiavimo situacijose.

Tikėtinas rezultatas ir Veiklos pabaiga

Veiklos pabaigoje galite paklausti mokinių, ko jie išmoko iš pateiktų situacijų aprašymų. Informacija apmastymui:

- Smurtas lyties pagrindu yra dažnas, bet tai nereiškia, jog jis gali vykti ir yra teisingas.
- Patyčios lyties pagrindu ypatingai skaudžios ir žalojančios, tiems kas jį patiria.
- Aukos neprovokuoja smurto savo elgesiu/ išvaizda.
- Smurtas yra sąmoningas smurtautojo pasirinkimas (smurtautojas galėjo elgtis toje situacijoje kitaip, pasirinkti kitus variantus, bet nusprendė elgtis užgauliai).
- Smurtą galima sustabdyti tik reaguojant į jį. Tyla, nešališkumas ar neigimas tik gilina problemą ir nesustabdo smurto. Reakcija į smurtą gali būti - kategoriškas elgesys, sakymas „ne“, ribų nustatymas, suaugusio/ mokytojo/tėvo/ draugo prašymas įsikišti į situaciją.

MOKYMO MEDŽIAGA 2.1: SLP SITUACIJOS MOKYKLOJE

1 Situacija – Anna

Klasėje atsirado nauja mokinė, Anna. Ji labai graži, dažnai dėvi trumpus sijonus, atviras palaidines ir aptemptus drabužius, kurie pabrėžia jos figūrą. Ji labai populiari ir vaikšto vis su kitu vaikinų kiekvieną mėnesį. Mokykloje kalbami negerai dalykai apie ją. Daugelis vaikinų ir merginų komentuoja, jog ji tikriausiai lengvai prieinama. Dauguma merginų vengia jos ir nedraugauja, nes nenori, kad ir apie jas „blogai“ galvotų.

Vieną savaitgalį, Dinas, vaikinai iš jos klasės, sutiko Anną vakarėlyje. Jie abu gana daug gėrė alkoholinių gėrimų ir šoko kartu visą naktį. Kol jie kometavo, bučiavosi ir gerai leido laiką, Dinas bandė pakišti ranką po Annos sijonu. Ji liepė liautis. Dinas pavadino ją „kale“ ir nuėjo. Pirmadienį mokykloje visi diskutavo, kad dėl šio įvykio kalta pati Anna, nes ji pati „to prašėsi“ provokuojančiu elgesiu.

- 1) Jūsų manymu, kaip Dino ir Annos klasiokai privertė jaustis Anną?
- 2) Ką manote apie Annos klasiokų elgesį? Ko jie siekė?
- 3) Ką manote apie Dino elgesį? Ko jis siekė?
- 4) Ar tokią Annos patirtį galima būtų apibūdinti kaip smurtą lyties pagrindu? Jei taip, koks buvo Annos patirtas smurtas lyties pagrindu?
- 5) Ką, jūsų manymu, reiktų dabar daryti Annai?
- 6) Ką darytumėte/sakytumėte jei būtumėte Annos draugas?
- 7) Ką darytumėte/sakytumėte, jei būtumėte Dino draugas?

2 situacija - Maria

Maria yra naujokė klasėje. Ji vieniša ir labai nori susidraugauti su kuo nors. Kartą kita mergina jos paklausė ar Maria paskolintų savo telefoną, kad ši galėtų paskambinti tėvams. Vėliau matome, kad prašiusioji laiko Marios telefoną ir juokiasi su grupele mokinių koridoriuje. Paklausta, kas vyksta, ji paaiškino, jog pasinaudojo Marios telefonu, kad išsiųstų žinutę klasės vaikinams, kurioje parašyta: „Susisiekite, jei norite nemokamo sekso“. Ji parodo, jog jau gavo keletą atsakymų iš vaikinų, kurie kviečia susitikti. Visi grupelės mokiniai juokauja, jog Maria dabar „tikrai labai populiari“.

- 1) Kaip manote, kaip klasiokai privertė jaustis Maria?
- 2) Ką jūs manote apie kitos merginos elgesį? Ko ji siekė?
- 3) Ką jūs manote apie žmonių, dalyvavusių šioje situacijoje, elgesį (mokiniai, kurie juokėsi, vaikinai, kurie atsakė į žinutę)? Ko jie siekė?
- 4) Ar tokią Marios patirtį apibūdintumėte kaip smurtą lyties pagrindu? Jei taip, koks buvo Marios patirtas smurtas lyties pagrindu?
- 5) Ką, jūsų manymu, turėtų daryti Maria?
- 6) Ką darytumėte/sakytumėte jei būtumėte Marios draugas?
- 7) Ką darytumėte/sakytumėte jei būtumėte merginos, paėmusios telefoną, draugas?

3 situacija - Peter

Peter yra vienas iš geriausių mokinių klasėje. Kiti mokiniai prašo jo namų darbų, kad galėtų juos nusirašyti, bet jis visada atsisako juos duoti. Jis serga astma ir dėl to jam sunku sportuoti. Neseniai visi mate, kaip jam prasidėjo astmos priepuolis žaidžiant futbolą. Jo komandos draugai juokėsi ir vadino „ištižėliu“. Vienas iš vaikinių pargriovė Peter į purvą ant kelių ir nufotografavo jį savo mobiliuoju telefonu. Vėliau jis pasiūlė pasižiūrėti jo Facebook puslapį. Ten buvo patalpinta Peter nuotrauka su užrašu „taip atrodo nevykėlis“. Jis papasakojo, jog keletui klasiokų patiko ši nuotrauka ir paprašė, jog kuo daugiau žmonių paspaustų „patinka“ mygtuką po šia nuotrauka.

- 1) Kaip manote, kaip klasiokai vertė Peter jaustis?
- 2) Ką jūs manote apie vaikinų elgesį? Ko jis siekė?
- 3) Ką jūs manote apie kitų, dalyvavusių situacijoje, elgesį (tų, kurie vadino Peter „ištižėliu“ ir tie, kurie paspaudė po Peter nuotrauka „patinka“ mygtuką)? Ko jie siekė?
- 4) Ar apibūdintumėte Peter patirtį kaip smurtą lyties pagrindu? Jei taip, kodėl tai galima apibūdinti kaip smurtą lyties pagrindu?
- 5) Ką jūsų manymu turėtų Peter dabar daryti?
- 6) Ką darytumėte/sakytumėte jei būtumėte Peter draugas/draugė?
- 7) Ką darytumėte/sakytumėte jei būtumėte to vaikinio draugas/draugė?

4 situacija -Layla

Keletas klasiokų išsikirpo moterų nuotraukas iš porno žurnalų ir atsinešė į mokyklą. Jie aptarinėja jas garsiai, prie visų, ir lygina su klasės merginomis. Jūs išgirstate, jog viena klasės mergina, Layla sako vaikinams, jog jie kelia pasibjaurėjimą, bet berniukai tik pasijuokia iš jos. Vaikinai vadina ją „nekaltąja mergele“ ir siunčia jai elektroniniu paštu nuotraukas, norėdami „apšviesti“ apie seksą. Keli kiti klasės mokiniai juokiasi, kai jie papasakoja apie nuotraukų siuntimą jai el. paštu.

- 1) Kaip manote, kaip berniukai verčia jaustis Layla?
- 2) Kokia jūsų nuomonė apie vaikinų elgesį? Ko jie siekė atsinešdami pornografinės medžiagos į klasę ir vadindami Laylą „nekaltąja mergele“?
- 3) Kaip jūs vertinate kitų žmonių, kurie juokėsi, kai vaikinai pavadino Laylą „nekaltąja mergele“, elgesį? Ką jie norėjo tuo pasiekti?
- 4) Ar apibūdintumėte Laylos patirtį kaip smurtą lytiniu pagrindu? Jei taip, kodėl tai galima apibūdinti kaip smurtą lyties pagrindu?
- 5) Ką, jūsų manymu, turėtų daryti Layla?
- 6) Ką darytumėte/sakytumėte, jei būtumėte Laylos draugas/draugė?
- 7) Ką darytumėte/sakytumėte, jei būtumėte vaikinų draugas?

5 Situacija – Eric’as

Eric’as yra jūsų klasiokas mokykloje. Kita klasiokė, Laura, pakvietė jį į pasimatymą, bet berniukas atsisakė. Nuo tada Laura su savo draugais juokiasi iš Eric’o, kai tik jį pamato. Jie garsiai klausia, kad visi galėtų girdėti - ar jis „labiau domisi vaikiniais, nei merginomis?“. Kai kurie mokytojai taip pat išgirdo tai, bet nieko nedarė ir nesakė. Neseniai Laura ir kiti jos draugai paliko informacines skrajutes apie gėjų teises ir paramą ant Eric’o stalo.

- 1) Kaip manote, kaip Laura privertė jaustis Eric’ą?
- 2) Kaip jūs vertinate Lauros elgesį? Ko ji siekė?
- 3) Kaip jūs vertinate Lauros draugų ir mokytojų, kurie ignoravo situaciją, elgesį? Ką jie norėjo tuo pasiekti?
- 4) Ar apibūdintumėte Eric’o patirtį kaip smurtą lyties pagrindu? Jei taip, kodėl galima tai apibūdinti kaip smurtą lyties pagrindu?
- 5) Kaip manote, ką turėtų daryti Eric’as?
- 6) Ką jūs darytumėte/sakytumėte, jei būtumėte Eric’o draugas/draugė?
- 7) Ką jūs darytumėte/sakytumėte, jei būtumėte Lauros draugas/draugė?

6 Situacija - Giulia ir Giuseppe⁹

Giulia yra trečiakursė aukštojoje mokykloje. Kiekvieną kartą, kai jai yra anglų kalbos paskaita, ji turi eiti koridoriumi netoli sporto salės. Kartais ten būna vaikinų grupelė, kuri, jai praeinant, mesteli juokelį ar seksualines užuominas apie ją. Jie nekalba su ja tiesiogiai, tik komentuoja jos seksualią prigimtį, pavyzdžiui, „tik pažiūrėkite į jos apatinę dalį! Aš norėčiau su ja pasimylėti“. Visi vaikinai, išskyrus Giuseppe, kuriam atrodo visai neįdomūs tokie dalykai, tame dalyvauja. Likusioji grupelės dalis erzina Giuseppe, kad jis aiškiai nesidomi moterimis ir yra labai keistas.

- 1) Kaip manote, kaip vaikinai privertė Giulia jaustis?
- 2) Kaip jūs vertinate vaikinų elgesį? Ko jie siekė?
- 3) Ar apibūdintumėte Giulia ir Giuseppe patirtį kaip smurtą lyties pagrindu? Jei taip, kodėl toks elgesys gali būti vertinamas kaip smurtas lyties pagrindu?
- 4) Kaip manote, ką turėtų daryti Giulia?
- 5) Kaip manote, ką turėtų daryti Giuseppe?
- 6) Ką darytumėte/sakytumėte, jei Giulia ar Giuseppe būtų jūsų draugas/draugė?
- 7) Ką darytumėte/sakytumėte, jei vaikinai būtų jūsų draugai?

9) „Giulia ir Giuseppe“ situacija adaptuota iš „White Ribbon Campaign Education & Action Kit“ (http://whiteribbon.ca/educational_materials/, <http://goo.gl/WuAvj>)

BALSUOK KOJOMIS!¹⁰

Laikas
30 minučių

Mokymosi tikslai

- Mokiniai nustato galimus trukdžius, kurie neleidžia žmonėms pasipriešinti smurtui lyties pagrindu.
- Mokiniai atranda skirtingus būdus, kaip reaguoti į smurto lyties pagrindu situacijas.

Priemonės

- Linija, padaryta iš lipnios juostos užklijuotos ant grindų;
- Klausimynas vykdytojui.

Pasiruošimas

- Padalinkite kambarį į dvi dalis naudodami lipnią juostą; viename juostos gale padėkite ženklą SUTINKU, o kitame – NESUTINKU.

Veikla – žingsnis po žingsnio

- 1) Paaiškinkite mokiniams, jog jūs skaitysite tam tikrus teiginius apie galimas aukos reakcijas iš 2.1 veiklos, kuriomis ji galimai galėtų apsiginti nuo smurto lyties pagrindu. Paaiškinkite, jog jie turės išreikšti savo pritarimą arba nepritarimą kiekvienam teiginiui, „balsuodami kojomis“.
- 2) Parodykite liniją ant grindų ir paaiškinkite, jog linija skiria du pusrutulius. Vieną – „sutinku“ ir kitą – „nesutinku“. Kai jie nuspręs ką mano apie kiekvieną teiginį, turės nueiti į atitinkamą pusę.
- 3) Tada mokiniai turės pasisakyti, kodėl jie stovi būtent ten. Tikslas - pasinaudojant rimtais argumentais įtikinti kitus mokinius pakeisti savo nuomonę ir pereiti į kitą pusrutulį.
- 4) Keletas patarimų:
 - Niekas nekalba, kol visi neužima savo vietos prie linijos;
 - Kuo labiau sutinki ir nesutinki su teiginiu, tuo toliau nuo centro stovi;
 - Niekas negali stovėti viduryje linijos, bet jei kuris nors negali apsispręsti, gali stovėti netoli centro iš vienos ar kitos pusės.
 - Mokiniai turi teisę pakeisti savo pasirinktą pusę, jei sugalvoja stiprių ir

įtikinamų argumentų. Jei taip atsitinka, jie pakeičia pusrutulio pusę.

- 5) Prieš pradėdami skaityti teiginius, priminkite mokiniams pagrindines taisykles ir paaiškinkite, kad kiekvienas turi teisę išreikšti savo nuomonę be kitų pasmerkimo, pažeminimo ar nepagarbos.

Teiginiai, kuriuos reikia perskaityti balsavimui kojomis:

- 1) Asmuo, kuris buvo užgauliojamas turėtų tuo pačiu atsilyginti žmonėms, kurie tai darė jam.
- 2) Žmonės, prie kurių draugo yra priekabiauama, turėtų NESikišti.
- 3) Jei asmuo, prie kurio priekabiauama, pasipasakos apie tai savo tėvams, viskas bus tik blogiau.
- 4) Asmuo, prie kurio priekabiauama, turėtų pasipasakoti savo draugams ir paprašyti jų patarimo.
- 5) Jei asmuo, prie kurio priekabiauama pasakys apie tai mokytojui, niekas nepasikeis.
- 6) Asmuo, prie kurio priekabiauama, turėtų pasikalbėti su socialiniu darbuotoju ar psichologu.
- 7) Suaugę visada išklauso ir rimtai vertina tavo problemas, kais su jais apie tai pasikalbi.

10) Pritaikyta iš „Doorways I“: Student Training Manual on School related gender based violence prevention ir response

Klausimai diskusijoms

Po šios veiklos galite pratęsti diskusiją, pasinaudodami šiais klausimais:

- Ar geriau, jei patiriantis SLP žmogus liks pasyvus ir nesiims jokių veiksmų? Kodėl manoma, jog taip bus geriau? Kodėl nemanoma, jog taip bus geriau?
- Kokia bus rizika, jei patiriantis kažkurią iš SLP rūšį liks tylus ir apie tai nepraneš?
- Kas verčiau, paprašyti pagalbos suaugusiojo ar draugo?
- Kodėl sudėtinga kalbėtis su suaugusiu, pvz. mokytoju?
- Kokia gali būti nauda iš to, kad paprašysite pagalbos suaugusiojo?
- Ar būtų lengviau kalbėtis su draugu? Jei taip, kodėl?
- Kaip gali draugai padėti?
- Kas riboja, jog draugai ne visada gali padėti?

Tikėtinas rezultatas ir veiklos pabaiga

- Priminkite mokiniams, jog tėvai, mokytojai ir kiti suaugusieji nori padėti ir apsaugoti juos nuo smurto ir padarys bet ką, kad tik padėtų ir paremtų juos.
- Jie turėtų kuo greičiau pasisakyti patikimam suaugusiajam (mokytojui, tėvui ir t.t.), jei patiria bet kurią smurto rūšį.
- Pabrėžkite, jog bet kuriuo atveju smurtas ir prievarta nėra jų kaltė. Jie niekada neturėtų jausti gėdos ar kaltės.
- Jei kažkas grąšins niekam nesakyti, reikia apie tai nedelsiant pasakyti suaugusiajam, kuriuo pasitiki.
- Draugai taip pat gali suteikti saugumo, kad išsipasakotume ir gautume psichologinę pagalbą.
- Asmenys, matantys SLP neturėtų būti tylūs ir pasyvūs. Jei nieko nesakai, reiškia, jog pritari, kad smurtas yra normalu.

1

2

3

4

5

A

MOKYKLOS TAISYKLĖS

Laikas
25 minutės

Mokymosi tikslai

- Mokiniai identifikuoja dalykus/veiksnius, kuriuos gali padaryti, kovojant su SLP mokykloje.
- Mokiniai identifikuoja dalykus/veiksnius, kuriuos mokykla (mokytojai) galėtų padaryti kovoje prieš SLP.

Priemonės

- Klausimynas (Mokymo medžiaga 2.3);
- Rašymo lenta ir rašikliai.

Veikla – žingsnis po žingsnio

- 1) Išdalykite mokymo medžiagos 2.4 lapus kiekvienam mokiniui.
- 2) Duokite jiems 5 minutes perskaityti klausimus ir pagalvoti apie atsakymus.
- 3) Paaiškinkite, jog a) ir b) dalims, jie gali savo atsakymų niekam nesakyti, jei nenori. Šie klausimai yra tik jų asmeniniam apmąstymui.
- 4) Aptarkite mokinių rekomendacijas, kas gali būti padaryta kovojant su SLP jų mokykloje, pvz. klausimus c) ir d).
- 5) Užrašykite mokinių atsakymus į c) ir d) klausimus ant rašymo lentos.

Tikėtinas rezultatas ir veiklos pabaiga

Veiklos pabaigoje galite paklausti mokinių, ar jie turi kokių nors minčių, ką jie norėtų daryti su sukurtomis „Mokyklos taisyklėmis“ (pvz. atiduoti jas klasės vadovui/vadovei, padaryti iš jų plakatą ir pasikabinti mokykloje ir t.t.)

MOKYMO MEDŽIAGA 2.4

- Q1** Apmąstykite situacijas, kada asmeniškai išgyvenote ar matėte SLP mokykloje (šia patirtimi dalintis nebūtina, jei nenorite).
- Q2** Prisiminkite situacijas, kai jūs pats/pati buvote SLP kaltininkas, pvz. naudojote prievartą prieš kitus (šia patirtimi dalintis nebūtina, jei nenorite).
- Q3** Ką jūs ir jūsų klasės draugai galėtumėte padaryti kovojant su SLP?
- Q4** Ką turėtų daryti jūsų mokykla, kad padėtų jums ir jūsų draugams kovoti su SLP?

1

2

3

4

5

A

3

UŽSIĖMIMAS

**SLP romantiškuose
santykiuose****Šioje mokymų dalyje**

	Įžanga	54
	užsiėmimo veiklų apžvalga	56
3.1	Mitai ir tiesos apie smurtą lyties pagrindu	57
	Mokomoji priemonė	58
	Mokomosios priemonės atsakymai	59
3.2	Vaidmenų žaidimas	61
	Vaidmenų žaidimas: George'as ir Evelyn'a	64
3.3	Stebėtojo įsikišimas	66

IŽANGA

KĄ REIŠKIA UŽGAULŪS SANTYKIAI?

Daugelis jaunų žmonių, prieš tapdami suaugusiais, jaučia tam tikrą smurto lyties pagrindu formą iš savo partnerio ar buvusio partnerio. Tai gali būti fizinis smurtas ar grasinimas smurtu, pažeminimas, kontrolė, izoliacija nuo draugų ir šeimos, seksualinis smurtas. Svarbu nesumaišyti SLP su ginčais ar jausmingu žaidimu-kova, kurie gali vykti sveikuose meilės santykiuose. Užgaulūs santykiai yra tuomet, kai atsiranda gąsdinimas ir baiminimasis siekiant kontroliuoti kito partnerio veiksmus ir elgesį.

Svarbu žinoti, jog smurtas lyties pagrindu atsiranda ne tik „stabiliuose“ romantiškuose santykiuose, bet ir trumpalaikiuose susitikimuose (Valls, 2008).

KAIP JAUNI ŽMONĖS SUVOKIA ROMANTIŠKUS SANTYKIUS

Jauni žmonės dažnai sumenkina smurtą, kurį patiria ar atlieka savo santykiuose ar net neatpažįsta prievartinių veiksmų.

Nors fizinis smurtas: mušimas, spardymas ar trenkimas yra atpažįstamas kaip „smurtas“, jauni žmonės retai atpažįsta psichologines smurto formas ir todėl nemano, jog tai rimta. Pavyzdžiui pažeminimas, ar kontrolė, kai tikrinamas partneris, ribojama su kuo galima susitikti, ar ką apsirengti manoma esą normalia santykių dalimi. Nepaisant

fakto, jog užgaulus elgesys gali rimtai paveikti ir turėti ilgalaikių pasekmių aukos pašamonei, savigarbai, emocinei ir psichologinei gerovei, jauniems žmonėms dažnai sunku suvokti, kada toks elgesys yra užgaulus.

Jauni žmonės neatleidžia smurto, ypatingai fizinio, bet jie greitai gali jį pateisinti tam tikrais atvejais, tarkim, kai partneris yra neišstikimas, ar matytas kokeduojant su kažkuo kitu. Jauni žmonės turi „romantizuotą smurto suvokimą“, kad jei partneris pavydi, reiškia – myli. Dar daugiau, kaip aiškino Kipre atlikto tyrimo dalyviai, kai buvo tiriamas paauglių patrauklumas romantiškuose santykiuose, paaiškėjo, kad daugelis merginų nekreipia dėmesio į agresyvų, dominuojantį ar nemandagų populiarus ir vyriško vaikinio elgesį (MIGS 2008a). Merginos dažnai tikisi, jog vaikinai elgsis su jomis kitaip, jei pradės susitikinėti, arba jų tai išvis nepalies. Panašus paauglių patrauklumo tyrimas buvo atliktas Ispanijoje, kur buvo prieita bendros išvados, jog patraukliausi vaikinai buvo tie, kurie vadinami „šunsnuikiais“ ar „mėgstančiais pasirodyti“. Įdomu pastebėti, jog paauglės merginos teigia, jog renkasi „blogus berniukus“ tik atsitiktiniams santykiams, rimtiems santykiams jos vėliau ieškos „gerų berniukų“ (Valls, 2008). Keletas tyrimų, atliktų Gómez (2004), prevencinėmis smurto lyties pagrindu temomis parodo, jog egzistuoja vyraujantis socializacijos procesas, kuris sujungia patrauklumą su smurtu. Siekiant sulaužyti šį ryšį, švietimas gali tapti efektyvia prevencine priemone. Svarbu, jog toks švietimas pabrėžtų stabilų santykių svarbą, nepaisant, jog tarp jaunų žmonių būdingi laikini ir atsitiktiniai santykiai.

Tyrimo, siekiančio nustatyti Youth4Youth užsiėmimus bei vertinant juos smurto lyties pagrindu, rezultatai parodė, jog dalis vaikinių mano, jog yra priimtina spausti merginą turėti lytinių santykių, jei jie susitikinėja¹¹. Atskiri kokybiniai jaunų moterų tyrimai Kipre parodė, jog dauguma merginų jaučiasi spaudžiamos savo vaikinių lytiniais santykiais ir bijo, jog jei nesutiks, santykiai nutrūks (MIGS, 2008a ir 2008b).

11) Daugiau informacijos rasite Youth4Youth tyrimo metodologijoje ir rezultatuose: <http://medinstgenderstudies.org/news/youth4youth-empowering-young-people-in-preventing-gender-based-violence-through-peer-education/>, <http://goo.gl/Gwclv>

JAUNŲ ŽMONIŲ SUVOKIMAS, KODĖL TOKS SMURTAS ATSIKANDA

Nors ir žinodami apie skirtingas smurto lyties pagrindų rūšis (smurtas šeimoje ar išprievartavimas), daugelis jaunų žmonių pasiduoda paplitusiems mitams apie tai, kaip toks smurtas atsiranda. Jų samprotavimai atspindi aukos kaltinimo galvosėnų mūsų visuomenėje – moterys išprievartaujamos, nes jos rengiasi provokuojančiai ir patiria smurtą šeimoje, nes nenutraukia tokių santykių. Jauni žmonės, kaip ir suaugusieji negali patikėti, kad kategoriškas ir lankstus žmogus gali būti priekabiavimo auka ir aukomis laiko silpnus bei netobulus asmenis. Smurtas nėra tiesiogiai suprantamas kaip noras kontroliuoti kitą žmogų, bet labiau kaip psichinės sveikatos problemų, streso, tam tikrų medikamentų naudojimo, vaikystėje patirto smurto, nesugebėjimo kontroliuoti seksualinių poreikių, rezultatas.

Kaip ir socialinės/kultūrinės lyties standartų ir priekabiavimo lyties pagrindų užsiėmimuose, Youth4Youth veiklos santykių tema suteikia jauniems žmonėms saugią aplinką mesti iššūkį savo įsitikinimams, padedant išvengti smurto poveikio. Pagrindinė žinia yra ta, jog smurtas santykiuose niekada negali būti pateisintas, ir kaltas yra smurtautojas, ne auka.

MERGAITĖS IR BERNIUKAI SMURTĄ ROMANTIŠKIUOSE SANTYKIUOSE PATIRIA SKIRTINGAI

Stengiantis suprasti smurto lyties pagrindų priežastis ir pasekmes santykiuose, jauni žmonės dažnai klausia apie užsiėmimo veiklose pabrėžiamą vyro smurtą prieš moteris ar merginas. Vykdamas šias veiklas svarbu pripažinti, jog berniukai ir mergaitės skirtingai patiria smurtą.

Tyrimas, atliktas Jungtinėje Karalystėje apklausus 1,353 jaunas žmones, kurių amžius buvo 13+, nustatė panašų santykį tarp mergaičių ir berniukų, kurie atskleidė, jog patyrė emocinį ir fizinį smurtą romantiškuose santykiuose. Mergaitės, labiau buvo linkusios atskleisti, jog smurtas kartojosi ir kad su laiku jis liko toks pats arba net sustiprėjo. Merginos triskart dažniau sakė, jog patyrė žiauresnes fizinio smurto formas, tokias kaip kumščiajimas ar mušimas koku nors daiktu, ypatingai pastebima buvo, jog jos penkis kartus dažniau teigė, jog smurtas neigiamai paveikė jų gerovę. 31% merginų ir 16 % vaikinių sakė, jog patyrė tam tikrą seksualinį smurtą; tik 13% vaikinių, lyginant su 70% merginų patvirtino, jog tai turėjo neigiamos įtakos jų gerovei (Barter, 2009).

Remiantis šiais duomenimis negalima sakyti, jog smurtas lyties pagrindų neveikia vaikinių gerovės, atvirkščiai, poveikis yra, tik jis - ne toks žiaurus. Taip gali būti dėl to, kad berniukams sunkiau atpažinti tokį smurtą. Dar daugiau, jei berniukai neigia poveikį jiems, kaip aukoms, jie gali tikėti, kad ir jų partnerei smurtinis elgesio poveikis negali būti toks didelis.

Požiūris, kuris užtikrintų, jog partnerio žiaurus smurtas merginoms yra pripažįstamas, padės vaikiniams atpažinti tokio smurto poveikį jų partnerėms ir jiems. Be jokių abejonių, nei vienas jaunas žmogus nenori patirti ar vykdyti smurto savo santykiuose. Apibūdinant idealų partnerį/partnerę, jauni žmonės, tiek vaikinai, tiek merginos, labiausiai vertina fizinį patrauklumą, bet jie taip pat nori patikimo, linksmo, bendraujančio ir gerbiančio juos žmogaus.

3 UŽSIĖMIMO VEIKLŲ APŽVALGA

Tikslas

3.1

VEIKLA

SLP MITAI IR TIKROVĖ

30 min

- Mokiniai sugeba nustatyti ir išsklaidyti paplitusius mitus apie smurtą lyties pagrindu.

3.2

VEIKLA

VAIDMENŲ ŽAIDIMAS

50 min

- Mokiniai gali atpažinti įspėjamuosius SLP ženklus romantiškuose santykiuose.
- Mokiniai supranta, jog SLP yra „sistemiškas“ faktas, ne vienkartinis įvykis.
- Mokiniai aptaria, kaip SLP vaikinų ir merginų patirtis skiriasi romantiškuose santykiuose.
- Mokiniai sužino, kaip smurtas santykiuose gali būti idealizuojamas.
- Mokiniai suvokia savo reakcijas į SLP intymiuose santykiuose ir atpažįsta kliūtis, su kuriomis žmonės susiduria kovoje su SLP (sąmoningumo trūkumas, baimė, tikėjimas, jog tai „asmeninis reikalas“).

3.3

VEIKLA

STEBĖTOJO ĮSIKIŠIMAS

30 min

- Mokiniai atpažįsta kliūtis, su kuriomis žmonės susiduria kovoje su SLP.
- Mokiniai sužino, kokios gali būti jų saugios reakcijos į SLP intymiuose santykiuose.
- Mokiniai sužino, kaip jie gali apsaugoti save ir kitus nuo SLP intymiuose santykiuose.

VEIKLA 3.1: SMURTO LYTIES PAGRINDU MITAI IR TIKROVĖ

Laikas
35 minučių

Mokymosi tikslai
Mokiniai sugeba nustatyti ir išsklaidyti paplitusius mitus apie smurtą lyties pagrindu.

Priemonės

- Užduočių lapas su aptariamais teiginiais (Mokymo medžiaga 3.1);
- Lipni juosta.

Pasiruošimas
Atspausdinti ir padalyti mokymo medžiagą 3.1.

Veikla – žingsnis po žingsnio

- 1) Paaiškinti mokiniams, jog 3 užsiėmimas yra skirtas išsiaiškinti SLP poveikį romantiškiems santykiams. Prieš pradėdant gilintis į šią temą jie išgirs keletą bendrų įsitikinimų apie smurtą. Bus bandoma nustatyti ar šie įsitikinimai yra tiesa ar mitai.
- 2) Padalinkite mokinius į mažas grupes po 4-6 ir duokite kiekvienai grupei po Mokymo medžiagos 2.2 kopiją.
- 3) Duokite grupėms 10 minučių perskaityti teiginius ir susitarti ar tai mitai, ar tiesa.
- 4) Paprašykite kiekvienos grupės atstovo perskaityti pirmą teiginį ir pristatyti grupės nuomonę apie jį.
 - i) Paklauskite likusių mokinių ar jie su tuo sutinka/nesutinka.
 - ii) Paklauskite, kodėl šis įsitikinimas yra mitas ar tikrovė?
 - iii) Pasakykite teisingą atsakymą ir paaiškinkite jį.
- 5) Tęskite su kitais teiginiais.

Puikus būdas suteikti šiai veiklai dinamiškumo yra paprašyti mokinių „balsuoti kojomis“. Lipnia juosta padarykite liniją ant grindų ir nurodykite kurioje linijos pusėje yra „mitas“ ir kurioje „faktas“. Perskaitykite kiekvieną teiginį ir palaukite, kol mokiniai pasirinks norimą pusę. Žmonės, kurie nežino ar neapsisprendžia gali likti viduryje.

Tikėtinas rezultatas ir veiklos pabaiga

- Paklauskite mokinių ar juos nustebino teiginiai.
- Aptarkite rezultatus ir pabrėžkite pagrindinius dalykus:
- Smurto lyties pagrindu mitai dažniausiai kaltina auką dėl smurto, kartais dar alkoholi, pyktį ar psichinę ligą. Dėl to, šie mitai atitraukia dėmesį nuo smurtautojo veiksmų, kuris ir yra atsakingas už smurtinį elgesį.
- Intymaus partnerio smurto mitų ir tikrovės suvokimas padeda atkreipti dėmesį į smurtautojo atsakomybę. Tai labai svarbu kovoje su smurtu ir galvojant apie jo prevenciją.

MOKYMO MEDŽIAGA 3.1

Tai bendrų įsitikinimų apie smurtą sąrašas. Pagalvokite, ar šie teiginiai yra mitai ar faktai, apibraukite savo atsakymą.

1	Smurto aukos dažniausiai yra silpni žmonės	MITAS	FAKTAS
2	Fizinis smurtas yra sunkesnis už žodinį priekabiavimą.	MITAS	FAKTAS
3	Smurtautojai yra tie, kurie negali suvaldyti savo pykčio – smurtas yra momentinis savitvados praradimas.	MITAS	FAKTAS
4	Žmonės, kurie neinformuoja apie vykstantį smurtą, nori kad jis tęstųsi.	MITAS	FAKTAS
5	Piktos kalbos ir neigiami gandai yra smurto rūšys.	MITAS	FAKTAS
6	Kieno nors išjuokimas ir šaipymasis socialiniame tinkle nėra toks rimtas veiksmas kaip to darymas asmeniškai.	MITAS	FAKTAS
7	Priimtina, jog vaikinai spaudžia merginą užsiimti seksu, nes jie susitikinėja.	MITAS	FAKTAS
8	Seksualinis priekabiavimas yra sureikšminamas – dauguma priekabiavimo veiksmų yra smulkūs ir yra tik nekalta koketavimas.	MITAS	FAKTAS
9	Alkoholis ir narkotikai yra smurto priežastys.	MITAS	FAKTAS
10	Smurtas suaugusiųjų romantiškuose santykiuose yra dažnesnis, nei tarp jaunų žmonių.	MITAS	FAKTAS
11	Smurtas dažniau vyksta neturtingų ir neišsilavinusių žmonių santykiuose.	MITAS	FAKTAS
12	Jei pavydi, reiškia - myli.	MITAS	FAKTAS
13	Kartais, dėl savo aprangos ir elgesio, merginos pačios išprovokuoja smurtą.	MITAS	FAKTAS
14	Mergina tik vaizduoja „sunkiai prieinamą“, atsisakydama turėti lytinių santykių su vaikinų, su kuriuo koketavo.	MITAS	FAKTAS
15	Moterys seksualinį priekabiavimą patiria dažniau iš pažįstamo žmogaus.	MITAS	FAKTAS
16	Išprievartavimas nėra galimas, jei du žmonės susitiko pasimatyme ar yra romantiškuose santykiuose.	MITAS	FAKTAS
17	Smurtas liausis, jei auka paliks smurtautoją.	MITAS	FAKTAS

1) SMURTO AUKOS DAŽNIAUSIAI YRA SILPNI ŽMONĖS (MITAS)

Nėra tam tikro žmogaus tipo, kuris dažniausiai tampa smurto ar priekabiavimo auka – tai gali atsitikti kiekvienam. Labai stiprūs asmenys gali būti užgauliojami dėl to, jog jie yra naujokai mokykloje ir neturi draugų, kurie galėtų palaikyti. Prie jų gali būti kimbama, nes jie turi kitokią nuomonę ar patys yra kitokie. Ne aukos elgesys ar charakteris „sąlygoja“ smurtą. Smurtas yra smurtaujančio asmens pasirinkimas.

2) FIZINIS SMURTAS YRA SUNKESNIS UŽ ŽODINĮ PRIEKABIAVIMĄ. (MITAS)

Žodinis smurtas gali būti toks pat žalingas ir gąsdinantis kaip ir fizinis. Pastovus žeminimas ir priekabiavimas gali sąlygoti ilgalaikes protines ir emocines traumas, kurios gali būti tiek pat žalingos kaip ir fizinis smurtas.

3) SMURTAUTOJAI YRA TIE, KURIE NEGALI SUVALDYTI SAVO PYKČIO – SMURTAS YRA MOMENTINIS SAVITVARDOS PRARADIMAS. (MITAS)

Daugelis supykusių žmonių nesmurtauja. Smurtaujantis ar priekabiuojantis žmogus nėra „nutrūkęs nuo grandinės“ – jis priima racionalius ir sąmoningus pasirinkimus smurtauti ir priekabauti bei pasirenka tam savo auką.

4) ŽMONĖS, KURIE NEINFORMUOJA APIE VYKSTANTĮ SMURTĄ, NORI KAD JIS TĘSTŲSI. (MITAS)

Egzistuoja daug priežasčių, kodėl žmonės nepraneša apie smurtą. Jie gali būti prigąsdinti smurtautojo, gali manyti, jog jais niekas nepatikės, arba pasakius kažkam viskas gali tik pablogėti. Jie taip pat gali jausti gėdą ar net atsakomybę už tai, jog sukelia smurtą. Be draugų ir patikimų suaugusiųjų paramos, gali būti labai sunku žengti pirmą žingsnį ir pradėti kalbėti apie smurtą, prašyti kitų pagalbos.

5) PIKTOS KALBOS IR NEIGIAMI GANDAI YRA SMURTO RŪŠYS. (FAKTAS)

Piktų kalbų ir gandų skleidimas yra psichologinio smurto rūšis ir gali turėti ilgalaikes pasekmes žmogaus emocinei ir psichologinei gerovei.

6) KIENO NORS IŠJUOKIMAS IR ŠAIPYMASIS SOCIALINIAME TINKLE NĖRA TOKS PATS RIMTAS VEIKSMAS, KAIP TO DARYMAS ASMENIŠKAI. (MITAS)

Priekabiavimas elektroninių informacijos priemonių pagalba (trumposiomis žinutėmis, elektroniniais laiškais ar socialinių tinklų

puslapiuose) yra toks pat rimtas, kaip ir patiriant jį asmeniškai.

7) PRIIMTINA, JOG VAIKINAS SPAUDŽIA MERGINĄ UŽSIIMTI SEKSU, NES JIE SUSITIKINĖJA. (MITAS)

Niekas neturėtų būti verčiamas turėti lytinių santykių nepaisant ar yra santykiuose su kažkuo, ar ne. Vertimas turėti lytinius santykius yra smurto lyties pagrindu rūšis ir neturi nieko bendro su meile.

(Pastaba vykdytojui: diskusijos metu, galite pateikti sakinį iš kitos pusės: „Priimtina, jog mergina spaudžia vaikiną užsiimti seksu, nes jie susitikinėja“).

8) 8. SEKSUALINIS PRIEKABIAVIMAS YRA SUREIKŠMINAMAS – DAUGUMA PRIEKABIAVIMO VEIKSMŲ YRA SMULKŲS IR YRA TIK NEKALTAS KOKETAVIMAS. (MITAS)

Seksualinis priekabiavimas gali būti sukrečiantis. Tai nieko bendro su koketavimu neturintis veiksmas, kuris labiau susijęs su kontrole, dominavimu ir/ar bausme. Kaip seksualinio priekabiavimo pavyzdys gali būti netiesioginis grasinimas ar papirkinėjimas už seksualinę veiklą, užuominos seksui, juokeliai su sekso potekste, lietimasis ar glostymas prieš žmogaus valią, tam tikrų vaizdų su neteisėta seksualine medžiaga demonstravimas ir bandymas ar įvykdymas seksualinio smurto.

9) ALKOHOLIS IR NARKOTIKAI YRA SMURTO PRIEŽASTYS. (MITAS)

Nors alkoholis ir narkotikai dažnai siejami su smurtu, jie nepriverčia žmogaus smurtauti. Smurtautojas gali vartoti alkoholį tik kaip pasiteisinimą smurtui, arba pavyzdžiui alkoholis gali tiesiog apsunkinti jėgos panaudojimo suvokimą prieš kitą žmogų, bet pats alkoholis niekada nebus priežastis. Daugumą žmonių smurtauja prieš savo partnerį kai yra blaivūs, taip pat yra smurtautojų, kurie išvis negeria alkoholio.

10) SMURTAS SUAUGUSIŲJŲ ROMANTIŠKUOSE SANTYKIUOSE YRA DAŽNESNIS, NEI TARP JAUNŲ ŽMONIŲ. (MITAS)

Smurtas dažnas yra tiek jaunimo, tiek suaugusiųjų santykiuose. Tai ir emocinis smurtas, pavyzdžiui partnerio kontrolė: ką jis/ji apsirengęs, su kuo susitinka, pažeminimas, pravardžiavimas, grasinimas skyrybomis, jei jis/ji nesielsys taip, o ne kitaip. Tai taip pat ir fizinis bei seksualinis smurtas. Kadangi dauguma viešų, sąmoningumą skatinančių ir prieš smurtą nukreiptų, kampanijų

koncentruojasi į suaugusiųjų santykius, jauni žmonės tiesiog neatpažįsta, jog toks smurtas galimas ir jų santykiuose.

11) SMURTAS DAŽNIAU VYKSTA NETURTINGŲ IR NEIŠSILAVINUSIŲ ŽMONIŲ SANTYKIUOSE. (MITAS)

Smurtas santykiuose plinta visuose visuomenės sluoksniuose, turtingų ar vargšų, taip pat pereina ir rasines, etnines, socialines ekonomines ir religines kliūtis. Nėra įrodymų, jog tik žmonės iš tam tikro socialinio ekonominio pagrindo ar išsilavinimo patiria smurtą kaip aukos ar smurtauja patys.

12) JEI PAVYDI, REIŠKIA - MYLI. (MITAS)

Kai kurie žmonės specialiai provokuoja partnerį/partnerę, kad jis /ji pavydėtų, norėdami sužinoti ar tikrai myli. Pavydas neturėtų būti siejamas su meile. Iki tam tikro lygio, pavydas gali būti laikomas galima ir priimtina emocija romantiškuose santykiuose, bet dažnai pavydas yra naudojamas kaip kontroliuojančio/užgaulaus elgesio pateisinimas. Tai emocinio priekabiavimo rūšis, kuri neparodo ar partneris/partnerė myli. Priešingai, perdėtas pavydas rodo saugumo ir pasitikėjimo trūkumą.

13) KARTAIS, DĖL SAVO APRANGOS IR ELGESIO, MERGINOS PAČIOS IŠPROVOKUOJA SMURTĄ. (MITAS)

Kiekviena moteris ar mergina turi teisę dėvėti tai, ką ji nori ir pasirinkti seksualinį partnerį. Frazė, kurią dažnai girdime - „ji pati to prisiprašė“, dėl to jog rengėsi iššaukiančiai. Nei viena moteris niekada „neprašo“, jog prie jos seksualiai priekabiautų, nesvarbu, ką ji būtų apsirengusi, kur ji eitų ar su kuo ji kalbėtų. Suvokimas, jog „ji pati to prisiprašė“ smurtautojui kyla kaip elgesio pateisinimas. Taip pat kaltę už nusikaltimą perkeliant aukai, o ne smurtautojui.

(Pastaba vykdytojui: diskusijos metu galite apversti sakinio prasmę : „dėl savo aprangos ir išvaizdos vaikinai provokuoja smurtą lyties pagrindu“.)

14) MERGINA TIK VAIZDUOJA „SUNKIAI PRIEINAMĄ“, ATSIŠAKYDAMA TURĖTI LYTINIŲ SANTYKIŲ SU VAIKINU, SU KURIUO KOKETAVO. (MITAS)

Kai mergina sako „ne“, tai reiškia „ne“.

15) MOTERYS DAŽNIAU SEKSUALINĮ PRIEKABIAVIMĄ PATIRIA IŠ PAŽĪSTAMO ŽMOGAUS. (FAKTAS)

Dauguma merginų ir moterų, kurios tampa smurto lyties pagrindu aukomis, yra užpuolamos gerai pažįstamo žmogaus, vaikino, daugo, kolegos ar šeimos nario. 2005m. Nacionalinis Kriminalinės Viktimizacijos tyrimas, atliktas

JAV teisingumo departamento, nustatė, jog dvi trečiosios išprievartavimų buvo atlikti pažįstamo aukai žmogaus ir 73% smurto lyties pagrindu atvejų buvo įvykdyti taip pat pažįstamo žmogaus. Duomenys iš Jungtinėje Karalystėje vykdyto Britų kriminalistinio tyrimo 2001 metais parodė panašią situaciją – tik 17% išprievartavimų buvo padaryti nepažįstamo žmogaus.

16) IŠPRIEVARTAVIMAS NĖRA GALIMAS, JEI DU ŽMONĖS SUSITIKO PASIMATYMU AR YRA ROMANTIŠKUOSE SANTYKIUOSE. (MITAS)

Aukos, išprievartautos artimų partnerių, turi tas pačias teises kaip ir tos, kurias išprievartavo nepažįstamieji. Smurtas lyties pagrindu netampa galimas vien dėl to, jog smurtautojas yra artimuose santykiuose su auka.

17) SMURTAS LIAUSIS, JEI AUKA PALIKS SMURTAUTOJĄ. (MITAS)

Daugumoje atvejų, smurtas tęsiasi dar ilgai santykiams pasibaigus. Tyrimai parodė, jog pats pavojingiausias laikas yra, kai auka palieka santykius dėl smurto, tada smurtautojas gali keršyti. Tai nereiškia, jog auka neturėtų bandyti nutraukti tokius santykius. Su tinkama patyrusių profesionalų, šeimos, draugų pagalba ir parama įmanoma saugiau pabėgti nuo smurto.

VEIKLA 3.2: VAIDMENŲ ŽAIDIMAS

Laikas**60 minučių**

- Pasiruošimas : 15 minučių
- Vaidinimas: 15 minučių
- Diskusija: 30 minučių

Priemonės

- Vaidinimo scenas išdalinti „aktoriams“ (Mokymo medžiaga 3.2).
- Nukopijuoti ir išdalinti vaidinimo scenas visiems mokiniams PO vaidinimo.
- Rašymo lenta ir rašymo lentos popierius/ plakatas, rašikliai.

Mokymosi tikslai

- Mokiniai gali atpažinti įspėjamuosius SLP ženklus romantiškuose santykiuose.
- Mokiniai supranta, jog SLP yra „sistemiškas“ faktas, ne vienkartinis įvykis.
- Mokiniai aptaria, kaip SLP vaikinų ir merginų patirtis skiriasi romantiškuose santykiuose.

- Mokiniai sužino, kaip smurtas santykiuose gali būti idealizuojamas.
- Mokiniai suvokia savo reakcijas į SLP intymiuose santykiuose ir atpažįsta kliūtis, su kuriomis žmonės susiduria kovoje su SLP (sąmoningumo trūkumas, baimė, tikėjimas, jog tai „asmeninis reikalas“).

Vykdytojo užrašai

Kai kuriems studentams ši užduotis gali būti labai emocionali. Turėkite galvoje, jog jūs nebūtinai turite žinoti „kas yra kambaryje“. Kai kas gali būti patyręs smurtą, todėl dalyvaujant jiems reikia jausti, jog yra saugioje aplinkoje. Prieš pradėdant užduoties vykdymą, priminkite mokiniams pagrindines taisykles : niekam nėra privaloma dalintis asmeninėmis detalėmis ar situacijomis, jei tai privers juos jaustis nejaukiai. Jie gali dalintis

tik tą informaciją, kuria nori. Paprašykite mokinių elgtis su kitų pasidalinta informacija jautriai ir atsargiai. Taip pat priminkite slaptumo faktorių. Vykdytojai turėtų suteikti mokiniams galimybę gauti informaciją apie paramos ar pagalbos linijas, jei norėtų po užsiėmimo su kuo nors pasišnekėti.

Diskusija turėtų vykti „nesuasmenintu“ tonu, jei kažkas ir yra patyręs smurtą, nebūtina iškart su tuo susieti situacijos.

Pasiruošimas

- 1) Pristatykite veiklą mokiniams ir paskatinkite savanorišką vaidmenų pasirinkimą. Jums reikės 6 veikėjų, kurie vaidins:
 - George; • Natalie;
 - Evelyn; • Natalie draugą;
 - Pasakotoją; • Dar vieną draugę.
- 2) Papasakokite „aktoriams“ apie scenarijų iš anksto. Duokite jiems istorijos kopiją ir paprašykite perskaityti bei susipažinti su juo. Būtų geriausia, jei „aktoriai“ pasibandytų scenos atlikimą iš anksto prieš atlikdami prieš likusią grupę.
- 3) Paruoškite tinkamą aplinką, kad visi galėtų sėdėti priešais aktorius ir aiškiai stebėti judesius.
- 4) Kol aktoriai ruošiasi, paskatinkite diskusiją tarp likusiųjų mokinių apie tai, kas sąlygoja smurto atsiradimą santykiuose.

 Veikla - žingsnis po žingsnio**Vaidmenų žaidimas**

- 1) Paaiškinkite mokiniams, jog jie išgirs trumpą istoriją apie porą ir jų santykius.
- 2) Po to vyks diskusija apie problemas, kurias istorija iškelia.
- 3) Aktoriai atsistoja priešais grupę vaidina sceną. Kai baigia, nueina ir atsisėda į savo vietas.

Po vaidinimo

- 1) Po vaidinimo, paduokite istorijos kopiją studentams, kad jie galėtų peržiūrėti tam tikras pastraipas. Užduokite diskusijos dalyje pateiktus klausimus.

Klausimai diskusijoms

- Ar tokie santykiai, kuriuos pamatėte yra normalūs/sveiki?
- Kokie ženklai rodo, jog santykiai tampa užgaulūs?
- Kokius smurto/užgauliojimo pavyzdžius matėte?
 - Grasinimo, žodinio įžeidinėjimo, pažeminimo, kontrolės, ir izoliacijos pavyzdžiai.
- Ar galime šiuos veiksmus priskirti smurtui lyties pagrindu? Kodėl/kodėl ne?
- Ar nors vienas šis veiksmas buvo pateisinamas ar priimtinas? Kodėl?
 - Pavyzdžiui, ar pavydas yra meilės ženklas?
 - Ar galima grasinti, siekiant to, ko nori?
- Ar Evelyn padarė kažką, kas išprovokavo smurtą?
- Ar Evelyn atsakymas į smurtą pateisinamas? Kodėl?
- Ar tikimasi, jog reikia nusileisti partnerio/partnerės norams, nerizikuojant jos/jo prarasti?
- Ar pateisinama pritarti tam tikriems veiksams, kad „būtų taika“ santykiuose ir išvengtas konfliktas?
- Ar manote, jog jai tam tikras elgesys atrodo natūralus ir „tikėtinas“?
- Ar manote, jog Evelyn vienu ar kitu būdu idealizavo savo santykius? Kaip tai buvo daroma? Kaip smurtas buvo „idealizuojamas“ Evelyn pasakojime?
- Ar mes taip pat linkę idealizuoti smurtą? Kaip? Kokios yra rizikos?
- Kaip manote, kas yra tokio žiauraus elgesio priežastis santykiuose? Ką smurtautojas norėjo pasiekti savo elgesiu?
- Kas atsitiktų, jei rolės pasakojime būtų sukeistos? Kas būtų, jei Evelyn kontroliuotų George? Ar jūs manytumėte, jog jos veiksmai taip pat užgaulūs, ar vertintumėte kitaip, nes Evelyn yra mergina?

Jautrios temos**Skirtingų smurto rūšių atpažinimas**

Jauni žmonės turi sunkumų atpažindami psichologines smurto rūšis ir linkę manyti, jog psichologinis smurtas neturi didelės įtakos aukoms. Vaidmenų žaidimas atkreipia dėmesį į psichologinį smurtą:

- Kontrolės būdus: partnerio/partnerės mobilaus telefono tikrinimas, aiškinimas jam ką turi daryti, ką rengtis, kur eiti, pastovūs telefono skambučiai patikrinimui ir t.t.
- Žodinis užgauliojimas, pvz. pravardžiavimas, žeminantys komentarai ir t.t.
- Pažeminimas ir grasinantis elgesys.

Vykdytojai gali suteikti mokiniams galimybę nuodugniai išsiaiškinti psichologines pasekmes aukoms ir suvokimą, kas yra „idealizuojamas smurtas“ santykiuose. Pavyzdžiui, jauni žmonės suvokia pavydą dažniau kaip meilės išraišką, nei kaip kontroliuojantį, agresyvų ir dominuojantį vaikinų elgesį, kuris kartais vertinamas kaip „kietas“, vietoj to, kad būtų pasmerktas.

Aukos kaltinimas

Aptariant scenas, gali būti, jog mokiniai bandys pateisinti George elgesį pabrėžiant dalykus, kuriuos galėtų padaryti Evelyn, siekiant išvengti to, pvz. daugiau laiko praleisti su juo, nedėvėti atvirų drabužių ar net išsiskirti su juo. Svarbu užtikrinti,

jog mokiniai supranta, jog George yra atsakingas už savo elgesį, ne Evelyn. George bando kontroliuoti Evelyn žemindamas ją ir grasindamas. Sveikuose santykiuose partneriai nekontroliuoja vienas kito ir sunkumus sprendžia diskutuodami, o ne žemindami ir užgauliodami. Gali atrodyti, jog Evelyn turi daug priežasčių nepalikti George: meilė, baimė, tikėjimas, kad jis pasikeis, ar kaltinimas savęs dėl smurto. Dažnai aukos bando pakeisti savo elgesį tikėdamosi, jog gali sumažinti patiriamą smurtą.

Moterys aukos ir vyrai smurtautojai

Mokiniai gali iškelti vaidmenų žaidimo pabrėžiamą dalyką, jog moterys visada aukos ir vyrai visada smurtautojai, jie gali ginčytis, jog moterų smurtas taip pat dažnas romantiškuose santykiuose.

Merginos gali jaustis atstumtos, visad vaizduojamos kaip aukos, o vaikinai gali jaustis nesąžiningai bendrai apkaltinti smurtautojais.

Būtina leisti mokiniams pamatyti „kas atsitiktų, jei rolės būtų sukeistos“, taip jie

atras skirtingas smurto lyties pagrindu patirtis romantiškuose santykiuose. Pagrindinė žinia yra ta, jog mergaitės ir moterys neproporcingai dažnai yra paliečiamos smurto lyties pagrindu, ne tik dėl to, jog labiau tikėtina, jog jos taps smurto lyties pagrindu aukomis (taip pat ir seksualinio smurto), bet ir dėl to, jog jos tikėtinais patirs žiauresnes smurto formas, kurios turi ilgalaikį poveikį emocinei ir fizinei gerovei. Svarbu mokiniams paaiškinti, jog didžioji dauguma vyrų nėra priekabautojai ir aiškinantis SLP poveikį bus padedama vaikinams/merginoms suprasti ir atpažinti SLP bei padėti ieškoti pagalbos. Taip pat svarbu pabrėžti, jog SLP gali vykti ir tos pačios biologinės lyties santykiuose. Jokia smurto forma nėra priimtina, nepaisant to, kas smurtauja ir kas yra auka.

Vertinant smurto lyties pagrindu paplitimą santykiuose, vykdytojai būtų naudinga pasižiūrėti savo šalies statistiką (jei tokia yra) apie smurtą šeimoje, išprievartavimus, lytinį priekabiavimą ir priekabiavimą pasimatymų metu.

Tikėtinas rezultatas ir veiklos pabaiga

Ši veikla gali paskatinti karštas diskusijas tarp mokinių, todėl svarbu, jog vykdytojas nepabaigtų diskusijos, jei dar yra neatsakytų klausimų. Likusios penkioms minutėms iki diskusijos pabaigos vykdytojas turėtų įspėti mokinius, jog diskusija eina į pabaigą ir leisti dar užduoti likusius klausimus ar pasisakyti.

Informacija apmąstymui:

- Smurtas santykiuose turi poveikį jauniems žmonėms. Tai ne tik suaugusių problema.
- Smurtas turi įvairias formas – gali būti fizinis, psichologinis ar seksualinis.
- Psichologinės smurto formos gali turėti tokią pačią rimtą ir žalojančią įtaką, kaip ir fizinis smurtas.
- Yra tam tikra tendencija tarp jaunų žmonių idealizuoti smurtą, vykstantį santykiuose ir tai gali padėti smurtui įsišaknyti ir/ar tapti pagrįstu.
- Smurto aukos niekada nėra kaltos dėl smurto, kurį jos patiria.
- Draugai, tėvai, mokytojai ar kiti suaugusieji, kuriais galima pasitikėti, gali padėti jauniems žmonėms, kurie patiria smurtą.
- Kiekvienas nori ir yra nusipelnęs sveikų tarpusavio santykių, paremtų abipuse pagarba.

VAIDMENŲ ŽAIDIMAS: GEORGE IR EVELYN

Pasakotojas George ir Evelyn kartu jau devyni mėnesiai. Juos sieja ypatingas ryšys, tikra meilė.

George Oho Evelyn! Tu nuostabi! Tu graži, tu stilinga ir tokia ypatinga asmenybė! Aš toks laimingas, kad galiu būti su tavimi!

Evelyn Aš taip pat manau, kad esi tobulas! Tu toks vyriškas, stiprus, geriausias ir mieliausias asmuo, kokį tik aš pažįstu!

Pasakotojas Šeštadienio vakaras ir Evelyn ruošiasi susitikti su savo draugėmis „merginų vakarėliui“.

George Jūs planuojate eiti į barą 'Dreamers'?

Evelyn Taip... negi aš tau nesakiau?

George Aš paskaičiau apie tai trumpojoje žinutėje, kurią Natalie tau atsiuntė, kai tu dažėsi.

Evelyn [sutrikusi] O... na... Aš nežinojau, kad tu skaitai mano trumpąsias žinutes.

George Aš pamaniau, kad gal kažkas svarbaus... Ir tu palikai savo telefoną ant stalo, kol buvai vonioje. [pakeičia toną ir kalba griežtai] Tai tu tikrai eisi vakaroti? Paliksi mane vieną? Tau manęs negaila?

Evelyn [juokaudama] Bet tu gi didelis berniukas. Ištvėrsi!

George [supykęs] Aš rimtai Evelyn! Aš manau, kad tu praleidi per daug laiko su savo draugėmis. Aš tavęs pasiilgstu ir noriu būti su tavimi visą laiką. Turėtum leisti mažiau laiko su draugėmis ir daugiau laiko su manimi. Mes abu sutinkame, jog mūsų santykiai yra pats svarbiausias dalykas mūsų gyvenime.

Evelyn Bet mes labai retai su merginomis einame pasilinksinti, aš merginų nemačiau net 6 mėnesius!!

George Na... šįkart dar nusileisiu... Nenoriu sugadinti tavo nuotaikos. Turi pažadėti, kad mažiau laiko leisi viena su savo draugais.

Evelyn [pakšteli jam greitai į žandą ir nusišypso] Aš išeinu dabar. Pasimatysime ryte.

George Palauk! Tu tiesiog taip ir išeisi? Nemanai, kad atrodai per drąsiai? Ar tu nesupranti? Aš labai dėl tavęs jaudinuosi. Kiti gali pamatyti tave ir susidaryti klaidingą nuomonę. Prašau, eik persirengti. Tai leistų man jaustis geriau!

Evelyn Man patinka mano sijonas, bet aš tave myliu ir nenoriu pyktis dėl tokio nesvarbaus dalyko. Todėl einu persirengti.

George Gera mergaitė. Beje, kadangi tu priaugai svorio, apsirengusi šiuo sijonu atrodai kaip karvė! Aš esu tikras, kad niekas nenorėtų matyti tavo storų šlaunų.

Evelyn Hmm... Galbūt tu ir teisus... Turėčiau atidžiau rinktis drabužius, kad jie tiktų mano figūrai.

Pasakotojas	Evelyn išeina su draugėmis. Jai labai linksma. Kol jos vakaroja, suskamba telefonas, IR VĖL. Ji atsiliepia ir suvokia, kad jau praleido 15 George skambučių!
Natalie (Evelyn draugė)	Evelyn, tavo telefonas ir vėl skamba. Kiek kartų tau George dar skambins? Jis jau paskambino tau 15 kartų per valandą!!!! Jis tave tikrina!
Evelyn	O ne, jis taip daro, nes mane myli! Jis rūpinasi manimi ir nori būti tikras, kad aš saugi.
Pasakotojas	Visų pažįstamas vaikiną prieina prie Evelyn ir jos draugų, jie pradeda kalbėtis, juokauti. Kai Evelyn kalbasi su vaikinu, ji pajunta, kad kažkas paima jos ranką ir pradeda tempti. Tai George atėjo ir surado ją!
George	[labai agresyviu tonu] Ką tu sau manai daranti su šiuo vaikinu? Kas yra šis netikėlis?
Evelyn	Jis iš mūsų mokyklos. Jis geras Natalie draugas ir mes tiesiog įdomiai kalbėjomės.
George	Lyg tu turėtum kažką įdomaus papasakoti!!!! Mes visi žinome tavo ribotas galimybes... Cha... Cha...
Evelyn	[piktu balsu] Klausyk, man jau užtenka tavo juokelių. Nustok, gerai ! Nebejuokinga! Turi elgtis pagarbiau!
George	Tai tu dabar nuliūdai? Todėl, kad aš noriu tave apginti nuo piktų vyrų? Tu manai, jog tu jam patinki? Jis tikriausiai nori tik permiegoti su tavimi! [labai supykęs] Ar tu mane apgaudinėjai Evelyn????? Jei tu mane apgaudinėjai Evelyn, prisiekiu Dievu.....
Evelyn	Ne, aišku, kad ne! Mes tik kalbėjomės. Nieko neįvyko. Tu vienintelis vyras, kurį myliu. Turi manimi patikėti!
Pasakotojas	Draugai sukrėsti žiūri į porą. Jie nežino, ką pasakyti ar padaryti. Pora išeina iš baro ir Evelyn draugai labai išgyvena dėl to. Jie žino, jog kažkas ne taip šiuose santykiuose.
George	[kai jie taksi automobilyje važiuoja namo] Aš tau ne kartą jau sakiau, Evelyn. Tu praleidi per daug laiko su savo draugėmis. Tau manęs neužtenka? Ar gi mums nesmagu kartu? Aš manau, jog jos daro tau blogą įtaką. Man nepatinka, kaip tu su manimi šneki po susitikimų su jomis. Tu elgiesi arogantiškai ir mane tai labai liūdina. Tau pasisekė, kad aš dar galiu susivaldyti, bet nežinau kiek ilgai tai tęsis.
Evelyn	Man labai gaila, kad tu taip jautiesi. Aš pasistengsiu nuo šiol valdyti savo elgesį. Nenoriu, kad būtum nelaimingas.
Pasakotojas	Evelyn nepatinka jos ir George santykiai. Iš tiesų ji pradeda bijoti, jog viskas gali pakrypti į smurto pusę. Ji vis rečiau susitinka su draugais. Netrukus visi draugai palieka ją. Evelyn išgyvena dėl savo santykių. Ji nenori jų prarasti ir tiki, jog geriausia yra nesipykti ir gyventi „taikoje“ su George. Be ar iš tikrųjų jų santykiuose yra „taika“?

1

2

3

4

5

A

STEBĖTOJO ĮSIKIŠIMAS

Laikas
25 minučių

Priemonės

- Rašymo lenta;
- Rašikliai;
- Vaidmenų žaidimo scenarijus (Mokymo medžiaga 3.1).

Mokymosi tikslai

- Mokiniai atpažįsta kliūtis, su kuriomis žmonės susiduria kovoje su SLP.
- Mokiniai sužino, kokios gali būti jų saugios reakcijos į SLP intymiuose santykiuose.
- Mokiniai sužino, kaip jie gali apsaugoti save ir kitus nuo SLP intymiuose santykiuose.

Veikla- žingsnis po žingsnio

- 1) Pristatykite veiklą ir paaiškinkite, jog užduotis padės sugalvoti įvairių efektyvių būdų, kaip reaguoti į SLP romantiškuose santykiuose.
„Stebėtojas“ yra asmuo, kuris mato priekabiavimą, bet nevykdo ir netoleruoja jo, jo neveiklumas prisideda prie smurto vyksmo. Žmonėms dažnai yra sudėtinga kažką daryti ar sakyti tokios situacijos, jie jaučiasi išsigandę, sutrikę, bijantys kažką pasakyti ar padaryti bendraamžių akivaizdoje, ar tiesiog nežino ką daryti ar sakyti tokie situacijos. Įsikišimui į tokią situaciją gali trukdyti: baimė, jog pats/pati gali nukentėti, „tylėti ir nesikišti“ yra skatinama visuomenės ar bendruomenės standartų.
Ζητήστε από τους/τις μαθητές/-ριες να ανατρέχουν στο σενάριο του παιχνιδιού ρόλων κατά τη Λαίκα αυτής της άσκησης.
- 2) Paprašykite mokinių, jog jie remtųsi vaidmenų žaidimu, vykdydami šią užduotį.
- 3) Pradėkite nuo šių klausimų:

- Kaip jums atrodo, kodėl Evelyn nepaprašė pagalbos?
- Kaip stebėtojai (poros draugai) reagavo į priekabiavimą?
- Kaip jums atrodo, kodėl stebėtojai nesikišo į situaciją? (gal jie nesuprato, bijojo, jų neprašė įsiterpti, jiems buvo sunku sureaguoti, nes nežinojo, ką daryti).

4) Paklauskite mokinių:

- Kas mano, jog draugai turi įsiterpti į situaciją?
- Kas mano, jog draugai neturėtų įsiterpti į situaciją?

5) Paprašykite dviejų grupių (kurie remia ir kurie neremia įsikišimo) padiskutuoti tarpusavyje, pasistengiant įtikinti kitą grupę savo teismu.

6) Paprašykite, jog mokiniai sutelktų dėmesį į tai, KAIP draugai galėtų įsiterpti į šią situaciją (Kaip draugai turėtų bendrauti su Evelyn, ką jai galėtų patarti? Kaip draugai turėtų bendrauti su George, kokį patarimą galėtų jam duoti?)

Tikėtinas rezultatas ir veiklos pabaiga

- Priminkite mokiniams, jog prie įsikišant į situaciją, jie turi būti tikri, jog tikrai saugu tą daryti ir saugotų save bei draugus.
- Gali būti labai sunku palaikyti draugą, kuris yra sudėtinguose smurto santykiuose, bet jūsų palaikymas, gali padėti priimti teisingus sprendimus.
- Vienodai sunku yra pradėti kalbėti su draugu apie užgaulų elgesį, kaip ir likti tyliam ir taip parodyti, jog užgauliojimas yra pateisinamas. Vien tik pokalbis gali nulemti didelius pokyčius. Galite padėti savo

draugui suprasti, kas yra ne taip ir padėti pakeisti savo elgesį.

- Mokiniai turėtų pasipasaakoti mokytojui ar tėvui, kuriuo pasitiki, iškart, kai tik patiria kokią nors smurto rūšį ar kai atsiranda įtarimų dėl kieno nors saugumo ir gerovės.

4

UŽSIĖMIMAS

Bendraamžių švietimas**Šioje mokymų dalyje**

	bendraamžių švietimas	68
	užsiėmimo veiklų apžvalga	70
4.1	Kas yra bendraamžių švietimas ir kodėl jis yra efektyvus?	71
	Mokomoji priemonė	73
4.2	Bendraamžio mokytojo savybės ir įgūdžiai	74
	Mokomoji priemonė	75
4.3	grupės vadovo įgūdžiai	77
4.4	Užsiėmimo planavimas	78

BENDRAAMŽIŲ ŠVIETIMAS

KAS YRA BENDRAAMŽIS?¹²

Bendraamžis yra tos pačios socialinės grupės žmogus. Socialinė grupė gali būti skiriama pagal amžių, biologinę lytį, seksualinę orientaciją, užsiėmimą, socialinį ekonominį statusą ir kitus faktorius. Youth4Youth

programoje, bendraamžiai yra jauni žmonės, kurie yra panašaus amžiaus ir auga ar dalį gyvenimo augo toje pačioje kultūrinėje aplinkoje ar šalyje. Jauno žmogaus bendraamžiai turi didelę įtaką tam, kaip žmogus elgiasi, taip pat iš jų gauname daug svarbios informacijos, kuri paprastai švietimo sistemoje nėra pateikiama.

KAS YRA BENDRAAMŽIAI MOKYTOJAI IR KAIP JIE VEIKIA?

Bendraamžių švietimas leidžia panaudoti bendraamžių įtaką. Kadangi su socialine/kultūrine lytimi susijusios temos yra gana jautrios, bendraamžių švietimas leidžia jas paliesti saugioje aplinkoje. Priešingai nei su suaugusiais vykdytojais, bendraamžiai mokytojai turi „vienodą statusą“ su jaunais žmonėmis ir dėl to gali įgauti daugiau pasitikėjimo. Jie rečiau vertinami kaip valdžios atstovai, kurie kalba griežta, teisiančia kalba apie tai, kaip jaunimas turi elgtis. Jie turi tą patį kultūrinį suvokimą, kalba ta pačia kalba kaip ir užsiėmimų dalyviai, todėl gali geriau suprasti jų jausmus, mintis ir patirtį. Jauni žmonės yra savo gyvenimo ekspertai ir žino, ką reikia pakeisti ir kas nepagerina jų aplinkos ir gerovės (Tammi, 2003).

Bendraamžių švietimas - būdas įgalinti jaunus žmones. Jis suteikia galimybę pabūti pokyčio atstovu, įgauti didesnį suvokimą apie smurto lyties pagrindu problemas, taip pat išsiugdyti įgūdžius (pasitikėjimą, kalbėjimą viešai, darbą komandoje, bendravimą, grupės koordinavimą, pristatymo ir klausymo įgūdžius).

BENDRAAMŽIŲ ŠVIETIMAS YOUTH4YOUTH KONTEKSTE

Youth4Youth programos 1-3 užsiėmimai siekia įgalinti jaunus žmones atkreipti dėmesį į smurto lyties pagrindu priežastis ir pasekmes. Dalyvaudami

šiuose užsiėmimuose, jaunuoliai pradeda suprasti, jog pokytis visuomenėje yra galimas ir jog jų naujai įgytos žinios gali paskatinti tuos pokyčius savyje ir aplinkoje.

Todėl logiškas vykdytojo veiksmas būtų atsitraukti, nei leisti vesti Youth4Youth užsiėmimą kitai grupei, suteikti bendraamžiui mokytoju/mokytojai galimybę susidraugauti su dalyviais, kurie jau „baigė“ programą, taip paskatinant jų susidomėjimą ir motyvaciją padėti kitiems išsiugdyti įgūdžius, kurių reikės patiems vedant užsiėmimus.

4 užsiėmimas pateikia švietimo/mokymo programą, skirtą bendraamžiams mokytojams. Ji pabrėžia tris temas:

- 1) Bendraamžio mokytojo vaidmenį ir atsakomybę;
- 2) Bendraamžių mokytojo įgūdžius;
- 3) Užsiėmimų planavimą ir pasiruošimą jiems.

Svarbu pažymėti, jog vykdytojas kartu su jaunais žmonėmis, dalyvaujančiais projekte, turėtų nuspręsti kaip, kur ir kada dalyvaus bendraamžių mokytojai. Bendraamžiai mokytojai nebūtinai turės vykdyti visus tris Youth4Youth užsiėmimus su viena bendraamžių grupe. Vietoj to, bendraamžiai gali vykdyti atskiras veiklas pvz. „vaidmenų žaidimą“ ar „socialinės/kultūrinės lyties rėmai“ skirtingoms dalyvių grupėms.

BENDRAAMŽIŲ MOKYTOJŲ ATRANKA

Youth4Youth programoje labiausiai nustebino ir nudžiugino tai, jog po 1-3 užsiėmimų, buvo norinčių savanoriauti bendraamžių mokytojai. Jų entuziazmas ir motyvacija dalintis tuo, ką patys išmoko, buvo didžiulis. Jei ruošiatės kviesti jaunus žmones savanoriauti, vienintelis atrankos kriterijus, kurį rekomenduojame, yra paskatinti juos dalyvauti trijuose Youth4Youth užsiėmimuose. Svarbu, jog jie turėtų reikiamą teorinį pagrindą, kuris reikalingas perteikiant pagrindinę programos žinią bendraamžiams per savo patirtį.

YKDYTOJO VAIDMUO MOKANT IR KONSULTUOJANT BENDRAAMŽIUS MOKYTOJUS

Dalyvaujant 1-3 of Youth4Youth programos užsiėmimuose mokiniai gaus teorinių programos žinių ir stebėdami jūsų veiklos vykdymą, pasisems

12) Visi apibrėžimai pateikti remiantis Jungtinių tautų populiacijos tinklo Youthnet bendraamžių mokymo vadovu: <http://fhi360.org/en/Youth/YouthNet/Publications/peerredtoolkit/index.htm>, <http://goo.gl/xFZ27>

darbo su grupe patirties. Jūsų vaidmuo ruošiant juos užsiėmimams su bendraamžiais yra:

- Užtikrinti, kad jiems aišku kam jie pasiryžę: svarbu suteikti jiems pakankamai informacijos ir užtikrinti, jog jie į savo įsipareigojimą žiūrėtų rimtai ir su atsakomybe (pvz. kad jie dalyvautų visuose apmokymuose, ruošųsi ir mokėtų susiderinti dienotvarkę, savo laiką).
- Suteikti pasitikėjimo jų sugebėjimais: jie jau turi pakankamą žinių ir įgūdžių patirtį – jie gali tą daryti (ir gal net kartais geriau nei suaugusieji)!
- Leiskite jiems daryti klaidas sudėtingose situacijose: veiklos kartais vyks sudėtingai. Pasinaudokite savo vykdytojo patirtimi ir paruoškite juos tokioms situacijoms, pvz., kai dalyviai neturi ką pasakyti, kai kas nors atkleidžia jautrią informaciją ir t.t.
- Padėkite jiems susitvarkyti su teorinių žinių apie programą trūkumu: visada būkite pasiruošęs kantriai atsakyti į klausimus, nesirūpinkite, ar jie viską supranta – reikia laiko, kad suvoktum visą teoriją apie socialinę/kultūrinę lyti ir smurtą lyties pagrindu, bet visi turime nuo kažko pradėti.
- Padėkite įgyti vykdytojo įgūdžių: padėkite jiems įgyti įgūdžių, kuriuos jūs įgijote būdamas vykdytoju pvz. kaip valdyti diskusiją ar kaip aiškiai išsireikšti.
- Paskatinkite jų kūrybingumą ir elkitės su jais kaip su lygiais planuodami užsiėmimo veiklas, kurias jie vykdys su jaunais žmonėmis: pagrindinis bendraamžių švietimo tikslas - paskatinti jaunos žmonės imtis šios programos ir išvystyti iniciatyvinius ir lyderystės įgūdžius. Dalyvaudami užsiėmimuose jie turės žinių, kaip galima būtų toliau tai tobulinti.
- Duokite jiems laiko ir erdvės: laikas pasiruošimui ir laikas praktikai yra gyvybiškai svarbus kaip ir erdvė mokymo stilių atradimui.
- Suteikite jiems kiek įmanoma daugiau organizavimo informacijos: nors jūs ir padėsite bendraamžiams mokytojams planuoti užsiėmimus, svarbu, kad jiems suteiktumėte aiškios, rašytinės informacijos ko tikėtis (žingsnis po žingsnio veiklos instrukcijos), kurias klases jie mokys, laikas, vieta, kokių

priemonių reikės, kas jas suorganizuos ir t.t. Kuo tiksliau ir aiškiau pateiksite, tuo labiau pasitiks savimi ir jausis pasiruošę.

- Pasakykite jiems asmeninę nuomonę: svarbu viską aptarti su bendraamžiais mokytojais po kiekvieno užsiėmimo ir taip pat pasiklausti jaunų žmonių nuomonės, kurie dalyvavo užsiėmime.
- Įvertinkite jų pastangas ir apdovanokite: pvz. nuomonę, pažymėjimas, pagalba su jų CV, rekomendacinis laiškas.
- Leiskite jiems ir toliau prisidėti prie veiklos: dauguma tų, kurie praėjo bendraamžių mokytojų mokymus nori ir toliau būti įtraukti į veiklą. Bendraamžių mokytojų švietimas turėtų būti tęstinis projektas ir bendraamžiai mokytojai turėtų turėti ilgalaikio dalyvavimo galimybę.

1

2

3

4

5

A

BENDRAAMŽIŲ MOKYTOJŲ MOKYMŲ DARBOTVARKĖ

Siekiant, kad galimi bendraamžiai mokytojai jaustųsi pakankamai jaukiai ir užtikrintai, būtų gerai skirti jiems tiek laiko, kiek reikia.

Bendraamžių mokytojų mokymą galite pradėti nuo jūsų pasirinktos veiklos, atsižvelgiant į specifinius

mokinių poreikius (pvz. tam tikros grupės gali norėti tam tikrų terminų paaiškinimo, kitiems gali reikėti daugiau laiko užduočių atlikimo praktikai ir t.t.). Mokymų darbotvarkė yra tik orientacinė ir gali būti pritaikyta pagal poreikį:

Tikslas

4.1

VEIKLA

KAS YRA
BENDRAAMŽIŲ
ŠVIETIMAS IR KODĖL
JIS YRA EFEKTYVUS?

20 min

- Mokiniai suvokia, kas yra bendraamžių švietimas.
- Mokiniai diskutuoja, kodėl bendraamžių švietimas yra efektyvus.
- Mokiniai suvokia, ko galima tikėtis iš bendraamžių mokytojo.

4.2

VEIKLA

BENDRAAMŽIŲ
MOKYTOJŲ SAVYBĖS
IR ĮGŪDŽIAI

60 min

- Mokiniai suvokia, kokių savybių reikia bendraamžių mokytojui ir įgūdžių, kurių reikės dalyvaujant bendraamžių mokyme.
- Mokiniai atranda būdus, kurių pagalba bendraamžiai mokytojai gali pademonstruoti savo savybes ar įgūdžius.

4.3

VEIKLA

BENDRAAMŽIAI
MOKYTOJŲ VAIDMENŲ
ŽAIDIME

30 min

- Mokiniai mokosi valdyti grupę.
- Mokiniai suvokia, jog vykdytojas gali naudoti skirtingus įgūdžius norėdamas nukreipti, sudominti ir paremti grupę.
- Mokiniai sulaukia savo vykdymo įgūdžių įvertinimo ir sužino, ką dar reikėtų patobulinti.
- Mokiniai sulaukia savo neverbalinių įgūdžių pvz. kūno padėties, balso tono, akių kontakto įvertinimo.
- Mokiniai turi galimybę kalbėtis apie savo baimę ir rūpesčius, kurie atsiranda vedant užsiėmimus bendraamžiams.
- Mokinių baimės ir nesusipratimai yra išsklaidyti, suteikiama daugiau pasitikėjimo, patariant kokią metodiką naudoti, kad mokymai taptų dar efektyvesni.

4.4

VEIKLA

BENDRAAMŽIŲ
MOKYTOJŲ UŽSIĖMIMO
PLANAVIMAS IR
VYKDYMAS

20 min

- Mokiniai išmoksta planuoti užsiėmimus ir pravesti juos bendraamžiams.
- Mokiniai turi galimybę pravesti šiuos užsiėmimus.

KAS YRA BENDRAAMŽIŲ ŠVIETIMAS IR KODĖL JIS EFEKTYVUS?

Laikas**40 minučių**

- (25 minutės 1 daliai, 15 minučių 2 daliai)

Mokymosi tikslai

- Mokiniai suvokia, kas yra bendraamžių švietimas.
- Mokiniai diskutuoja, kodėl bendraamžių švietimas yra efektyvus.
- Mokiniai suvokia, ko galima tikėtis iš bendraamžių mokytojo.

Priemonės

- Rašymo lenta ir rašikliai;
- Užduočių lapas 4.1 (1 dalis).

Pasiruošimas

Paruoškite du rašymo lentos popieriaus lapus/plakatus ANTRAI DALIAI – ant vieno užrašyta „bendraamžių mokytojas yra“ ant kito „bendraamžių mokytojas nėra“.

Veikla – žingsnis po žingsnio

- 1) Pradėkite veiklą primindami mokiniams, jog jie čia yra, kad įgytų trūkstančių įgūdžių ir galėtų perduoti savo patirtį ir žinias apie socialinės/kultūrinės lyties standartus ir smurtą lyties pagrindu kitiems jauniems žmonėms.

1 Dalis

- 2) Paprašykite užpildyti 4.1. užduočių lapą;
- 3) Pradėkite diskusiją:

Kas yra bendraamžis?

Atsakymai gali būti: tas, kuris su kažkuo turi bendrą; to paties amžiaus žmonės, žmonės, kurie turi panašių pomėgių, žmonės su panašia patirtimi ir t.t.

Kaip manote, kas yra „bendraamžių švietimas“?

Atsakymai gali būti: kai jauni žmonės moko kitus jaunos žmones; mokymasis iš to paties amžiaus žmonių; kai tave moko tau lygus, galintis kalbėti ta pačia kalba kaip ir tie, kuriuos moko; suprantantis poreikius ir interesus žmonių, kuriuos moko, nes jie taip pat turi panašių poreikių ir interesų; žmonės, perteikiantys savo žinias bendraamžiams ir t.t.

Ką įrašytumėte į sąrašą dalykų, kurie padeda mokytis ir kurie - trukdo?

Kas padeda mokytis: jei tai smagu ir įdomu; jei tai susiję su tavo realiu gyvenimu; jei susikalbama su mokytoju; jei leidžiama pasirinkti, ką nori mokytis ir kaip mokytis; jei nėra per daug sudėtingų ir skirtingų veiklų; jei tai ne tik skaitymas ir rašymas ar mokytojo klausymas.

Kas nepadeda mokytis: mokymasis yra nuobodus; nepasitikėjimas mokytoju; informacija nėra įdomi; mokytojas tavęs negerbia; tam tikri dalykai yra labai sudėtingi; jei trukdo klasiokai.

Kaip manote, kokie būtų bendraamžių švietimo privalumai ir sunkumai?

Privalumai: bendraamžiai mokytojai supranta dalyvius, jais pasitiki, jie gali „kalbėti ta pačia kalba“ kaip ir dalyviai, jie žino, kaip pralinksinti, tai ne kaip įprasta pamoka, viskas daug linksmiau; jie padeda dalyviams jaustis jaukiau, todėl galima šnekėti įvairesnėmis temomis.

Sunkumai: į juos gali nežiūrėti rimtai, ignoruoti, reikia daug laiko ir erdvės pasiruošti, jie gali nepasitikėti savimi, gali trūkti teorinių žinių; gali būtų sunku suvaldyti grupę; gali būti sunku sudominti dalyvius.

- 4) Prieš pabaigiant PIRMAJĄ DALĮ svarbu užtikrinti, kad aptarėte visas problemas, kurias mokiniai įrašė, atsakydami į ketvirtą klausimą.

2 DALIS

- 5) Antroje dalyje paprašykite dviejų mokinių užrašyti dalyvių atsakymus ant dviejų rašymo lentų lapų/plakatų.
- 6) Paskatinkite sugalvoti „kas bendraamžių mokytojas yra“ ir „kas bendraamžių mokytojas nėra“.

Bendraamžių mokytojas yra ...

- Pirmiausiai, jis/ji yra bendraamžis, pilnateisis grupės narys;
- Pavyzdys kitiems;
- „Kaip sako taip ir daro“;
- Jis/ji demonstruoja elgesį, kuris gali veikti kitus teigiama linkme;
- Tai reikiamų žinių turintis žmogus, bet nebūtinai ekspertas;
- Jautrus, atviras, mokantis išklausti, mokantis bendrauti;
- Žmogus, kuris gali vesti ir nukreipti grupės diskusijas;
- Žmogus, kuris gali motyvuoti žmones mokytis naujų dalykų.

Bendraamžių mokytojas nėra...

- Būtinai ekspertas;
- Nuobodus! Naudoja humorą, smagius žaidimus ir žargoninę kalbą;
- Nėra mokytojas – bendraamžio mokytojo vaidmuo nėra pasakyti, ką galvoti, bet padėti patiems prieiti tam tikrų išvadų;
- Teisiantis - jis/ji gerbia kitų žmonių nuomonę ir požiūrį;
- Dominuojantis – būtų labai nuobodu, jei girdėtum tik savo paties balsą visą laiką. Bendraamžiai mokytojai turėtų daugiau klausyti nei kalbėti.

Tikėtinas rezultatas ir veiklos pabaiga

Pati svarbiausia šios veiklos išvada - mokiniai pradeda suprasti, koks yra bendraamžių mokytojo vaidmuo, kuriuo jie po truputį ir tampa.

MOKYMO MEDŽIAGA 4.1¹³

- Q1** Ką tau reiškia žodis „bendraamžis“?
- Q2** Kaip manai, ką reiškia „bendraamžių švietimas“?
- Q3** Ką įrašytum į sąrašą dalykų, kurie padeda žmonės mokytis, ir į sąrašą dalykų, kurie apsunkina mokymąsi?
- Q4** Kokie yra bendraamžių švietimo privalumai ir sunkumai?

13) Pritaikyta iš Europos Tarybos Domino vadovo www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Publications/D0mino_en.pdf, <http://goo.gl/gJ0jP>.

BENDRAAMŽIŲ MOKYTOJŲ ĮGŪDŽIAI IR SAVYBĖS

Laikas
20 minučių

Mokymosi tikslai

- Mokiniai suvokia kokių savybių reikia bendraamžių mokytojai ir įgūdžių, kurių reikės dalyvaujant bendraamžių mokyme.
- Mokiniai atranda būdus, kurių pagalba bendraamžiai mokytojai gali pademonstruoti savo savybes ar įgūdžius.

Priemonės

Kortelės su bendraamžių mokytojo įgūdžiais.

Pasiruošimas

Iš anksto paruoškite bendraamžių mokytojo savybių korteles.

Veikla – žingsnis po žingsnio

- 1) Išdalinkite mokiniams korteles su skirtingais įgūdžiais ir savybėmis atsitiktine tvarka. Ant kiekvienos kortelės turi būti parašytas tik vienas įgūdis ar savybė:
 - Moka klausytis
 - Užjaučia
 - Įtraukia visus mokinius
 - Turi nuojautą
 - Kūrybingas
 - Turi humoro jausmą
 - Lankstus
 - Moka išlaikyti pusiausvyrą
 - Nešališkas
- 2) Paprašykite mokinių, laikančių kortelę pasakyti, kaip jie supranta tą savybę/įgūdį. Pvz. kaip bendraamžių mokytojas gali parodyti, jog jis moka klausytis?
- 3) Pereikite prie kito įgūdžio/savybės aptarimo, kol visi bus aptarti. .

GRUPĖS VYKDYMO ĮGŪDŽIAI

Laikas**70 minučių**

- 45min pasiruošimui, vaidmenų žaidimui ir diskusijai;
- 25 min diskusijai apie nuogąstavimus.

Mokymosi tikslai

- Mokiniai mokosi valdyti grupę.
- Mokiniai suvokia, jog vykdytojas gali naudoti skirtingus įgūdžius norėdamas nukreipti, sudominti ir paremti grupę.
- Mokiniai sulaukia savo vykdymo įgūdžių įvertinimo ir sužino, ką dar reikėtų patobulinti.
- Mokiniai sulaukia savo neverbalinių įgūdžių pvz. kūno padėties, balso tono, akių kontakto įvertinimo.

Priemonės

- Kortelės su vaidmenų žaidimu bendraamžių mokytojams ir dalyviams (Mokymo medžiaga 4.2) – išdalinti veiklos pradžioje.
- Pakankamai bendraamžių mokytojų kortelių visai grupei (Mokymo medžiaga 4.2) – išdalinti veiklos pabaigoje.
- Trys „mitų ir realybės“ veiklos plano kopijos ir trys mitų ir realybės“ veiklos mokymo medžiagos atsakymai.
- „Mitų ir realybės“ mokymo medžiagos kopijos visai grupei (Mokymo medžiaga 3.1)
- Rašymo lenta ir rašikliai.

Pasiruošimas

- 1) Pakvieskite tris savanorius, kurie norėtų vaidinti bendraamžių mokytojus. Jie iš naujo atliks 3.1 veiklą apie „mitus ir realybes“ smurte lyties pagrindu. Duokite jiems kopijas su veiklos planu ir atsakymais. Paaiškinkite, jog turi 15 minučių veiklai įvykdyti, todėl turi pasirinkti, kurias formuluotes naudos. Taip pat paaiškinkite, jog turės atlikti tai kaip „sėdėk“ užduotį, o ne kaip „balsuok kojomis“.
- 2) Duokite jiems 10 minučių pasiruošti ir nuspręsti, kuris kurią dalį atliks (pvz. vienas bendraamžių mokytojas gali praveisti įvadą ir išdalinti 3.1 mokymo medžiagą grupei, kitas - praveisti diskusiją dviejų formuluočių klausimu, trečias gali praveisti diskusiją kitoms dviem formuluotėms). Paprašykite ruošiantis atsižvelgti į savo vaidmenį remiantis 4.2 mokymo medžiaga.
- 3) Kol bendraamžių mokytojai ruošiasi veiklai, išdalinkite vaidmenų korteles likusiai grupei ir paaiškinkite, jog jie turi elgtis kaip dalyviai.
- 4) Jei yra laiko, kol bendraamžių mokytojai ruošiasi, likusi grupės dalis gali užrašyti savo problemas, su kuriomis susiduria pravesdami užsiėmimus savo bendraamžiams.

Veikla – žingsnis po žingsnio

Vykdam šią veiklą svarbu, jog bendraamžių mokytojai turėtų pakankamai vietos judėti ir naudoti savo kūno kalbą efektyviai.

- 1) Bendraamžiai mokytojai pradeda savo veiklą ir kiekvienas grupės dalyvis vaidina savo rolę, nurodytą vaidmenų kortelėje.
- 2) Kai bendraamžis mokytojas baigia, paklauskite:
 - i) Ką jie padarė teisingai?

- ii) Kokias savybes naudojo, kurios buvo naudingos ir efektyvios? Pateikite pavyzdį metodikos, kurią jie naudojo *Efektivi metodika gali būti: aiškių instrukcijų pateikimas, kiekvieno įtraukimas į diskusijas, klausymas to, ką sako žmonės, atsakymų pripažinimas, žmonių skatinimas, palaikymas, sakymas, jog nėra blogų ar neteisingų atsakymų, darbas komandoje, neteisiantis tonas, neutralumas ir nešališkumas.*
- iii) Kaip įtraukė visą grupę?
- iv) Kaip elgėsi su sudėtingais žmonėmis?
e. Kokia buvo kūno kalba ir balso tonas? Kodėl tai buvo efektyvu?
- v) *Kalbant apie kūno kalbą ir balso toną, svarbu pastebėti, jog 50% bendravimo yra kūno kalba (gestai, pavyza, akių kontaktas ir t.t.), 40% - balso tonas (greitis, garsumas, entuziazmas ir t.t.) ir tik 10% yra tai, ką sakai.¹⁴*
- vi) f. Ar yra ką galima buvo padaryti kitaip? Ką?

Labai svarbu, jog jūs, kaip vykdytojas nekritikuotumėte ir pabrėžtumėte teigiamus dalykus.

3. Diskusijos pabaigoje išdalinkite kiekvienam bendraamžių mokytojų korteles (Mokymo medžiaga 4.2) ir paimkite nuogastavimų sąrašą, kurį grupė sudarė pasiruošimo metu. Paklauskite, ar niekas nenori daugiau nieko pasakyti ir padėkite aptarti bendraamžių mokytojų nuogastavimus. Nuogastavimai:

- i) Pristatymo baimė – kas, jei aš sustingsiu?
Pristatymo baimė ar auditorijos baimė yra viena iš dažniausiai pasitaikančių baimių pasaulyje, kartu su dantisto, vorų ir aukščio baime. Geriausias tokios baimės gydymas yra pasiruošimas ir praktika. Bendraamžiai mokytojai turės laiko praktikuotis. Jie turės žingsnis po

žingsnio veiklos planą ir jei nebežinos ką pasakyti, galės kreiptis pagalbos į vykdytoją ar kolegas, kurie kartu dirbs grupėse ar porose. Kartais gurkšnelis vandens iš stiklinės taip pat padeda susikaupti.

- ii) Kas bus, jei aš nelabai gerai žinosiu temą apie kurią kalbėsiu?
Nesitikima, jog bendraamžiai mokytojai bus tam tikros temos ekspertai. Svarbiausia, jog jūs esate didesnis ekspertas, nei susirinkusioji grupė – jūs turite žinių, kurių jie neturi. Jei kažko nežinote, pasakykite, jog sužinosite ir pasakysite po užsiėmimo.
- iii) Kas bus, jei kažkas nuspręs pasidalyti smurtine patirtimi, jei kils emocijų?
Šios situacijos sprendimą reikia aptarti iš anksto su vykdytojais.
- iv) Kas bus, jei grupė yra labai sudėtinga ir aš negaliu užmegzti su jais kontakto?
Tai situacija, dėl kurios turi kartu nuspręsti vykdytojas ir bendraamžis mokytojas. Bendraamžis mokytojas nėra griežtos drausmės palaikytojas ir yra nusipelnęs grupės pagarbos.
- v) Kas bus, jei baigsis mums skirtas laikas?
Laikytis nustatyto laiko yra svarbu. Labai svarbu, jog bendraamžis mokytojas stebėtų, kiek laiko trunka atskiros veiklos, kad nepritrūktų jo, kitoms veikloms.
- vi) Kas, jei dalyviai nieko neišmoksta per užsiėmimą?
Gali būti, jog dalyviai nieko neišmoks, tačiau tikėtina, jog per trumpą laiką bendraamžiai mokytojai negali pakeisti visų jų klaidingų pažiūrų į smurtą lyties pagrindu – tai gali trukti metus. Ką bendraamžiai mokytojai pasieks - tai, jog pasės sėklą dalyvių širdyse, kuri padės užauginti kritišką požiūrį į tam tikras situacijas.

Tikėtinas rezultatas ir veiklos pabaiga

Veiklos pabaigoje užtikrinkite, jog buvo aptartos visos grupės problemos ir rūpesčiai. Jie neturi būti super herojai ir jie visada turės vykdytojo palaikymą.

14) Αναφέρεται στο Salto, Youth, Peering in and Peering Out: Peer Education Approaches in Cultural Diversity Projects

MOKYMO MEDŽIAGA

Bendraamžių mokytojo vaidmens kortelė

- ✓ Užtikrinkite, jog įtraukiate visus;
- ✓ Dirbkite kaip komanda, bet nepertraukinėkite vieni kitų;
- ✓ Klauskite atvirų klausimų, kad paskatintumėte diskusijas;
- ✓ Jei vieni žmonės labiau dominuoja, padėkokite jiems ir pasakykite, jog norite išgirsti likusios grupės nuomonę;
- ✓ Jei vieni žmonės labai kuklūs, kreipkitės į juos vardu ir paklauskite nuomonės;
- ✓ Jei žmonės pradeda kalbėtis tarpusavyje ir trukdyti grupei, pasakykite, jog reikia gerbti kitus ir klausytis;
- ✓ Jei kai kurie žmonės „miega“ ar nedalyvauja, nuobodžiauja, paprašykite jų pagalbos, kreipdamiesi į juos vardu pvz. rašyti ant lentos;
- ✓ Klausykitės daugiau nei kalbėkite;
- ✓ Padėkokite savo grupei už atsakymus ir reziumuokite, ką jie pasakė (pvz. jei teisingai supratau, jūs sakėte...; taigi, jūs manote, jogir.t.t);
- ✓ Palaikykite akių kontaktą su visais;
- ✓ Būkite tikras, jog jūsų poza yra „atvira“. Rankos nesukryžiuotos, prie šono;
- ✓ Naudokite skirtingą balso tembrą, nebijokite parodyti savo emocijų. Būkite užsidegę ir entuziastingi kai kalbate. Monotoniškas balsas užmigdys grupę.

Kitų dalyvių vaidmenys

- ✓ **Nedrąsus dalyvis:** Jūs labai nedrąsus. Nors turite daug ką pasakyti, nesakote nieko. Pastoviai palaikote akių kontaktą su mokytoju „prašydamas“ pasisakyti. Kalbate tik tada, kai paprašo.
- ✓ **Kalbėtojas:** Jūs norite kalbėti visą laiką. Turite nuomonę apie viską. Pastoviai keliate ranką ir norite pasisakyti. Kai atsakote į mokytojo užduotą klausimą, atsakymas yra ilgas. Patinka kartotis.
- ✓ **Nuobodžiaujantis:** Jūs labai nuobodžiaujate. Jums neįdomus mokymas. Žiūrite pro langą, žaidžiate mobiliuoju telefonu, žiūrite į batus. Beveik miegate.
- ✓ **Trukdytojas (3 žmonės):** Jūs esate trukdytojas klasėje. Jūs keliate triukšmą. Šnekate mokymo metu, juokiatės, trukdote kitiems.
- ✓ **Gerasis vaikas:** Jūs esate gerasis klasės vaikas. Įdėmiai klausote, ką mokytojas sako. Savo nuomonę reiškiate mandagiai ir dažniausiai sutinkate su mokytoju.

BENDRAAMŽIŲ MOKYTOJO UŽSIĖMIMO PLANAVIMAS IR VYKDYMAS

Laikas**2 valandos +**

- trukmė priklauso nuo to kiek bendraamžių mokytojų yra grupėje ir kokius užsiėmimus jie ves

Mokymosi tikslai

- Mokiniai išmoka planuoti užsiėmimus ir vesti juos bendraamžiams.
- Mokiniai turi galimybę vesti šiuos užsiėmimus.

Priemonės

Visos priemonės, kurių bendraamžių mokytojams reikės užsiėmimams vesti.

Pasiruošimas

Neįmanoma aprašyti šios veiklos, nes ji priklausys nuo situacijos mokyklose, kaip ir bendraamžių mokytojų susidomėjimo tam tikromis temomis.

Galima numatyti, jog pasiruošimo dalis bus tai, kad vykdytojai turės atlikti rimtą vertinimą atrenkant jaunų žmonių grupę, kuri gali dalyvauti bendraamžių švietimo užsiėmimuose.

Veikla – žingsnis po žingsnio

Šios veiklos struktūra, atrinkus dalyvius (pvz. Ispanijoje, bendraamžiai mokytojai patys atsirenka jaunus žmones, kurie dalyvaus jų užsiėmimuose):

- 1) Užsiėmimo organizavimas (kam bus vykdomas, kada, kur, kokia bus tema, kokios bus reikalingos priemonės, ar turi būti klasėje baldų, ar mokytojai turi dalyvauti ir t.t.) – vykdytojas turi raštiškai pateikti šią informaciją bendraamžiams mokytojams, kai tik visi dėl jos sutars. Vykdytojas turėtų paruošti žingsnis po žingsnio veiklos planą bendraamžių mokytojams.
- 2) Aptarus kiekvieno bendraamžių mokytojo vaidmenį būtina nuspręsti, kuris kurią užsiėmimo dalį ves.
- 3) Tarimasis dėl vykdytojo vaidmens - ar vykdytojas turi būti klasėje per užsiėmimą? Jei taip, koks jo vaidmuo ir kada jis turėtų įsiterpti?
- 4) Užsiėmimo vykdymo treniravimasis vienas su kitu (vykdytojas turėtų paskatinti bendraamžius mokytojus aptarti veiksmus, panašiai kaip 4.3 veikloje).
- 5) Reikia daugiau praktikos!

Bendraamžių švietimas

Šioje mokymų dalyje

Jaunų žmonių, dalyvaujančių bendraamžių švietimo užsiėmime, atranka	80
Pavyzdinis bendraamžių švietimo užsiėmimas	80
Bendraamžių švietimo užsiėmimų vertinimas	80
vykdytojo ataskaita ir bendraamžių mokytojų tęstinė veikla	80
Pavyzdinis bendraamžių švietimo užsiėmimas	81
Koks tavo požiūris į mokymus?	82

JAUNŲ ŽMONIŲ, DALYVAUJANČIŲ BENDRAAMŽIŲ ŠVIETIMO UŽSIĖMIME, ATRANKA

Daugumoje atvejų tai bus mokyklos ar jaunimo projekto pasirinkimas, kurios jaunų žmonių grupės dalyvaus bendraamžių švietimo užsiėmimuose. Šios grupės, idealiu atveju, turėtų būti to paties ar jaunesnio amžiaus kaip ir bendraamžis mokytojas, ir galėtų dalyvauti bent vieną mokymų valandą.

Kitas būdas pasirinkti dalyvius - paskatinti pačius bendraamžius mokytojus, kad atsivestų jaunų žmonių savanorių. Tai gali būti padaryta skatinant plakatais ar kelių minučių pristatymais klasėse.

PAVYZDINIS BENDRAAMŽIŲ ŠVIETIMO UŽSIĖMIMAS

Galima įtraukti bendraamžius mokytojus paskirstant dalyvavimą tam tikrose Youth4Youth programos dalyse, nes ne visis gali skirti po keletą valandų, kad sudalyvautų visoje programoje. Žemiau išdėstytas užsiėmimas, sėkmingai įgyvendintas Youth4Youth programos šalyse. žiūrėti 85 puslapį.

BENDRAAMŽIŲ ŠVIETIMO UŽSIĖMIMŲ VERTINIMAS

Geriausias būdas įvertinti šiuos užsiėmimus - pateikti anonimišką klausimyną dalyviams, ir skirti 5 minutes laiko jiems užpildyti: žiūrėti 86 puslapį.

VYKDYTOJO ATASKAITA IR BENDRAAMŽIŲ MOKYTOJŲ TĘSTINĖ VEIKLA

Pati svarbiausia visos patirties dalis bendraamžių mokytojams - galimybė gauti vykdytojo ataskaitą ir su juo aptarti tai, ką kiekvienas išmoko. Šiai veiklai turi būti skirtas laikas, kad galima būtų įvertinti bendraamžių mokytojų pasiekimus.

Bendraamžiai mokytojai dažnai yra linkę tęsti veiklą, tikėdamiesi vykdytojo, mokytojų ar/ir jaunųjų padėjėjų pagalba įsitraukti į Youth4Youth programos tąsą savo mokykloje, jaunimo projekte.... jie netgi gali būti suinteresuoti platinti, skleisti šią programą kitose institucijose.

PAVYZDINIS BENDRAAMŽIŲ ŠVIETIMO UŽSIĖMIMAS

5

UŽSIĖMIMAS

BENDRAAMŽIŲ
ŠVIETIMO
UŽSIĖMIMAS

2 VALANDOS

Pagrindinė veiklos tema

Veikla

Laikas

Įvadas

Trumpas bendraamžių mokytojų
pristatymas apie mokymą

5 min

Socialinės/kultūrinės lyties
rėmai

Veikla 1.2

60 min

Patyčios lyties pagrindu
mokykloje

Veikla 2.2

50 min

Trumpas dalyvių įvertinimas

Išdalinkite klausimyną, kurį reikia
užpildyti anonimiškai

5 min

5

UŽSIĖMIMAS

BENDRAAMŽIŲ
ŠVIETIMO UŽSIĖMIMAS

1 VALANDA

Pagrindinė veiklos tema

Veikla

Laikas

Įvadas

Trumpas bendraamžių mokytojų
pristatymas apie mokymą

5 min

Socialinės/kultūrinės lyties rėmai
(pritaikyta, kad tilptų į laiką)

Veikla 1.2

50 min

Trumpas dalyvių įvertinimas

Išdalinkite klausimyną, kurį reikia
užpildyti anonimiškai

5 min

5

UŽSIĖMIMAS

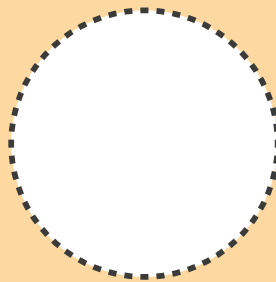
BENDRAAMŽIŲ
ŠVIETIMO UŽSIĖMIMASIspanijos
bendraamžių
mokytojų pavyzdys

Jauni bendraamžių mokytojai, kurie dalyvavo Youth4Youth programoje Ispanijoje sugalvojo savo užsiėmimų planą, kuris suteikė galimybę dirbti daugiau bendraamžių mokytojų kartu vykdant vieną užsiėmimą vienai grupei dalyvių. Su mokytojų pagalba Youth4Youth vykdytojai parašė tris trumpus vaidmenų žaidimus, kurie vaizduoja skirtingas SLP situacijas, kurias jie vaidino prieš auditoriją. Po kiekvienos scenos organizuota diskusija.

Šis metodas sukūrė vaidmenis 9 bendraamžių mokytojams: vienas pristatė užsiėmimą, septyni buvo įtraukti į vaidinimą (kiekvienos komandos aktoriai toliau organizavo diskusiją) ir galiausiai paskutinis bendraamžių mokytojas reziumavo pagrindines veiklos žinias. Užsiėmimas pareikalavo daug koordinavimo ir planavimo, bet buvo labai sėkmingas.

KAIP ĮVERTINTUMĖTE MOKYMUS?

Prašome įklijuoti veiduką ir aprašyti kaip jautėtės po mokymų? Galite priklijuoti daugiau nei vieną lipduką!

susidomėjęs

įgijęs žinių

Liūdnas

Nusteбęs

Susirūpinęs

Sutrikęs

Piktas

Atsipalaidavęs

Laimingas

Nuobodu

Parašykite vieną dalyką ką išmokote mokymų metu.

AČIŪ!

**TĘSTINĖ
VEIKLA**
Meno veikla
Šioje mokymų dalyje

Kas yra meno veikla?	84
Apie ką turėtų pagalvoti vykdytojai prieš pradėdami meno veiklą su mokiniais?	84
Patarimai vykdant meno veiklą	84
Mokomoji medžiaga meno veiklos vykdymui	85
Youth4youth programos dalyvių darbų pavyzdžiai	86

KAS YRA MENO VEIKLA?

Meno veiklos tikslas - suteikti mokiniams galimybę dirbti drauge ir sukurti meno kūrinius, kurie atspindi ir skleidžia Youth4Youth programos žinią bendraamžiams, tėvams, kitiems bendruomenės nariams. Meno kūriniai gali būti demonstruojami renginių metu ar mokyklose nuolatinėje ekspozicijoje, jaunimo organizacijose ar viešose vietose.

Meno veikla - tai kitas būdas, ne toks tiesioginis kaip bendraamžių švietimo užsiėmimai, įgalinti žmones skatinti pokyčius savo aplinkoje. Visose penkiose šalyse, kur buvo įgyvendinama Youth4Youth programa, dalyvių kūrybingumas nulėmė sąmoningumo skatinimo priemonių atsiradimą, kurios pateko ir į šį Vadovą. Meno kūriniai, kuriuos mokiniai sukūrė kaip Youth4Youth programos dalį apima ne tik plakatus, bet ir:

- Skaitmenines istorijas (trumpa animacija ar filmai);
- Fotografijas;
- Plakatus su koliažais, nuotraukomis ar brėžiniais;
- Plakatui su iškarpomis iš laikraščių, kuriose atspindi su smurtu susijusios problemos;
- Poezijos kūrinius, dainas;
- Istorijas ar straipsnius laikraščiams / internetinėms svetainėms;
- Dramos kūrinius;
- Informacines skrajutes apie smurtą lyties pagrindu;
- Pokalbius ar interviu radijuje.

APIE KĄ TURĖTŲ PAGALVOTI VYKDYTOJAI PRIEŠ PRADĖDAMI MENO VEIKLĄ SU MOKINIAIS?

Prieš pradėdant meno veiklą, būtų naudinga žinoti:

- ✓ Kaip padėsite mokiniams atskleisti specifinę žinią meno kūriniu (užtikrinant, jog žinia

būtų aiški, gerai suprantama ir atitinkanti SLP tematiką).

- ✓ Kaip populiarinami mokinių meno kūriniai platesnei auditorijai (pvz. kūrinių demonstravimas jaunimo susirinkimo vietose, žiniasklaidos suinteresuotumas, socialinės žiniasklaidos panaudojimas, demonstravimas projekto internetiniame puslapyje ir t.t.).
- ✓ Kokios priemonės bus reikalingos mokiniams (pvz. popierius, rašikliai, žurnalai, nešiojamieji kompiuteriai, profesionali pagalba kuriant trumpus filmus, dramos pjeses ir t.t.).
- ✓ Kokią pagalbą galėsite pasiūlyti mokiniams, kurie nespės pabaigti savo meno kūrinių užsiėmimų metu (jei bus reikalinga)?

PATARIMAI VYKDANT MENO VEIKLĄ

Smegenų šturmo pagalba išgryninkite žinias, kurias mokiniai norėtų perteikti savo darbais: paskatinkite juos atspindėti Youth4Youth užsiėmimus ir prisiminkite dalykus, kurie paliko jiems ypatingą įspūdį, ar ypatingos svarbos problemas. Paprašykite prisiminti klaidingą suvokimą prieš pradėdant dalyvauti programoje bei kokią nors mitą, kurį norėtų paneigti tarp bendraamžių (galite pasinaudoti žemiau pateikiama Mokymo medžiaga diskusijai palengvinti).

Akcentuokite mintį kaip jų meno kūrinys gali patraukti žmonių dėmesį į SLP problematiką: mokiniai turi vertinti šią veiklą kaip galimybę jiems tapti pokyčio atstovais.

Paskatinkite kūrybines idėjas: nėra jokių ribų mokinių fantazijai ir tam, ką jie galėtų sukurti (kol tai netampa atstumiančiu).

Pripažinkite unikalius sugebėjimus: siekiant suteikti daugiau pasitikėjimo ir susidomėjimo meno veikla būtina pabrėžti, jog nebūtina būti Picasso ar Frida Kahlo. Meno veikla suteikia puikią galimybę nedrąsiems ir kukliems grupės nariams atsiskleisti.

Paskatinkite naudoti įvairias saviraiškos formas: jauni žmonės turėtų būti paskatinti rinktis bet kokią meno formą, su kuria geriausiai susipažinę (spaudiniai, plakatai, koliažai, piešiniai, vaidinimai, muzika, videomenas, šokiai, socialinė

žiniasklaida, internetas ir t.t.). Jūs taip pat galite pateikti skirtingų visuomenės informavimo priemonių pavyzdžių, kad galėtų įsivaizduoti, kuri yra tinkamiausia jų žiniai perduoti.

Nors komandinis darbas turėtų būti skatinimas, gerbkite mokinių, norinčių dirbti savarankiškai, norus: tam tikri žmonės yra kūrybiškesni ir gali save geriau išreikšti dirbdami vieni.

Duokite jiems laiko: laiko išgryninti idėjas, diskutuoti, įsivaizduoti, paruošti ir sukurti. Nėra trukmės standarto meno veiklai. Šio Youth4Youth vykdymo Graikijoje, Kipre, Lietuvoje, Ispanijoje ir Italijoje metu, meno veiklos užsiėmimai truko nuo 1 iki 3 valandų. Papildomo laiko reikėjo tam tikrais atvejais, bet dažniausiai mokiniai pasirinkdavo darbą namuose.

Užtikrinkite, jog mokiniai žino galutinius terminus meno kūriniam pabaigti ir sugalvokite, kaip planuojate šiuos kūrinius eksponuoti: svarbu, jog mokiniai jaustų, jog jų darbas bus naudingas ir prisidės prie gerų tikslų, tada jie jausis įsipareigoję ir stengsis atlikti jį laiku.

1

2

3

4

5

A

MOKYMO MEDŽIAGA MENO VEIKLOS VYKDYMUI

Q1

Prisiminkite Youth4Youth programos užsiėmimus ir pagalvokite, kas jums padarė didžiausią įspūdį?

Q2

Mąstant apie problemas, aptartas užsiėmimų metu, pagalvokite, kuri jūsų manymu yra aktualiausia jauniems žmonėms? Jei reikėtų pasirinkti tris aktualiausias, kurios tai būtų?

Q3

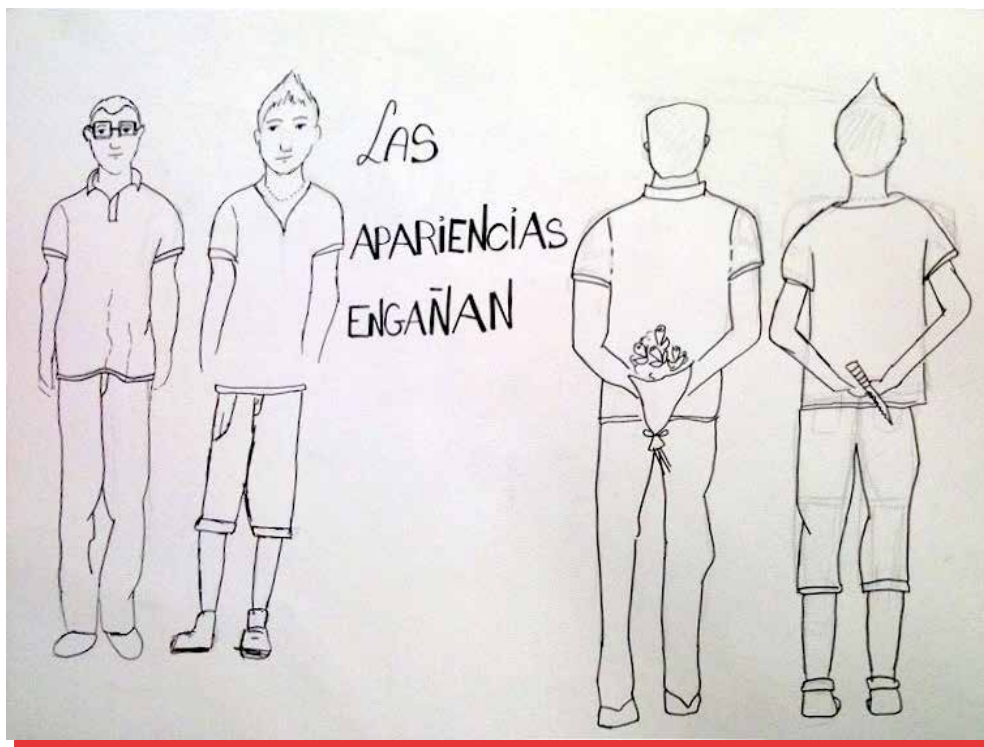
Prisimenant prieš užsiėmimus turėtą nuomonę tam tikromis temomis, kurios jų pasikeitė?

Q4

Ar yra koks nors mitas, kuris atspindi kaip jauni žmonės patiria SLP, kurį reiktų paneigti?

YOUTH 4 YOUTH PROGRAMOS DALYVIŲ DARBŲ PAVYZDŽIAI

- 1 "Išvaizda gali būti apgaulinga" Plakatas iš Ispanijos;
- 2 "Sustabdyk tylą" Plakatas iš Italijos;
- 3 "Mes sakome ne smurtui lyties pagrindu" Plakatas iš Graikijos;
- 4 "Negalvokite, kad smurtas romantiškas!" Plakatas iš Kipro.

1

2

3

4

5

A

4

„Elena“

„Elena“ - trumpa istorija, sukurta kelių merginų meno veiklos metu, kurios dalyvavo Youth4Youth programoje Italijoje. Mokiniai dirbo mažose grupelėse kurdami išgalvotas istorijas apie SLP įtaką jauniems žmonėms. Vėliau šios istorijos buvo pristatomos parodoje, iliustruojant Youth4Youth mokymus..

Pažinojau Eleną nuo septynerių metų ir niekada nemačiau jos taip nutolusios. Ji buvo smagi mergina, mėgusi linksmai leisti laiką su draugais. Bet kai ji sutiko Dominic, viską nustūmė į šalį, kad liktų su juo.

Jie susitiko prieš šešis mėnesius draugų vakarėlyje ir nuo to momento tapo kaip vienas. Visi mano, jog jie labai linksma pora, bet neseniai Elenos akis užtemdė šešėlis, kurį bando nuslėpti kaip paslaptį.

Vieną rytą aš pamačiau mėlynę ant jos peties, pusiau pridengtą marškinėlių. Aš išsigandau, bet ji pasakė, kad nėra jokios priežasties pergyventi, nes ji tiesiog nukrito, kai čiuožinėjo. Man palengvėjo. Tiesa paaiškėjo kitą savaitę, kai nusprendžiau aplankyti ją neįsėjęsi. Paskam-

binau į duris, bet Elena užtruko kol jas atidarė. Ji verkė ir sustingo, kai išgirdo Dominic balsą iš kambario galo. Aš užėjau ir bandžiau ją nuraminti; Dominic pamatė mane ir išėjo nerūpestingai atsisveikindamas.

Likusi viena, Elena papasakojo viską, ką jai teko išgyventi per paskutinius kelis mėnesius. Aš buvau šoke, bet žinojau, jog turiu būti stipri dėl jos. Aš įkalbėjau pasipasakoti tėvams. Pirmosios savaitės buvo labai sunkios; pilnos baimės ir verksmų, bet Elena buvo pakankamai drąsi, kad išsiskirtų su Dominic, visa tai visų mūsų palaikymo dėka. Po dviejų mėnesių ji pagaliau nebebijo ir vėl tapo drauge, kurią pažinojau anksčiau.

A Priedas: Vertinimo klausimynas

MOKYMO VERTINIMO KLAUSIMYNAS

1) Prašau apibraukti jausmus, kuriuos patyrėte mokymų metu

Laimingas	Patyręs iššūkių	Nepatenkintas	Patenkintas
Nustebęs	Nusivylęs	Besimėgaujantis	Suintriguotas
Įgalintas	Iš naujo įvertinęs buvusias nuomones ir nusistatymus	Nuobodžiaujantis	Įsitraukęs
Susidomėjęs	Sustresavęs	Įkvėptas	Nesusidomėjęs
Skubinamas/ Spaudžiamas laiko	Entuziastingas	Pavargęs, be energijos	Atsipalaidavęs

2) Prašau įvertinti pasitenkinimą mokymais, pažymėkite pritarimo/nepritario laipsnį atsižvelgiant į formuluotes. Atkreipkite dėmesį, jog 1 reiškia VISIŠKAI NEPRITARIU 5 reiškia VISIŠKAI PRITARIU

	Visiškai NEPRITARIU				Visiškai PRITARIU
Mokymai atitiko mano lūkesčius	1	2	3	4	5
Aptariamos temos buvo įdomios					
Aptariamos temos aktualios man	1	2	3	4	5
Mokymuose naudoti metodai paskatino mano aktyvumą	1	2	3	4	5
Mokymo veiklos skatino mano mokymąsi	1	2	3	4	5
Mokymas paskatino mano aktyvų dalyvavimą ir idėjų raišką.	1	2	3	4	5
Man patiko veiklos, kuriose dalyvavau	1	2	3	4	5
Mokytojai buvo gerai pasiruošę	1	2	3	4	5
Užsiėmimams buvo skirta pakankamai laiko	1	2	3	4	5
Pakankamai laiko buvo skirta diskusijoms/klausimams					
Teorinis kursas buvo pakankamas	1	2	3	4	5
Teorinis kursas buvo pakankamas	1	2	3	4	5

3) Kiek programos veiklos padidino jūsų žinias ir suvokimą apie smurtą lyties pagrindu, stereotipus?

10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

4) Koks yra pats svarbiausias dalykas, kurį sužinojote?

.....

.....

.....

.....

.....

5) Parašykite bent tris dalykus, kurie jums labiausiai patiko mokymų metu. Kodėl tai jums patiko labiausiai?

.....

.....

.....

.....

Priežastys kodėl

.....

.....

6) Kuri mokymų dalis jums patiko mažiausiai? Kodėl?

.....

.....

.....

.....

Priežastys kodėl?

.....

.....

.....

7) Prašau apibraukti procentų langelį, kuris nurodo iki kokio lygio mokymai:

Padėjo atpažinti smurto lyties pagrindu situacijas

10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

Padėjo atpažinti ar jūsų santykiai sveiki/normalūs, ar ne

10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

Padėjo suprasti, kada jūsų pačių elgesys galėtų tapti netinkamas

10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

Padėjo sužinoti, ką reiktų daryti, jei žmogus, kuris jums rūpi patirtų smurtą

10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

8) Kokio laipsnio yra jūsų pasiruošimas ir sugebėjimas dabar imtis veiksmų prieš smurtą lyties pagrindu?

10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

9) Kodėl jūs dabar jaučiatės labiau pasiruošęs imtis veiksmų prieš smurtą lyties pagrindu? Kas pasikeitė?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

10) Atsakykite į dar kelis klausimus:

	Tikrai Taip	Tikėtina, kad taip	Tikėtina, kad ne	Tikrai Ne
Ar norėtumėte dalyvauti panašiuose mokymuose ateityje?				
Ar rekomenduotumėte savo draugui dalyvauti tokiuose mokymuose?				
Ar norėtumėte ateityje dalyvauti projekte kaip bendraamžių mokytojas savo klasiokams smurto lyties pagrindu tematika?				
Ar manote, jog tokie mokymai turėtų būti vedami mokytojų įprastos švietimo programos metu?				
Ar manote jog tokie mokymai turėtų būti dalis moksleivių mokymų programos ir turėtų būti vedami jūsų mokytojų?				

11) Ar dar yra kas nors, ką norėtumėte pasakyti, ko mes nepaklausėme?

Lašai jums arī!

 Long URL - Original URL
 Short URL - The same URL shortened

Anagnostopoulos, D. (2007) Mokyklos personalo atsakas priekabiavimui lyties pagrindu, moralinė interpretacija: apžvalginis tyrimas, Press

Barter, C. et al. (2009) Partnerių išnaudojimas ir smurtas intymiuose paauglių santykiuose, NSPCC
Carroll, J. L. (2010) Seksualumas Dabar: Įvairovės priėmimas. Trečias leidimas, Wadsworth - Cengage Learning Publishers, Pacific Grove, CA

Europos Taryba (2007) Socialinė/kultūrinė lytis reikšminga – SLP poveikis jauniems žmonėms, Vadovas, atsisiųsta iš: <http://eycb.coe.int/gendermatters/>

Europos Taryba (2008) Veiklos ataskaita: Kovoje prieš smurtą prieš moteris, šeimos smurtą taip pat, atsisiųsta iš: http://coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/final_Activity_report.pdf, <http://goo.gl/Ny5Yo>

Europos Taryba (2011) Ministrų komiteto tiriamoji ataskaita: Prevencijos ir kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu šeimoje Europos konvencijos taryba, atsisiųsta iš: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM\(2011\)49&Language=lanEnglish&Ver=final](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM(2011)49&Language=lanEnglish&Ver=final), <http://goo.gl/DPUH4>

Currie, C. et al. (2008) Nelygybė jaunų žmonių sveikatoje, HBSG tarptautinė ataskaita iš 2005/2006 tyrimo

Díaz-Aguado, M. J. (coord.) (2011) Igualdad y Prevención de la Violencia de Género en la Adolescencia. Madrid: Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad Centro de Publicaciones

Europos tinklas prieš smurtą (2010) Pagrindinis rinkinys: GEAR prieš IPV - Socialinės/kultūrinės lyties lygybės sąmoningumo skatinimas prieš intymaus partnerio smurtą, atsisiųsta iš: <http://gear-ipv.eu>

Europos Komisijos patariamasis lygių moterų ir vyrų galimybių komitetas (2010) Nuomonės ataskaita „Socialinės/kultūrinės lyties stereotipų laužymas žiniasklaidoje“, atsisiųsta iš: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/opinions_advisory_committee/2010_12_opinion_on_breaking_gender_stereotypes_in_the_media_en.pdf, <http://goo.gl/3IHQw>

Europos komisijos Eurostat tarnyba (duomenys nuo 2010m. spalio) Socialinės/kultūrinės lyties atlyginimų netolygumas Europoje, paimta iš: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics, <http://goo.gl/n32Un>

Europos Komisijos tinklo remiančio moteris politikoje, ekonomikoje ir sprendimų priėmimo procese (2011 liepa) Darbinis dokumentas “Kvotos instrumentas: Skirtingi požiūriai Europoje”, atsisiųsta iš: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/quota-working_paper_en.pdf, <http://goo.gl/DHToj>

Europos Parlamento (2009) Rezoliucija 2009m. lapkričio 26d. smurto prieš moteris panaikinimas, paimta iš: <http://europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2009-0098&language=EN>, <http://goo.gl/2TH2k>

Europos jaunimo centras Budapešte, Elektroninis žmonių teisių švietimo vadovas, atsisiųsta iš: <http://eycb.coe.int/compasito/>

Gómez, J (2004) El Amor en la Sociedad del Riesgo: Una Tentativa Educativa (Love in a High Risk Society), El Roure, Barcelona

Hagemann-White, C. et al. (2010) Tyrimo apžvalga apie faktorius, veikiančius nusikaltimo metu, Europos Sąjungos ofisas

Huuki, T. (2003) Populiarumas, tikri vyrai ir smurtas socialinėje mokyklos aplinkoje, pastraipa iš: socialinė/kultūrinė lytis ir seksualinis smurtas švietimo aplinkoje, antras leidimas, University of Oulu Press

Instituto Nazionale di Statistica (2006) Smurtas ir priekabiavimas prie moterų šeimoje ir už jos ribų, paimta iš: <http://istat.it/en/archive/34562>, <http://goo.gl/2QbDu>

Livingstone, S. et al. (2011) Saugumas ir rizika internete: Europos vaikų perspektyva. LSE, London: EU Kids Online

Viduržemio socialinės/kultūrinės lyties studijų institutas, MIGS (2008a), Ketvirtoji ataskaita: Smurto tarp paauglių priežastys Kipre ir vertybės, kurios padeda prevencijai, Dafne II projektas: Vidurinės mokyklos ir švietimas ir vertybės. [Projekto nuoroda 2005-1-127-Y], atsisiųsta iš:

<http://medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/daphne-ii-fourth-report.pdf>, <http://goo.gl/J0R1y>

Viduržemio socialinės/kultūrinės lyties studijų institutas, MIGS (2008b) Jaunų moterų išprievartavimas pasimatymų: paramos strategija, Nicosia Universiteto Press, atsisiųsta iš: <http://medinstgenderstudies.org/past-projects/date-rape-cases-among-young-women/>, <http://goo.gl/6JFxi>

Viduržemio socialinės/kultūrinės lyties studijų institutas, MIGS (2010) REACT smurtas šeimoje: Paramos sistemos nukentėjusiems nuo smurto šeimoje kūrimas, atsisiųsta iš: http://medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/REACT_ENG.pdf, <http://goo.gl/TIwVY>

Viduržemio socialinės/kultūrinės lyties studijų institutas,, MIGS (2010) Dafne III projektas: Perspektyva: Bendraamžių švietimo pagrindas mokiniams, siekiant padidinti samoningumą sprendžiant moterų smurto problemą Europoje atsisiųsta iš: <http://medinstgenderstudies.org/current-projects/perspective-peer-education-roots-for-school-pupils-to-enhance-consciousness-of-tackling-and-impeding-women-violence-in-europe/>, <http://goo.gl/n1MJr>

Purvaneckienė, G. (1996) Smurtas prieš moteris: Aukų tyrimas ir pagrindinės išvados, atsisiųsta iš: http://unece.org/fileadmin/DAM/stats/gender/vaw/surveys/Lithuania/VAW_Report_Lithuania.pdf, <http://goo.gl/A69DU>

Rigby, K. (2002) Naujos priekabiavimo perspektyvos. London & Philadelphia: Jessica Kingsley.

Tammi, L. (2003) Sakyk kaip yra: Bendraamžių švietimo ir mokymo įvadas, 12 straipsnis, Angus, Scotlir

UNICEF (2006) Pasaulinė ataskaita apie smurtą prieš vaikus, 4 straipsnis: Smurtas prieš vaikus mokyklose ir švietimo aplinkoje

Valls, R. et al. (2008) Socialinė/kultūrinė lyties smurtas tarp paauglių: socializacija ir prevencija, smurtas prieš moteris 14(7), 759-785, atsisiųsta iš: <http://vaw.sagepub.com/content/14/7/759>

Voicu, M. et al. (2008), Buities darbų pasiskirstymas 24 Europos visuomenėse: tarptautinis palyginimas, Sociologijos institutas, Slovakijos mokslų akademija

Warwick, L. et al. (2004) Homofobija, seksualinė orientacija mokyklose: apžvalga ir prielaidos veiklai, Londono Universitetas

Lietuvoje gyvenanti organizacija
Moterų informacijos centras
S.Konarskio g. 49 806 kab. LT-03123
Vilnius, Lietuva
Tel: +370 5 2629 003
Fax:+370 5 2629 050
Elektroninis paštas: mic@lygus.lt

